

Miskolci Keresztény Szemle

A KÉSZ ökumenikus kulturális folyóirata

26. (VII/2.) szám

2011

Szerzők

Dr. Dobrossy István
Gróf Lajos
Hangóné Birtha Melinda
Jeney Edit
Dr. Kertész Botond PhD
Mikolai Vince
Dr. Miskei Antal PhD
Papp András
Dr. Pálhegyi Ferenc
Rácsok András
Dr. Sály Pál
Szabó Sándor
Dr. Szilágyi Csaba
Trautwein Éva

A szerkesztőbizottság:
*Demjén Péter, Gróf Lajos, Mezei István, Papp András,
Mariscsák István, Sasvári István, Zsugyel János, Várhelyi Krisztina*

Lapalapító: *Gróf Lajos*

Felelős szerkesztő: *Jeney Edit*

Szerkesztőség (levélcím):
3530 Miskolc, Toronyalja u. 47.
Telefon: (46) 324-429
E-mail: keresztenyszemle@gmail.com

Kiadja a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége
miskolci csoportja,
az Eszmék és Értékek Alapítvány támogatásával
Felelős kiadó: *Mariscsák István*

BERZSENYI DÁNIEL KÉT VERSE

A magyarokhoz

Romlásnak indult hajdan erős magyar!
Nem látod, Árpád vére miként fajul?
Nem látod a bosszús egeknek
Ostorait nyomorult hazádon?

Nyolc századoknak vérzivatarja közt
Rongált Budának tornyai állanak,
Ámbár ezerszer vak tüzedben
Véredet, magadat tiportad.

Elszórja, hidd el, mostani veszni tért
Erkölcösöd: undok vípera-fajzatok
Dúlják fel e várt, mely sok ádáz
Ostromokat mosolygva nézett.

Nem ronthatott el tégedet egykoron
A vad tatár khán xerxesi tábora
S világot ostromló töröknek
Napkeletet leverő hatalma;

Nem fojthatott meg Zápolya öldöklő
Századja s titkos gyilkosaid keze,
A szent rokonvérbe feresztő
Visszavonás tüze közt megálltál:

Mert régi erkölcs s spártai férfikar
Küzdött s vezérlett fergetegid között;
Birkózva győztél, s Herculesként
Ércbuzogány rezegett kezében.

Most lassu méreg, lassu halál emészt.
Nézd: a kevély tölgy, mellyet az éjszaki
Szélvész le nem dönt, benne termő
Férges erős gyökerit megőrlik,

S egy gyenge szélről földre terítették!
Így minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, melly ha megvész:
Róma ledül, s rabigába görbed.

Mi a magyar most? - Rút sybaríta váz.
Letépte fényes nemzeti bélyegét,
S hazája feldúlt védfalából
Rak palotát heverőhelyének;

Eldődeinknek bajnoki köntösét
S nyelvét megúnván, rút idegent cserélt,
A nemzet örlelkét tapodja,
Gyermeki báb puha szíve tárgya.

Oh! más magyar kar mennyköve villogott
Atilla véres harcai közt, midőn
A fél világgal szembeszállott
Nemzeteket tapodó haragja.

Más néppel ontott bajnoki vért hazánk
Szerzője, Árpád a Duna partjain.
Oh! más magyarral verte vissza
Nagy Hunyadink Mahomet hatalmát!

De jaj! csak így jár minden az ég alatt!
Forgó viszontság járma alatt nyögünk,
Tündér szerencsénk kénye hány, vet,
Játszva emel, s mosolyogva ver le.

Felfogat a nagy századok érkeze
Mindent: ledült már a nemes Ílion,
A büszke Karthágó hatalma,
Róma s erős Babylon leomlott.

[1796–1810 között. Végleges formája: 1810]

A magyarokhoz

Forr a világ bús tengere, ó magyar!
Ádáz Erynnis lelke uralkodik,
S a föld lakóit vérbe mártott
Tőre dühös viadalra készti.

Egy nap lerontá Prusszia trónusát,
A balti partot s Ádria öbleit
Vér festi, s a Cordillerákat
S Haemusokat zivatar borítja.

Fegyvert kiáltnak Baktra vidékei,
A Dardanellák bércei dörögnek,
A népek érckorláti dőlnek,
S a zabolák s kötelek szakadnak.

Te Títussal hajdani őseid
Várába gyűltél, hogy lebegő hajónk
A bölcs tanács s kormány figyelmén
Állni-tudó legyen a habok közt.

Ébreszd fel alvó nemzeti lelkedet!
Ordítson orkán, jöjjön ezer veszély,
Nem félek. A kürt harsogását,
A nyihogó paripák szökését

Bátran vigyázom. Nem sokaság, hanem
Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.
Ez tette Rómát föld urává,
Ez Marathont s Budavárt híressé.

[1807]

(Berzsenyi Dániel 235 éve, 1776. május 7-én született és 175 éve, 1836 február 24-én halt meg)

• ÜNNEPEK – ALKALMAK •

HANGÓNÉ BIRTHA MELINDA

Pünkösdi békesség

„Valami furcsa összehangolódás, / valami ritka rend – / ... / A Béke itt kezdődik. / Bent: / Csend. / Isten hozott.”

Reményik Sándor sorait idéztem 1941-ből. Nem mondhatjuk, hogy az a kor, vagy a külső körülmények munkálták volna az Isten rendjét, a békét, a költő mégis rátalált. Mert az Isten előtt való elcsendesedés békét teremt az emberben! S ez a mai, feje tetejére állt világban is érvényes. Tudom, ezt sokan másképpen gondolják. Hiszen nap mint nap feszültségek, megoldhatatlannak látszó problémák terhét cipeljük. Hogyan lehetne békessége az embernek?

Krisztus halála, feltámadása, mennybemenetele után nem sokkal azt olvassuk, hogy az egyháznak „békessége volt: eközben épült, az Úr félelmében járt, és a Szentlélek segítségével számban is gyarapodott.” (ApCsel 9:31)

Nem olvasunk ideális körülményekről, sem politikai, sem gazdasági értelemben. Nem olvassuk, hogy a társadalom megbecsült és elismert tagjai lettek volna az apostolok – sőt üldözöttek voltak –, de mindezek ellenére belül, közöttük, békesség volt. Istentől kapott békességük. S ez volt az erőforrása az akkori egyháznak, ami építette, számban gyarapította. Milyen nagyon áhítjuk ezt mi is!

S mégis, milyen messze vagyunk tőle! Mert másokra mutogatunk. Gyengeségeink, békétlenségünk okát a körülöttünk zajló eseményekkel magyarázzuk. Igen, vannak nehézségek, harcok, veszteségek az ember életében. De vannak felemelő pillanatok testnek, léleknek, és mindezekben erőt és örömet az adhat, ha belül békessége van az embernek. Ez a békesség nem elzárkózást jelent, nem egy külön világot, hanem növekedést. Az egyháznak békessége volt és eközben, ebben a békességben épült. Mi tehát az egyház növekedésének első feltétele? Hogy békesség legyen benne! Ha közöttünk, akik Krisztushoz tartozónak valljuk magunkat, van békesség, akkor lehet épülés! Nézhetünk egymásra kritikus szemmel, ítélkezhetünk is akár, de Krisztus által is nézhetünk egymásra, azzal a szeretettel, amellyel Ő megbékéltetett bennünket az Atyával.

Ez a látás békességet ad, közös hitet, közös célt, közös feladatot. Ez építhet!

Előfordul, hogy mi nem látunk esélyt a megújulásra, előfordul, hogy munkánk hiábavalónak tűnik, de felülről a Lélek megújító erejétől mégis várhatunk növekedést.

Ez a pünkösdi csodája!

Pár éve történt, hogy „kertet ültettem”. Nagy lelkesedéssel fogtam munkához, minden tőlem telhetőt megtettem annak érdekében, hogy a magból szép termés sarjadjon. Aztán vártam. Nehéz várakozás volt, mert sokáig úgy tűnt, nem történik semmi. Hiába volt minden fáradozás, a munkám eredménytelen maradt. Végül megérkezett a tavaszi eső, és másnapra kiszáradt a kertem. A felülről jövő víz életet adott a kiszáradt földön. Így elevenít

meg, így ad növekedést kiszáradt lelkünknek a Szentlélek ereje. Mert „minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan felülről, a világosság Atyjától száll alá” (Jakab 1:17), hogy élő víznek folyamaként áradjon, és növekedést adjon.

Mit tehetünk hát? Huszár Gál szavaival mi is szívből mondhatjuk: *„Könyörögjünk az Istennek Szent Lelkének, / Bocsássa ki magas mennyből fénylő világát, / Végye el mi szívünknek minden homályát, / Hogy érthessük Istenünknek / Mindenben akarattját.”*

Imádság a szivárványhídon

Uram!

Ahogy a virágot élteti a fény, kibontja szirmai és elnyeri színeit, úgy lehet a mi életünk is színpompássá, a Te világosságod által.

Te látod milyen messziről indulunk Feléd. A világ népei, mi magyarok is, eléd kell álljunk, hogy egy népként, a Te népedként hódoljunk előtted.

Az Ige testté lett. A világ világossága felragyogott. Kijelentetted magad a bölcsek előtt, s a világ bölcsei meghajoltak előtted. Meglátták egy gyermekben a HATALMAS Istent. Urunk, engedd, hogy mi is felismerjünk TÉGED!

Gyermekként érkeztél, és gyermekként még látunk. Tágra nyílt szemmel csodálkozunk Rád. Őszinte bizalommal nyújtjuk feléd szívünk, hogy átengedjük a Tőled érkező tisztaságnak. Látunk egy mosolyban, ahogyan visszatükröződik szereteted anyánk szemében, és mi megfürödhetünk fényében. Látunk az erdő fáiban, a mező liliomaiban, önfedten tudunk örülni ajándékaidnak. Az együttlétnek, a játéknak, a kirándulásnak. Összetartozunk Veled, és összetartozunk egymással.

Aztán lázadunk! Elbizonytalanodunk, összezavarodunk. Kérdezzük, keresünk. A felhők mögött eltűnt kék madarat, a látóhatáron túli Istent keressük. Egyedül maradunk, és valódi IGAZSÁGRA vágyunk. Kezünkben tartjuk a halott Istent, de igazából mi halunk majdnem bele istentelenségünkbe. Miért hagytál el? Eltaszítottál, vagy mi taszítottunk el Téged?!

Aztán Te szólsz! A Te Igéd! Uram, kihez is mehetnénk máshoz, hiszen az életnek beszéde, az Igazság van nálad, s olyan jó, hogy jöhetünk. Gyermekként, lázadóként, bizonytalanul, s Te nem küldesz el.

Azt mondd: jöjjetek énhozzáam mindnyájan, a megfáradtak, a tagadók, a magabiztosak, az öngazultak, a hívók... – mert a felhők mögött feltárul Isten csodálatos világa! Jöjjetek, nektek készítettem.

Te szembejössz velünk, és megszólítasz: hogy vagy? Hol vagy? Én itt vagyok. Veled vagyok, melletted. Én szeretlek. Már akkor ismertelek, amikor még nem is gondoltál rám. Szerető kezembe vettelek, hogy átöleljelek. Fogd meg a kezem – feléd nyújtom...

S én Feléd nyújthatom. Köszönöm! Köszönöm, hogy felnőhetek, s gyermeked lehetek.

Milyen messze voltam, s most milyen közel léphetek. Mert Te Uram, hidat vertél ég és föld közé. Köszönöm, hogy legyőzted a távolságot!

Átmegegyek a szivárványhídon. Köszönöm a szövetséged! Hogy mindezt láthatom. Kéket látok, és benne Téged. Ezerféle színben ragyogod be életem... Hozzád érkezem.

Teljes öröm van Tenálad! Töltsd be életem Lelkeddel!

GRÓF LAJOS

A másik én

A keresztút, az elmélkedés Jézus szenvedéstörténetéről, évszázados hagyomány, nagybőjti gyakorlat. A 14 állomás közül három is a kereszt súlya alatt eleső, földre zuhanó Jézusról, az elesés okairól szól. Ahogy Sík Sándor versciklusában, a harmadik stáció bevezetőjében olvassuk: „*Térhe alatt a szörnyű fának, / Térhe alatt a tenger bűnnek, / Mik láthatatlan madarakként / A két keresztos ágon ülnek, / Térhe alatt a világ elejétől / Világ végezetéig minden rossznak: / Az Úr leroskad.*”

A büntől, az én bűneimtől is. Pedig milyen szépen, gondosan neveltek a szüleim: pontosan tudtam, mit szabad és mit nem. És mégis... Nem emlékezhetem rá, hogyan is kezdődött. Talán az engedetlenséggel, a büntetéstől való félelem kiváltotta hazugságokkal. A lustaságból fakadó elmulasztott kötelességteljesítéssel. A barátoknak inkább megfelelni akaró csúnya beszéddel, talán káromkodással is? A feleseléssel, hisztis toporzékolásokkal, hogy az legyen, amit én akarok. Megbántva szülőt, testvért, barátot.

Pedig hogy tudtam, hogy éreztem, ezt nem szabad! Ez, aki mindezt elköveti, nem én vagyok. Én jó fiú, jó gyerek vagyok, miért van hát az, hogy mégis megteszem és mégis újra és újra megteszem azt, amit nem szabad, amit nem is akarok megtenni, mégis, mégis... A jó, engedelmes gyermek vagyok én, vagy az a másik, aki nem akarok lenni, és mégis vagyok?

És aztán a kamaszkor bűnei, a test ébredése, a kíváncsiság, a gondolatok, a tettek. A mulasztások, és újra és újra a hazugságok, mert így kényelmesebb, így egyszerűbb, de így fájdalmasabb. Becsapni a nekem jót akarókat, becsapni a bennem bízókat. Rosszat mondani, kényelmetlen helyzetbe hozni olyanokat, akik nem ártottak nekem, de valamiért nem kedvelem, szeretem őket. És a gúny, a kicsúfolás... hány és hány embert hoztam nagyon kényelmetlen helyzetbe egy-egy ostoba, de jópofának tűnő viccért, hogy nevessenek a „szellemességemen”, nem törődve velem, kit bántok meg, kiben szerzek magamnak ellenséget.

A hűtlenségek keservei. Mikor a kamaszkor multával már nem lett fontos a tempom, nem lett fontos az Isten. Amikor hallgattam, tudomásul vettem a mások istentelenségét, barátok, kollégák megjegyzéseit, öntelt magabiztosságát, „felvilágosult” világlátását. Hogy még a gyermekeimnek is csak a „szükséges minimumot” adtam meg sokáig, gyávaságból, felelőtlenségből, önzésből? Nem tudom.

Mennyivel egyszerűbbnek tűnt így minden. Kényelmesebbnek. Nem kellett újra és újra szembenézni magammal, ügyelni rá, hogy elkerüljem mindazt, ami lelkifurdalást okozhat.

De hát épp ez volt lehetetlen. Hányszor megálltam, hogy ez így nem mehet tovább. Hogy ez a *másik* nem én vagyok. Más lettem, mint akinek ismertem magam, mint akiről hittem, hogy én vagyok, *az* vagyok, és nem *ez*. Hogy az emberek nem ismer-

nek, mert akit, amit mutatok, akinek hisznek, egész más, mint amilyennek én érzem magamat.

Ilyenkor megálltam, újra kerestem az utat, amelyen járnom rendeltetett, de újra és újra elfutott a föld alólam. Újra és újra csak elestem, a földre zuhantam. De amikor képes voltam feltápáskodni, csak magamat csaptam be, még büszke is voltam, lám, még van erőm felkelni, újra kezdeni. Nem láttam, nem akartam látni, hogy legtöbbször magamnak hazudok, magamat csapom be azzal, ha megint jónak, jóakarátúnak, jó embernek érzem magam. Mert hát persze néha sikerült jót tennem, embereken segítenem, bűnösöknek utat mutatnom, az igazat kényelmetlen helyzetben is megmondanom.

De aztán újra az a hang, ami megmagyarázta nekem, miért lehetetlen hibátlanul élni. Megmagyarázta, más is ilyen, más is küszködik magával, az életével, sőt, vannak nálam sokkal bűnösebbek, gonoszabbak, minden megvetésre méltóbbak. De rögtön éreztem is, milyen szánalmas az ilyen védekezés. És kívántam, múljon el „végelgyengülésben” minden elesésem, újra és újra földrezuhanásom.

A keresztúti elmélkedések, a nagybőjti önvizsgálódások haszna mindenekelőtt abban van, hogy az ember belássa: egyedül nem megy. Segítség nélkül képtelen vagyok a másik éntől megszabadulni. És ki segíthet más, mint a keresztet hordozó, a bűnökkel, bűneimmel terhelt kereszt súlya alatt újra és újra elzuhanó Úr. *„Te, ki magad bűnömmel eljegyezted / És megölelted értem a keresztet – írja Sík Sándor – Hozzád kiált a mélyből lompos ajkam: / Akard, hogy úgy akarjam, / És megöleljem én is a zuhanó keresztet.”*

SZABÓ SÁNDOR

Húsvéti igehirdetés

Lekció: Máté 28,1-11

Textus: I. Korintus 15,1-8

Ünneplő Gyülekezet, szeretett Testvéreim, kedves Rádióhallgatók!

Hozsannás, hallelujás húsvéti ünnepeket kívánok mindnyájatoknak! A feltámadott Krisztus szavával köszöntelek titeket: Békesség Néktek! Ez a köszöntés közelieknek és távoliaknak egyaránt szól, akik szép magyar anyanyelvünkön hallják és értik az Igét, és akikkel lélekben összekapcsolódva együtt vagyunk Krisztus feltámadásának örömnünepén.

I.

Egy vallomással tartozom azoknak, akik megkérdezik tőlem, hogy miért éppen ezt az Igét hoztam előtökbe húsvét ünnepére.

A felelet először így hangzik: Azért, hogy **emlékeztesselek** titeket Krisztus feltámadásának csodájára, aki így szól ma hozzánk: „Én halott voltam, és íme élek örökkön örökké!”

Másodszor azért döntöttem e mellett az Ige mellett, mert talán ez foglalja össze a legfontosabbat és köti össze egy csokorba **hitvallásszerűen** a húsvéti ünnepekör lényegét. Harmadszor pedig azért kényszerítet a Lélek ez Ige melletti döntésre, mert gyakorló lelkipásztorként sokszor olvasom ezeket az Igéket temetések alkalmával a nyitott sír mellett álló gyászolóknak **hitük erősítésére**, lelkük vigasztalására. Fájó szívvel magam is emberi tragédiák sokaságát élem át ezekben a temetési szolgálatokban, és mélységesen elszomorít, hogy látnom kell népünk és nemzetünk vészterhes fogyását. Kedves Testvéreim! Mindebből az válik nyilvánvalóvá számomra, hogy hiányzik belőlünk a hit megtartó ereje, a küzdeni tudás és az élni akarás egyaránt. Jövönket illetően hiányzik belőlünk az igazi reménység. Nagypénteki siratók és csak halálig látó emberek vagyunk.

Engem személyesen is mélyen szíven ütött a felolvasott evangélium azon mondata, mely így hangzik: „És szembe jött velük Jézus.” Húsvét hajnalán Jézust keresték az asszonyok és a tanítványok a sírnál. Az az érzésem támadt, és ezt hirdetem mindnyájatoknak, hogy a halálba menő milliók sokaságát csak a halálból érkező,

Szabó Sándor

feltámadt Krisztus képes feltartóztatni és az élet értékes dolgai felé visszafordítani. Ennek a visszafordító folyamatnak kell megtörténnie saját életünkben, népünk és az egész embervilág életében.

A mai húsvéti Ige tehát felszólít bennünket arra, hogy emlékezzünk a csodára: Krisztus legyőzte a halált, és ez a tény képes arra, hogy megfordítsa a mi életünk menetét is.

II.

A felolvasott Igékben ugyanakkor megtaláljuk az Apostoli Hitvallás három fő tételét: „A Krisztus meghalt a mi bűneinkért az Írások szerint; és, hogy eltemették; és, hogy feltámadott a harmadik napon az Írások szerint.” Meghalt, eltemették, de harmadnapon feltámadott.

a.) **Miért fontos megvallani azt, hogy Jézus Krisztus meghalt?** Azért, mert ha nem látom magam előtt Jézust a kereszten, sohasem tudnám meg: „Mily nagy az én bűnöm és nyomorúságom.” És arra sem kapnék sehonnan sem választ, hogy „Mi módon szabadít meg Isten minden bűnömből és nyomorúságomból.” Egyik gyönyörű énekünk így fogalmazza meg ezt a titkot: „Krisztus, ártatlan Bárány, / Ki miértünk megholtál. / A keresztfá oltárán / Nagy engedelmes voltál. / Hordozván bűneinket, / Te váltottál meg minket: / Irgalmaz nekünk ó, Úr Jézus!”

b.) **Még fontosabb kérdés azonban, hogy miért fontos beszélni Jézus eltemetéséről?** A felelet így szól: Azért, mert a halottakat el kell temetni. Bár ez az állítás napjainkban sokak számára nem egyértelmű. Jézus emberként szenvedett, noha Isten Fia volt, emberként halt meg, noha büntelen volt, és mint halottat, embernek kijáró tiszteletadással kellett eltemetni. Ezt a végtisztességet Nikodémusz és Arimáthiai József adta meg neki.

Ezzel összefüggésben nem helyeselhetjük azoknak a magatartását, akik egyáltalán nem törődnek elhunyt szerettük tisztességes eltemetésével, hanem méltatlanul bánanak a holttestükkel, akár úgy, hogy magukra hagyják őket, vagy pedig hamvaikat szétszórják valahol. Tudnunk kell ugyanis, hogy Istennek még további terve és célja van a megholtak testével, mivel feltámasztja azt az utolsó napon.

c.) Ezek után halljuk meg húsvét örömeit és lássuk meg misztériumát! Isten nem hagyta egyszülött Fiát a halálban, és nem engedte, hogy a szentje rothadást lásson. Csodálatos és titokzatos módon feltámasztotta Őt hatalmának erejével a harmadik napon. Ez a húsvéti örömhír lényege: „**Krisztus feltámadott, kít halál elragadott; örvendezünk, vigadjunk, Krisztus lett a vigaszunk. Alleluja!**”

Ennek ismeretében köszöntötték egymást az első keresztyének: Krisztus feltámadott! Bizonytalán feltámadott!

III.

Ahhoz, hogy valóban higgyünk a feltámadásban, tudnunk kell, hogy már az Ószövetség is beszél erről. **Jézus feltámadásában ezek a próféciák mind beteljesültek.**

Már az ősatyáknak adott ígéret is így szólt: Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak Istene nem a megholtaknak, hanem az élőknek Istene.

A zoltáríró pedig erről így jövendöl: „Mert nem hagyod lelkemet a Seolban; nem engeded, hogy a te szented rothadást lásson.” (Zsolt. 16,10)

Hóseás próféta pedig ezt mondta: „Megelevenít minket két nap múlva, a harmadik napon feltámaszt minket, hogy éljünk az ő színe előtt!” (Hóseás 6,2)

Az evangélium szerzője is az Ószövetségre hivatkozva írja le: „Mert amiképpen Jónás három éjjel és három nap volt a cethal gyomrában, azonképpen az Embernek Fia is három éjjel lesz a föld gyomrában.”

Ezékiel próféta látomásában pedig már egy egész nép feltámadásáról olvashatunk. „Egy csontokkal teli völgyet lát, amikor Isten megkérdezi tőle: Embernek fia! Vajon megélednek-e ezek a tetemek? És mondék: Uram, Isten, te tudod! És monda nékem: Prófétálj e tetemek felől és mondjad nekik: Ti megszáradt tetemek, halljátok meg az Úr beszédét! Így szól az Úr ezeknek a tetemeknek: Ímé, én bocsátok tibelétek lelket, hogy megéledjeteek.”

Ez a prófécia nekünk, magyar embereknek is szól. Népiünk számára is lehetséges a megelevenedés és a feltámadás és a megújulás!

Helyesen írta tehát Pál apostol, hogy „Krisztus meghalt a mi bűneinkért az **Írások szerint**” és, hogy eltemettetett és, hogy feltámadott a harmadik napon az **Írások szerint**.”

A bibliai próféciák beteljesedése mellett **konkrét személyek nevének megjelölésével is beszél Pál apostol a feltámadott megjelenéseiről**. „Megjelent Kéfásnak, azután a tizenkettőnek, aztán több mint 500 atyafinak, azután megjelent Jakabnak és mind az apostoloknak, legutolszor pedig mintegy koraszülöttnek, nékem is megjelent” – mondja Pál önmagáról. Ezeknek a tanúknak adta a Feltámadott a missziói parancsot, az evangélium hirdetését, kiknek munkásságában már megjelent Isten újszövetséges népe, az eljövendő egyház. Hogy ezek az emberek is emlékeztessék a többieket a feltámadás örömeire, és visszafordítsák a halálba menetelő emberek sokaságát.

IV.

Ünneplő Gyülekezet, Kedves Testvéreim! Ez a három nap, amire ma emlékezünk, megváltoztatta az egész világot. De ez a három nap a mi életünkre nézve is fontos üzenetet hordoz: **ez a három nap jelképesen három új korszakot is nyitott a számunkra**.

Az első nap a földi életünkről szól. Ez a nagypéntek. A második: a sírban való megnyugvásunk. A harmadik nap, húsvét napja pedig dicsőséges feltámadásunk, és örök életünk korszaka.

Krisztus feltámadása azt hirdeti nekünk, amit Ő maga így mondott: „Én élek, és ti is élni fogtok.” Ez azt jelenti, hogy mindnyájan feltámadunk, de nem mindegy, hogy üdvösségre vagy kárhozatra.

Mi, akik ezen a földön élünk, még csak „egynapos” emberek vagyunk. Megszület-

tünk, élünk és egy halállal mindnyájan tartozunk. Nagyon fontos azonban, hogy már itt, e földön eldől, hogy mi lesz a sorsunk végső kimenetele. Ha elfogadjuk Őt személyes Megváltónak, és újjászületünk, akkor már most megérezhetjük, hogy az örök élet már e földön elkezdődött számunkra. Ha a feltámadott Krisztusra igent mondunk, akkor viszont arra az életformára is igent kell mondanunk, amely munkában, erkölcsben, tisztességben, életigenlésben, családi életben és egymáshoz való viszonyunkban is méltó az Ő követőihez. Minél több magyar ember ismeri ma fel ezt az igazságot, annál nagyobb az esélye népünk megmaradásának.

Életünk második napja vagy még inkább korszaka **halálunk, és eltemetetésünk idejét jelenti. Ez számunkra a nagyszombat.** Érdemes megfigyelni a temetőben, elhunyt szeretteink sírköveit. Sokféle módon fejezzük ki mi, akik itt maradtunk, fájdalomunkat, vagy éppen a feltámadásba vetett reménységünket. Van, aki azt írta föl egy-egy sírkőre: „Soha el nem múló fájdalommal.” Míg mások így tesznek hitükről vallást: „A boldog feltámadás reménysége alatt”, vagy amint Szenci Molnár Albert kopjafája is hirdeti a házsongárdi temetőben: „Itt várja Jézusát!” Amint a feltámadás csodája egy temetőkertben kezdődött, úgy az elhunytak esetében is ott fog folytatódni és végződni. Ha most húsvétkor kimégy a temetőkertbe, ezzel a reménységgel gondolj a tiedre, és tégy egy szál virágot szeretteid sírjára!

Húsvét pedig a harmadik nap, a harmadik korszak a mi életünkben. Ez a végső győzelem ünnepét hirdeti számunkra. Mint utolsó ellenség töröltetik el a halál. „Meglátom Jézusom, és áldom hatalmát, szent kegyelmének énekek halleluját.”

Húsvét annak az örömmel a lehetőségét hirdeti, amelyet csak a feltámadott Krisztusban való hit teremhet meg életünkben. Ti, ma mindnyájan hallottátok az örömhírt. Menjete el, és ezt a krisztusi örömet vigyétek tovább! Mert a húsvét arról is szól, hogy abban a világban, ahol az életellenes erők kerekedtek felül, Krisztus és a keresztyének által a halál ellenes erők is megtapasztalhatóak, és győzelemre jutnak. Mindnyájan érzékeljük, hogy a családban, a társadalomban és az egész világon aktívan működnek az életellenes erők, melyek egyben Krisztus ellenesek is. De ma a feltámadt Jézus téged is mozgósít, és a halál ellenes erők táborába szólít.

Ezért tehát mindenkit bátorítok: „Fel barátim, drága Jézus zászlaja alatt! Rajta, bátran! megsegít és győzedelmet ad! Bízatok, mert Jézus eljön, Ő a fővezér! Zengje ajkunk: Hozzád esdünk győzedelemért!” Ámen.

(Elhangzott húsvét vasárnapján az MR1 Kossuth Rádió élő közvetítésében a Miskolc-belvárosi református templomból)

Áldást a nemzetre!

Magyarország új Alaptörvényét köszöntötték Miskolcon 2011. május 4-én 17 órától. Az ünnepséget dr. Mengyi Roland, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés elnöke nyitotta meg. Ünnepi beszédet Demeter Ervin, megyénk kormány megbízottja mondott.

Az ünnepség során a történelmi egyházak képviselői áldást kértek a nemzetre, melynek új alkotmánya született. Elsőként Palánki Ferenc, az Egri Főegyházmegye segédpüspöke mondott könyörgést, melyben Krisztus szeretetparancsára hívta fel a figyelmet:

„...add, hogy hazánk polgárai és vezetői őrizzék és védelmezzék az emberi és a keresztény kultúra alapvető értékeit, amelyet a mi Megváltónk, Jézus Krisztus hirdetett meg nekünk, amikor lelkünkre kötötte a szeretet parancsát.”

Sándor Frigyes, a Borsod–Hevesi Egyházmegye evangélikus esperese áldásában azt emelte ki: nyomot kell hagynunk a következő nemzedéknek, hogy honnan és hová jutottunk el. Az alkotmány pedig alapja lehet ezeknek a nyomoknak. Mint mondta: *„A keresztény emberre mindig az jellemző, hogy valahonnan valahova tart, mindig van útja.”*

Orosz Atanáz, a Miskolci Apostoli Exarchátus püspöke könyörgésében Jakab apostol szavaihoz kapcsolódóan kért áldást hazánkra, vezetőinkre és nemzetünkre: *„ajándékozz békességet a Te világnak, egyházadnak és szeretett magyar hazánknak és minden népednek, mert minden jó adomány és tökéletes ajándék felülről van.”*

Csomós József, a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspöke a Zsoltárok könyve 90. részének imádságos szavaival kérte Isten áldását: *„Fordulj hozzánk, Uram! Meddig késel? Könyörülj szolgálaidon! Áraszd ránk kegyelmedet reggelenként, hogy vigadjunk és örüljünk egész életünkben! Örvendeztess meg bennünket annyi napon át, ahányon át megaláztál, annyi éven át, ahányban rossz sorsunk volt!”*

A zsoltár szavai után az Úri imádsággal és áldással zárult a történelmi egyházak áldáskérése. Az ünnepi alkalmat a kazincbarcikai Kodály Zoltán Alapfokú Művészetoktatási Intézmény diákjainak néptánc műsora gazdagította.

Balról-jobbra: Sándor Frigyes evangélikus esperes, Orosz Atanáz görög katolikus exarchátus püspöke, Palánki Ferenc római katolikus segédpüspök és Csomós József református püspök

Rácsok András

Előljárók

Patkó Gyula, az egyetem rektora

Dr. Patkó Gyula professzor, a Miskolci Egyetem rektora, Dunántúlról, az Őrség széléről származik. Gépészmérnöki diplomáját már Miskolcon szerezte. Azóta is itt él feleségével együtt, itt nevelték fel három gyermeküket. Nyíltan vállalja és megvallja hitét, presbiter a Miskolci Belvárosi Református Egyházközségben. Ezek alapján beszélgetésünk alkalmával egyből adódott az első kérdésünk: hol találkozott először a keresztyén hittel?

– A szülői házban. Én az Őrség szélén születtem, ez a térség református szívet a dunántúli katolikus tengerben. Az ősök anyai ágon örök voltak, így tudja a családi emlékezet. Az örök lényegében olyanok voltak, mint Erdélyben a székelyek. Így mondta annak idején a nagyapám: „fiam ne feledd el, hogy mi székelyivadékok vagyunk.” (Akkor még nem dolgozta ki László Gyula a kettős honfoglalás-elméletet, apáról fiúra szállott ez az eredettudat.)

Prof. dr. Patkó Gyula

Egyébként a székely és a szakály szavunk azonos jelentésű: ha rovásírással írunk – ami olyan mássalhangzós írásmód, amely a magánhangzókat csak a hangrendváltásnál jelöli – ugyanazzal a jelkombinációval róhatjuk fel e két szót. A mi vidékünkön pedig sok Szakály nevű család él. Apai ágon 1765-től kimutatható, hogy a felmenőim egyházi szolgálatban álltak. Apám és nagyapám már nem, de az őket megelőző őseim református lelkészek, tanítók voltak. Így hát természetes, hogy hitben nevelték bennünket, gyermekeket is a szüleim.

– Kisiskolás koromban meghatározó élményemmé vált a lelkipásztorom magatar-

tása, mentalitása is. Adorján Antal tisztelendő úr családjával együtt Erdélyből, a Székelyföldről menekült Magyarországra, s itt lett, a nyugati határ szélén, több szomszédos falu reformátusával együtt, a mi lelkipásztorunk. Hét-nyolc éves lehettem, mikor az apám egyszer azzal jött haza a presbitergyűlésről, hogy az egyházközség elöljárósága fel akarta emelni a pap javadalmazását, de a tisztelendő úr nem engedte, azt mondta: „megiltom, mert ha a nép szegény, akkor a papja is legyen szegény!” Ez az etikai tartás engem akkor nagyon megfogott! A másik nagy élményem vele kapcsolatban az volt, hogy rendszeresen látogatta a híveket. Nagyon komolyan vette a lelkigondozást, havonta legalább egyszer hozzánk is ellátogatott. Azt is komolyan vette, amit mi gyerekek mondtunk. A tisztelendő úr felesége tanítónő volt, de nem csak a gyerekekkel foglalkozott, hanem például az asszonyokat is tanította az erdélyi szokásokra, valamint befőzni, varrni, hímezni... Szóval kitűnő közösséget alakított ki ez a lelkészházaspár. A tisztelendő úr az istentiszteletek alkalmával nagyon gyakran ószövetségi ígerést vett elő. Én akkor szerettem meg az Ószövetséget, amelyben rendkívül mély, gyönyörű történetek találhatók, tanulságosak és nagyon sok bölcsesség van bennük. Azóta is kiváltképp örülök, ha az istentiszteleten ószövetségi a textus... Sorolhatnám még tovább is azokat a gyerekkori élményeimet, amelyek az egyházhoz kötődtek. Például azért is örömmel jártam az istentiszteletekre, mert felső tagozatos korban már fújthattam az orgonát, amikor a tisztelendő asszony kísérté az énekeket. Kiváltság volt ez, hisz csak jó tanuló gyerekek hajthatták az orgonafújtatót, én pedig boldog voltam, hogy valami hasznosat csinálhatok...

MEGISMERNI A TÖBBI VALLÁST!

– Az általános iskola elvégzése után Győrbe kerültem középiskolába és kollégista lettem. A nagynénémék ott laktak a közelben. Ők evangélikusok voltak, ugyanis a nagyapám evangélikus lányt vett el feleségül, és ennek megfelelően abban a családban evangélikusok lettek a lányok. Mivel én elég sokat voltam náluk, így meg kellett tanuljam az evangélikus közösségnek a szokásrendjét is. Ezzel csak gazdagodtam.

– A nagyváros egyébként nagy kihívást is jelentett egy olyan falusi fiúnak, amilyen én voltam... Külön gond volt például az is a számomra, hogy én őrségi dialektust beszéltem és nem győri tájszólást. Természetesnek tartottam, hogy ha nehézségem támad, akkor a Bibliához nyúljak. Valahogy úgy voltam, mint Tamási Áron Ábelje. Mikor Ábel Kolozsvárra megy, megkérdi tőle az útítárs: „van-e neked ott a városban valakid, Ábel?” Akkor mondja Ábel, hogy igen, van. „Hát ki az?” Hát a Jóisten – válaszolta Ábel. Hát valahogy én is így voltam a kollégiumban...

– Aztán a családi ökumené még teljesebb lett nálam. Ugyanis a feleségem, akivel már itt, Miskolcon ismerkedtem meg, római katolikus. Ő épp úgy kötődött és kötődik a saját vallásához, mint én a sajátomhoz. Felmenői szolgálták a katolikus egyházban, papok is voltak a családjában, Debrecenbe járt a Svetits Római Katolikus Gimnáziumban. Együttes életünk során ő is megtanulta a mi szertartásunkat és én is az övékét. Az anyósom pedig görög katolikus, így ezt a vallás is megismer-

tem. Amikor anyósomat évtizedekkel ezelőtt először elvittük Máriapócsra, akkor ott vettem egy kétkötetes görög katolikus egyháztörténetet. A három lányom római katolikus lett, de ha fiúnk született volna, akkor őt természetesen reformátusnak kereszteltük és neveltük volna.

– Nekem az a tapasztalatom, hogy jó, ha megtanuljuk, megismerjük egymás vallását, mert különben nem tudunk egymáshoz szeretettel közeledni! Többet kellene tudnunk egymás hitéről, a különféle vallások szertartásáról. Gazdagabbá válik az, aki például egy ikont látva azt is tudja, mi a mögöttes jelentése. Mi van az ikonosztázon, s mik az ábrázolás törvényszerűségei. Hogy nekem ezt meg kellett tanulnom az életem során, ezzel én gazdagodtam. Jó, ha reformátusok ismerik a római katolikus szimbólumokat, és fordítva: ha a katolikusok tisztában vannak a református szimbólumokkal. Sajnos a felekezetek a történelem során túl távol kerültek egymástól. És ez baj. Érdemes csökkenteni ezt a távolságot!

AZ EGYETEMI LELKÉSZSÉG

– Hét-nyolc éve, amikor rektorhelyettes voltam, arra kért a rektor, hogy szervezzem meg az egyetemi lelkészséget. Én ezt nagy örömmel elvállaltam, azzal a feltétellel, hogy ökumenikus legyen a lelkészség! A szervezés során mindvégig ragaszkodtam ehhez! A másik kikötésem az volt, hogy legyen évente legalább két ökumenikus rendezvény. Ma hál' Istennek ott tartunk, hogy évente legalább hat ilyen, ökumenikus lelkészség által szervezett nagy rendezvény van! Ezen kívül ma már hagyománnyá vált, hogy az ökumenikus imahét közös városi záró istentiszteletét szintén az egyetemünkön tartjuk. Ezeken az alkalmakon mindig ott vagyok én is és több elkötelezett professzor-, oktató társam is. Ennek példaértékű üzenete van a fiatalok és a többi oktató felé. A református egyház az egyházkerületi presbiteri konferenciáit is itt tartja. Ezeken is részt veszek, hiszen jómagam is presbiter vagyok a miskolci Kossuth utcai egyházközségben. Ilyenkor jóleső érzéssel konstatalem, hogy milyen szép számmal vannak oktató és kutató kollégáim között egyházi tisztségviselők.

– Hiszem, hogy az egyetemi lelkészségnek üzenete és küldetése van! Nagyon meg vagyok velük elégedve, és nagyon tisztetem azokat a fiatal lelkipásztorokat, akik e rendkívül fontos szolgálatot szívvel, lélekkel, hittel és szakértelemmel végzik. Én elég sok kritikát kaptam levélben is, szóban is, hogy ugyan minek ez az egyetemre? Való-e egyáltalán egy ilyen lelkészség az egyetemre? Ilyenkor mindig azzal érvelek, hogy azok a fiatalok, akik messziről jöttek és gondjaik vannak, így tudnak legalább kihez fordulni! Közösséget formálhatnak a hasonló gondolkodású fiatalok! Mi oktatók, tanárok a szakmára tanítjuk őket. Nem nagyon van arra lehetőségünk, hogy a személyes problémáikkal is foglalkozzunk. Talán túl kevés időnk jut a nevelésre, mi lényegében „csak” személyes példamutatással tudjuk őket nevelni. A direkt módon való nevelésben viszont tud segíteni az egyetemi lelkészség! S ez azért is nagyon fontos feladat, mert ezek a fiatalok nem is olyan soká szülők lesznek, most kell

A Miskolci Egyetem impozáns főbejárata

őket a családi életre is felkészíteni! Sokan az ilyen közösségekben tudják megtalálni a párjukat is. A végső érvem az szokott lenni az egyetemi lelkészség mellett, hogy mielőtt ezt megszerveztük volna, minden évben volt 1-2-3 diáköngyilkosság! Azóta pedig Istennek hála egy sincs! (Természetesen azt nem mondhatom, hogy ezzel kapcsolatban biztos garanciával rendelkezünk a jövőre nézve is, de reménykedünk.) Azt viszont bátran állíthatjuk, hogy az eddigiekben legalább 10–15 gyerek életét megmentette az egyetemi lelkészség működése. Ha bajban van valamelyik fiatal, tudja, hogy kihez forduljon, hol kap lelki támogatást, segítséget!

A NAGY ÁLOM

– A legnagyobb álmom, hogy egyetemünkön egy olyan közösségi központ épül, mint amilyen például a Budapesti Műszaki Egyetemen van. A lágymányosi campuson van egy templom, s körülötte közösségi helyiségek. Más példát említve: a kaliforniai Berkeley Egyetem is a város szélén terül el, s ahogy leszáll az ember az odavezető gyorsvasútról, rácsodálkozik az épületekre, hirtelen megnyílik a tér, és ott van egy templom a közepén, közösségi helyiségekkel. Ez lenne jó, ha egy ilyet tudnánk építeni! Van egy nyertes pályázatunk arra, hogy a végzett hallgatóknak szövetséget hozunk létre, és egy emlékparkot létesítünk a számukra. A én álmom szerint majd az emlékpark közepén, az egyetemünk úgynevezett tudomány és kultúra tengelyének

metszéspontjában egy templom fog állni! (Erre egyelőre sem pályázati, sem egyéb pénzünk nincs.) Ókeresztény jellegű templomot szeretnék, hisz azt el kell, hogy fogadja minden keresztyén vallású ember! Ide visszatérnének az egykori diákok esküvőt, keresztelőt tartani... Van ilyenre példa: a lányaim a pesti műegyetemi közösséghez tartoztak, és a nyolc unokámból hatot ott kereszteltek meg, mert oda kötődnek érzelmileg. A mi növendékeink pedig ide fognak érzelmileg kötődni! Nem most, hanem 20 év múlva, akkor, amikor mi már nem is leszünk itt...

ISTENTISZTELETEN KÜLFÖLDÖN

– Fiatal koromtól kezdve megszoktam, hogy ha vasárnap külföldön vagyok, akkor is elmegyek istentiszteletre. Olyanra, amilyen éppen ott jellemző. Manchesterben, Londonban például anglikán gyülekezetbe mentem, Írországbán, Dublinban római katolikusokhoz, de nem csak Brémában vagy Drezdában látogattam el istentiszteletre, hanem Japánban is, ha erre módom nyílt. Az istentiszteletek végén a lelkész mindenkiel kezét fogott, néhány szót szólt hozzám, s mivel látta, hogy idegen vagyok, összeismertetett olyan helybelivel, aki hozzám hasonló érdeklődésű vagy képzettségű. Nagyszerű ismeretségek, programok születhetnek ezekből az alkalmakból. A külföldi tanulmányútra készülő diákjaimnak, doktoranduszoknak mindig ajánlom, hogy próbálják ki ők is ezt. Megtapasztalják majd, hogy mennyire jó dolog, ha az ember nincs egyedül, ha közösségre lel az idegenségben!

TERMÉSZETTUDOMÁNYOS GONDOLKODÁS ÉS A HIT

– Azt gondolom, hogy a természettudományos gondolkodás és a hit nagyon jól megfér egymással. Megvannak a tudománynak is és a hitnek is a maga módszerei. A természettudomány területeihez mindig olyan tapasztalati tények tartoznak, amelyeket racionálisan ki lehet értékelni, és bármikor meg lehet ismételni. Tudomásul kell vennünk viszont, hogy a világon vannak olyan jelenségek is, amelyek nem ide, hanem a hit köréhez tartoznak! Azok a hívő emberek, akik a mai fizikát létrehozták, pontosan tudták, hogy hol a határ. Tudták, hogy mi az, ami a természettudomány, és mi az, ami a hit körébe tartozik. Lagrange írt egy könyvet az égitestek mechanikájáról. Mikor ebbe Napóleon belelapozott és azt mondta: „nem találtam sehol benne a Jóistent”, Lagrange erre így felelt: „nem volt rá szükségem, Felség.” Ő akkor a bolygók mozgását írta le, Isten titkát kutatva. S valóban, én úgy látom, hogy a hitnek és a tudománynak két külön területe van. A probléma akkor jelentkezik, ha valaki csak az egyiket ismeri, és onnan akarja megmagyarázni a másikat. Ez egyfajta hozzá nem értés, képzetlenség. Azt gondolom, hogy ha valaki kizárja az egyiket vagy másikat, akkor azzal sokkal szegényesebb életet él.

– A mostani technikai világunkat, annak a természettudományi alapjait, matematikáját, fizikáját nagyjából a 17-19. században és a századfordulón hozták létre.

Amit a 20. század adott hozzá, az alapvetően a számítástechnika. Azok a fizikusok, tudósok (Newton, Bernoulli, Boyle, Mariotte, Doppler, stb.), akik ezt létrehozták, mind hívó emberek voltak. Nekünk, természettudósoknak, mérnököknek végül is az a feladatunk, hogy Isten titkait kutassuk: hogy jött létre, hogyan működik a világ. Martin Rees-nek van egy gyönyörű könyve, Csak hat szám a címe. Azt igazolja benne, hogy ha a hat fizikai állandónak más lenne az értéke, mint ami valójában, akkor a világ szétrobbanna vagy összeroppanna. Tehát hat fizikai állandón múlik, hogy működőképes a világ! Ez is a Teremtő titka! Természetesen vannak a természettudománnyal foglalkozók között is olyanok, aki kritizálják a hit dolgait. Hát persze, hisz nem ismerik! A hitbeli dolgok is tapasztalatokon, emberi tapasztalatokon nyugszanak. Ha valaki nem ismerte, nem tanulta meg ezeket, akkor azt sem tudhatja, hogy egy hitbeli dolgokban járatos ember miről is beszél. Meg kell szerezni a hittel kapcsolatos ismereteket is, ismerni kell például az ezzel kapcsolatos szimbólumrendszereket. Én egy kicsit sajnálom azokat, akik a hit és a tudomány dolgai közül csak az egyikkel vagy csak a másikkal foglalkoznak... Úgy gondolom ugyanis, hogy a kettő együtt teszi teljessé az ember életét!

Jeney Edit

Féltem a családot...

INTERJÚ JÓKAI ANNÁVAL

Jókai Anna írásainak egyik fő témája a családféltés. Írásai segítő, eligazító üzenetek. Ugyanakkor vallja, hogy az írónak nemcsak mondani, hanem élnie is kell azt, amit hirdet. A Magyar Kurír munkatársával folytatott beszélgetésben személyes hangon szolt családról, házasságról.

– *A kormány családi adókedvezményt vezetett be, a katolikus püspöki konferencia évet szentel a családoknak. Szükség van erre a kiemelt figyelemre?*

– Úgy gondolom, nehéz helyzetben van a család, mint intézmény. Ezért kell évet szentelni neki. Általában annak van kiemelt napja vagy éve, ami megbecsült dolog ugyan, de nehéz helyzetben van. A családot újra fénybe kellene hozni, mert értelmet

Jókai Anna

tud adni az ember életének. Nagyon fontosnak tartom a családok támogatását, ezen belül a gyermekesek anyagi helyzetének javítását. A társadalom felelőssége, hogy a család megkapja azt a támogatást, amit régóta nélkülöznie kellett. Ugyanakkor a jövőben figyelniük kell azokra is, akik nem azért nem szültek gyereket, mert nem akartak, hanem Isten szándékából nem sikerült. Ők se érezzék úgy, hogy a társadalom kevesebb joggal rendelkező tagjai lennének. Vigyázni kell arra, hogy amit a családoknak odaadunk, az más embertársainknál ne okozzon hiányt. Vannak kisjövedelmű gyermektelenek, magányosak, akik önhibájukon kívül tengődnek a létezés alsó szintjén, náluk nem szabad a keveset még kevesebbre változtatni.

– *Hogyan viszonyulhat igazságosan az ember ehhez az érdekelletéhez?*

– Egyrészt valóban nagyon fontos az anyagi segítség a családnak, és azt el is kell várni egy tisztességes kormánytól. Ám azt is hozzá kell tennünk, ami saját lelkünkől fakad. A gyerekvállalás nem kizárólag anyagi kérdés. A lelki sivárosodásnak példátlan sorozatát látjuk mostanában. Ezért nem elég pénzt adni, hanem a lelkeket kellene megváltoztatni. Sok nagycsalád élt Magyarországon, akiknek nem jutott narancs-

ra, még almára is csak ritkán. Mégis felneveltek akár nyolc-tíz gyereket is. Nem az anyagiakra gondoltak, fogadták azt a lelket, aki az élet kegyelméből adatott nekik. Remélem, hogy a család éve azt jelenti, hogy valóban meg tudnak szólalni azok az áldozatkész magyar családok, akik vállalták, hogy sok gyermeket hozzanak a világra. Ugyanakkor a másik oldalt is tudom megértéssel nézni, én is sokáig éltem csonka családban, tudom, milyen nehéz egyedül lenni.

– *Ha nem elsősorban az anyagiakra, akkor mely okokra vezethető vissza a család nehéz helyzete, sokak csalódottsága?*

– Amikor a szeretetről beszélünk, legtöbbször valami szentimentális érzelemre gondolnak. Demagógia azt mondani fiataloknak, hogy azért alapítsatok családot, mert akkor életük végéig boldogságban fognak lubickolni. A család szó ettől a beállítástól kap álságosan naiv színezetet. A család nagyon fontos szövetség, ugyanakkor próbatétel. Családban élni lelki, fizikai és szellemi munka. Úgy kell egymásra hangolódni, hogy ne kelljen egyiknek sem feláldoznia magát a másikért, hanem kölcsönösen tudjanak egymásból meríteni. Ebben a rendkívül hideg világban kell lennie egy pontnak, ahová az ember hazatérhet. A repülőgépnek is kell leszállópálya, valahol üzemanyagot kell töltenie magába. Mikor két ember összekerül ebben a zaklatott világban, már elég nagy lelki sebeket hordoznak, huszonévesen is túl vannak sok megrázkódtatáson és csalódáson, így kerülnek össze. Ekkor indul el a munka, egymás sebeit be kell gyógyítani. Rengeteg önzéssel kell megküzdeni, le kell csiszolni dolgainkat, ráadásul úgy, hogy ne megalkuvás legyen. Az nem igazi családi élet, ha az egyik uralkodik, a többi pedig szenved a terror alatt. Az a családi élet, ahol kölcsönös szeretetből tudnak egymáshoz alkalmazkodni az emberek. A szeretet abban rejlik, hogy tudom, ismerem a másikat teljes valójában. Átélem a lényét, és azt teszem, ami neki jó. A házaspár egy életfeladatra szövetkezik, ami nem mindig sikerül.

– *Lehet erre a feladatára készülni?*

– Úgy gondolom, a családközpontú szemléletet már korán alakítani kell, akár már az óvodában is. Elejét kell venni annak az álszabadságnak, hogy nem kell formálni a gyerek lelkét és tudatát. Mindenki rászorul arra, hogy valamilyen fogódzót adjanak neki. A hosszú oktatási anarchia után, ami ebben az országban volt, és ami talán az egész világon is megvan, nagyon nehéz dolog erkölcsközpontú nevelést működtetni, holott nagy szükség van rá. Nincsen mindig pozitív példa, pedig az volna a kívánatos. Sokszor az ember a gyermekkorában vele történtek ellenére jut a helyes útra. Én anyaközpontú világban nőttem fel, apám mintha nem is lett volt. Anyám rendkívül erős egyéniség volt, kicsit zsarnok is. Nagyon szeretett engem, nagyon sokat köszönhetek neki. Én mégis úgy indultam neki az életnek, hogy azt, ahogy anyám kezelt, nem akarom gyermekeimnek továbbadni.

– *Mindenki a boldogságot keresi a családban is. Vannak receptek?*

– Ahogy két egyforma ember nincsen, úgy két egyforma házasság sincsen. Tolsztoj mondta, hogy a boldogtalan családok mind a maguk módján boldogtalanok. Én azt mondom, hogy a boldog családok is mind a maguk módján boldogok. A lényeg, hogy ez ne látszatboldogság legyen. Egyik novellámban honosítottam meg a „vásár-

napi család” fogalmát. Vasárnap szépen felöltözve kivonulnak a főutcára. Nyájasan mosolyognak, akik látják, irigyen felsóhajtanak, lám milyen boldogok! Biztos ez? Az látszat, ha valaki állandóan fülig érő szájjal járja az utakat. A boldogság az, ha egy emberpár a megszenvedett mindennapi tapasztalatok ellenére is úgy érzi, nekik együtt kell a nehézségeket legyőzni. Mindenkinek más a boldogság. Van olyan asszony, akinek az az öröm, hogy otthon van és tisztességgel ellátja a gyermekeit, segíti a férjének az életét, háttérben marad. Nagyon boldog lehet a család, ha a férfi mindezt megbecsüli, nem cselédként kezeli az asszonyt. Az is boldog család, ahol mindkettőnek feladata van, hivatásszerűen végzik a munkájukat, és egymás értelmes életének a tapasztalatait cserélik ki.

– *Hogyan kap elegendő figyelmet a gyerek ebben a kapcsolatban? Ki az elég jó szülő?*

– Ha mindkét szülő hivatásszerűen végzi a munkáját, nagyon fontos a gyerek helyzete, mert két állandóan a hivatásában égő szülő nem tud elég szellemi és lelki energiát fordítani a gyerekekre. Fizikailag lehet megoldást találni, mert felvehetnek valakit, de ilyenkor mindig valami egy kicsi el fog maradni. Mégis azt gondolom, nem szabad kárhoztatni azokat az asszonyokat, akik nagy hivatást vállaltak, és nem tökéletesek a gyermeknevelésben, de kárhoztatni kell azt az asszonyt, aki semmit sem vállal és ennek ellenére nem törődik a kölkeivel. Mindig a mértékről van szó.

– *Minek nem szabad elmaradni?*

– Számomra az abszolút boldog család az, amikor a szülő azt érzi, hogy bizonyos idő után – a kamaszkori lázadások idejét túlélve – az, amit ő szellemileg kimunkált az élet értelmét illetően, át tudta adni a gyermekeinek. Senki nem folytatódik a gyerekében, de a szülő mégis arra vágyik, hogy amit ő igaznak tart, azt átadja a gyerekének. A gyerekeknek is megvan a saját pályája, senki nem kényszerítheti a gyereket arra, hogy azt válassza, amit a szülő szeretne. A szabadságnak és a szeretetteljes befolyásolásnak egy különös aránya az, amire a nevelésben törekedni kell. A gyerekeknek is meg kell adni a saját méltóságukat. Mindenki megmarad egyéniségnek, egymást segítik, és van mérték, van korlát, amit átlépni nem lehet és nem szabad, mert attól kezdve az már nem család.

– *Felnőtt gyerekekkel, unokákkal hogyan éli meg a családot?*

– Nagyon eltávolodtunk a generációk együttélésének gyakorlatától. Különösen az északi államokban divat az, hogy a gyerekek nagykorúvá váláskor rögtön lakást vesznek, elköltözik tehát szüleitől. Emlékszem, Svédországban voltam felolvasó körúton. Vendéglátóm sétánk közben kedvesen köszönt a szembejövő fiatal nőnek. Ki volt, kérdeztem. A lányom, felelte, ő is itt lakik a városban. Jóban voltak, de valami megszűnt köztük. Az állatvilágra jellemző, a felnevelt kölykök olyan mértékben elszakadnak, hogy a szülő sok esetben párjául választja a saját kölykét. Az embernek meg kellene őrizni a kötődését. Nagyon sok védtelen öregember él magányban, kiszolgáltatottságban, a fiatalok pedig magukra maradva ugyanúgy megszenvedik a támasz hiányát. Az én életem ideális ebből a szempontból. Sokat vagyok együtt a gyerekekkel, de teljesen önálló az életem a férjemmel. Nálam gyűlik össze az összes probléma.

– *A boldogságnak mennyire feltétele a házaspár szellemi közössége?*

– Nagyon nagy mértékben. Néha igencsak elcsodálkozom, amikor például egy politikailag igen radikálisan gondolkodó asszony együtt tud élni egy egészen más gondolkodású férfivel. Nem hiszek abban, hiába tagadják, hogy ez őket nem befolyásolja. Én például nem tudnék együtt élni olyan társal, akinek a látásmódja az enyémtől gyökeresen eltér. Ezzel szemben a boldogságnak nem feltétele az, hogy azonos területen dolgozó két ember kerüljön össze. Sőt, ez nagyon kevés esetben működik jól, mert megjelenhet a szakmai féltékenység. Az a fontos, hogy nagyjából ugyanazt a gondolatvitelt alkalmazó két ember kerüljön össze. Mária mondja a *Ne féljete*k című regényben, hogy ha nem szerethetjük azt, akit igazán akarunk, akkor azt kell szeretni, aki van.

– *Nagyon sok fiatal szülő fél, hogy a gyerekeinek milyen lesz a jövője ebben a sok veszélyt rejtő világban.*

– Ez az aggodalom mindenki

ben megvan. Az én esetemben úgy tűnik, a gyerekeim megtalálták a helyüket. A művészi és pedagógiai vonulatom szépen kettéoszlott. A lányom egy óvoda vezetője. Szereti, amit csinál. A fiam színész lett. Gyerekeik vannak, és remélhetően szét sem válnak. Inkább az unokákkal kapcsolatban van bennem aggodalom. Azt látja az ember, hogy a gyerek minél többet tanul, annál kevesebbet fog keresni.

– *Lehet befolyásolni a gyerekei hajlandóságát?*

– Egyet szabad befolyásolni: azt, ahogyan az életről gondolkodnak. Abban tudok befolyást szerezni, természetesen nagyon óvatosan. Bizonyos szituációkban személyes példát kell mutatni. Lássák, hogy amit az anyjuk, illetve nagyanyjuk mond, azt éli is. Igaza van a fiataloknak, amikor utálják azt, aki vizet prédikál és bort iszik. Én erre nagyon vigyázok. Nem titkolom el a hibáimat. A gyerekek szeretik azt, amikor a szülők kritikuskak önmagukkal szemben. Nem azt várják, hogy a szülő hibátlan legyen, és nem is szeretik, amikor valaki feltolja magát az oltárra. Tudnunk kell, hogy vannak hibáink. Ettől nem szeretnek kevésbé minket. Csodálom a fiamat, olyan önfeláldozó időbeosztással szolgálja a gyerekeket. Mondom is neki, én erre képtelen lettem volna. A magam alkotó idejét mindig leszakítottam. Csodálom, hogy ez a fiú erre képes. Azzal adok mintát, hogy bevallom: te jobb vagy ebben nálam. A lányom pedig sokkal türelmesebb nálam. Ezt neki is beismerem. A gyerekekkel is a kölcsönösség a döntő. Türelmem kell. És szeretet. Ahogy a krisztusi felszólítás kifejezi: egymás terhét hordozzátok! Ennél nincsen szebb és magasztosabb dolog. Nemcsak a saját életed terhét cipeled, holott mindenkinek van belőle elég, hanem megpróbálsz levenni a másik terhét, ám azt is elvárod, hogy a te terhed cipelésében a másik is cselekvően vegyen részt.

Trautwein Éva

Társkeresés, párválasztás

HOGY TALÁLHATOK RÁ A PÁROMRA?

A Miskolci Katolikus Egyetemi Lelkészség párkapcsolati kurzust szervezett. A nyitó előadást Pálhegyi Ferenc tartotta. E méltán népszerű pszichológus egyik e témakörben írt cikkét közöljük.

A Grimm-mesében királyfivá változik a varangyos béka, akit megpusztilt a királylány. A valóságban azonban ennek éppen az ellenkezője szokott történni: sokan azt élik át, hogy a délceg királyfi – vagy a szépséges királylány – akivel házasságot kötöttek, közös életük során varangyos békává változik.

Hogy lehet ezt elkerülni? Hogy lehet tartós és kölcsönösen kielégítő párkapcsolatra szert tenni?

Nem gondolom, hogy a boldog házasság egyedül a megfelelő párválasztáson múlik. Sőt inkább azt hiszem, hogy a párválasztás az esetek többségében legalábbis nem rossz. Hogy milyen lesz a házasság, főleg azon múlik, hogy a felek ápolják-e és gondozzák-e a kapcsolatukat. (Egyik barátom szerint a házasság olyan, mint a csecsemő: rendszeresen tisztába kell tenni, és etetni kell.) Ugyanakkor kétségtelen, hogy a jó házasság egyik előfeltétele a jó párválasztás.

KIT KERESSEL?

Az első kérdés, amit tudatosítanod kell, az, hogy kit keresel?

a.) Sokan, akik elindulnak a párkeresés útján, azt a valakit keresik, aki kielégíti a szükségleteiket.

1. Először is azt várják jövődöbeli társuktól, hogy csillapítsa szexuális éhségüket. Ehhez persze nem feltétlenül szükséges házasságot kötni. Napjainkban ezért nem kevesen nem is vállalják a házasságot, hiszen az sok bajjal, gondnal, felelősségvállalással is együtt jár, hanem egyszerűen összeköltöznek – egy időre. Eközben persze nem veszik észre, hogy alapvető emberi szükségleteik kielégítetlenek maradnak, hiszen nem is tudják, hogy az ember nem csak ösztönlény. Az pedig végképp csalódás-forrás, ha a másik ember ösztöntárgy.

2. Sokan azt remélik választott párjuktól, hogy mellette biztonságban élhetnek – hiszen „erős, meg fog védeni, ha kell; egészséges, jól keres, sok jó tulajdonsága van, és szeret engem.” Ezek a társkeresők azt a régi nótát fújják, hogy: *„Nékem olyan asszony kell, / Ha beteg is, keljen fél, / Főzze meg a vacsorát, / Úgy várja haza az urát.”*

A nóta nők számára készült változata: *„Nékem olyan férfi kell, / Aki pénzzel halmoz el, / Tőle lehet gyerekem, / S társadalmi presztízsem.”*

3. Sokan (főleg férfiak) olyan társra vágnak, akinek a csodálatában fűrödhetnek. Idősödő férfiak gyakran belesnek ebbe a csapdába. Csinszka-effektusnak nevezném ezt a jelenséget, mert a kimenetele keserű csalódás: a zsenge ifjú hölgy előbb-utóbb rájön, hogy az általa csodált nagyság közelről éppen olyan nehéz természetű ember, mint a többiek, és a rózsaszín köd szertefoszlik.

b.) Vannak, akik a párjuk szemében önmagukat szeretnék látni.

A görög rege szerint Nárccisszus királyfi vadászat közben meglátta saját tükörképét, amikor lehajolt inni egy forrás fölé. Azelőtt sohasem látta magát (akkoriban még kevés volt a tükör). Annyira el volt bűvölve sajátmagától, hogy beleszeretett önmagába. A mélylélektan szerint *nárcisztikus személyiség* az az ember, aki túlságosan el van ragadtatva saját szépségétől, okosságától, kiválóságától.

De a történetnek még nincs vége. Oscar Wilde, a híres angol meseíró, folytatta a történetet. „*Ugye, te is siratod Nárccisszust?*” – kérdezte a szellő a forrástól. „*Igen, én is siratom őt.*” „*Ugye, milyen szép volt Nárccisszus?*” A forrás csodálkozik: „*Szép volt? Én ezt nem vettem észre. Én mindig a fodraimat figyeltem a szemében, amikor fölém hajolt.*”

Bárkit választ valaki társul, nem fogja megismerni a másikat, ha még akkor is önmagát szemléli, amikor a másokra néz.

c.) Sokan olyan társat keresnek, akire rávetíthetik azt az ideális képet, amit önmagukban hordoznak a kívánatos lányról illetve fiúról.

A fiú esetleg Csipkerózsikát véli felfedezni az álmatag, de mosolygós kislányban. A lány, amikor meglátja a tüzes szemű, széles vállú legényt, nagyot dobban a szíve: Winnetou – mondja magában önfeledten. Nyilvánvaló, hogy az életet nem lehet végig álmodni, mert Rózsikának szúrnak a tuskéi, Winnetou jelleme pedig nem olyan, mint a regényben. Ezek után felmerül a kérdés, hogy kit érdemes keresni, ha a fenti lehetőség csaldódáshoz vezetnek.

KIT ÉRDEMES KERESNI?

Úgy gondolom, azt az embert, akivel szeretet-kapcsolatban élve megvalósíthatod Istenől kapott küldetésedet. Más szavakkal: azt a valakit keresd, akivel a házasságotok Isten lényét (szeretetét) fogja tükrözni az emberek felé.

Tudom, hogy ez a szépen hangzó kijelentés magyarázatra szorul.

Isten azért teremtett minket férfivá és nővé (házaspárrá), hogy Őt kép-viseljük a világban. Ezt jelenti az a bibliai mondat, hogy „*Isten a maga képmására teremtette az embert*” (1 Mózes 1:27). Ez a cél csak úgy valósulhat meg, ha mindkettőnk értékrendjének centrumában az Úr van, azaz a Vele való kapcsolat a legfontosabb az életünkben. Nem harmonizálhat egymással az a pár, amelynél az egyik „mennyei kincseket gyűjt” (hűség, türelmet, szeretetet, belső békét stb.), a másik pedig az anyagi jólétért és a minél teljesebb komfortért töri magát. Ezért figyelmeztet az apostol: „*Ne legyetek hitetlenekkel felelős igában*” (2Korinthus 6:14).

Ha az Úré a szívem (ha Ő áll az értékrendem centrumában), abból az következik, hogy döntéseimben, sőt egész életvezetésemben az Ő tetszése szerint akarok élni. Ennek megfelelően annak tudatában választok párt, hogy ez a döntésem egész életre szól. A libegőből menet közben életveszélyes kiszállni. Aki úgy fog bele a házasságba, hogy „ha nem megy, legfeljebb elválunk”, annak nem való a libegő; az jobban teszi, ha a Vidámparkban az óvodások számára működtetett lassú körhintába száll be. Az ugyanis abszolút veszélytelen. Persze nem visz sehová. A társkapcsolatból fakadó megelégedettség és egység csúcsára csak a felelősséggel vállalt házasság „libegőjével” lehet feljutni.

A HÁZASSÁGOK AZ ÉGBEN KÖTTETNEK?

Széles körben elterjedt hiedelem, hogy előre ki van jelölve számunkra valaki, akit meg kell találnunk. Én ezt nem hiszem. Ez az elképzelés nem a Szentírásban, hanem a görög mitológiában gyökerezik. Zeusz kettőtört egy cserépedényt, és a két darabot ledobta a földre: „Találjátok meg egymást!”

Ha valóban úgy lenne is, hogy Isten előre kiszemelt számodra valakit, neked az a dolgod, hogy szabad döntésed tudatában, Isten szempontjait ismerve, bibliai értékrended birtokában dönts el, hogy kivel kötsz házasságot. Döntésed előtt azt kell mérlegre tenned, hogy választottad valóban alkalmas-e arra, hogy együtt szolgáljátok az Urat; valóban azonos-e az útirányotok (mindketten a „keskeny utat” járjátok); tudsz-e alkalmazkodni számodra szokatlan szokásaihoz; férfi létedre képes vagy-e érte végleg és örökre lemondani az összes többi nőről – ha pedig lány vagy, az összes többi fiúról.

HOGYAN JUTHATSZ JÓ DÖNTÉSRE?

„Könnyű volt Ádámnak” – mondta egyszer valaki. „Neki csak aludnia kellett egy jót, és reggel máris ott állt előtte Éva.”

Én nem egészen így ismerem ezt a történetet. Mielőtt a Teremtő beadta volna Ádámnak az oldarborda-műtét előtt az altató injekciót, társkereső útra küldte őt. Így fedezte fel az egész állatvilágot, „*de az emberhez illő segítőtársat nem talált*” (IMózes 2:20). Pedig bizonyára találkozott aranyos kiscicával, aki dorombolva bújt az ölébe, látott csodaszép tarka tollú madarat, megismerkedett néhány erős, igavonó barommal is. De amikor meglátta Évát, nem gondolt többé a hasznos és kellemes állatokra. Az embert, a másik embert ismerte fel az asszonyban: „*Ez most már csontomból való csont, testemből való test*” (I Mózes 2:23).

Éva ősanánk bizonyára szép volt. Vajon Ádám lelkesedését az ajándékba kapott nő külső megjelenése váltotta ki csupán? Nem tudjuk, hogy elbeszélgetett-e vele, mielőtt kimondta, hogy „ez végre emberi lény”. De azt tudjuk, hogy Ádám ismerte Istent – a bűneset előtt még jó kapcsolatban volt vele. Az ajándék minőségét az ajándékozó szavatolja.

Mi sajnós az Édenkerten kívül születünk, bűneset utáni nemzedék vagyunk. Nem látunk olyan tisztán, mint az ártatlanságban teremtett első emberpár. Ezért hosszabb utat kell megtennünk, hogy világosan lássuk: valóban Isten ajándéka-e a másik, azaz létrejöhete-e vele olyan házasság, amely Istent dicsőíti, az Ő szeretet-lényét tükrözi a világ számára.

Néhány személyiség-pszichológiai elmélet szívesen ábrázolja az emberi személyiséget úgy, mintha egymásra rétegződő burkok alkotnák.

Nyilvánvalóan fontos az első benyomás, amely az illető külső megjelenéséről szól: szép, csinos, jólöltözött, kellemes. Többet megtudunk róla, ha elbeszélgetünk vele.

Beszélgetés közben megismerhetjük szándékait és indítékait is. Ha bizalmas kapcsolatba lépünk, feltárul előttünk a szíve, azaz értékrendjének centruma.

Bartók Béla Leánynéző című kórusműve is végigvezet minket a megismerésnek e jól bejárat útján. Nézzük meg a 2. versszakot: „*Ne nézz a lányka táncos lábára, / Ne hajolj az ő mézes szavára, / Figyelemmel légy indulatára, / Tanulj szert tenni szíve titkára.*”

Úgy vélem, nem arról akar lebeszélni ez a dal, hogy megnézd a táncoló lány csinos lábát, hanem arra figyelmeztet, hogy az még nem elég a jó döntéshez, ha az illető csinos. Hasonlóképpen: nem arra bízta, hogy ne figyelj oda, amikor beszél, hanem arra, hogy bölcsen hallgass meg. Az indulatán indítékait és szándékait kell érteni. A szíve titka pedig az, ami a legnagyobb érték számára, amiért dolgozni és küzdeni képes, sőt ha kell, áldozatot is tud hozni.

AMIT TUDNI LEHETNE ELŐRE

Amit tudni lehetne előre, de amiről a legtöbben mégsem vesznek tudomást:

1. Az idő múlásával egyre gyengébb, betegebb és kevésbé vonzó, sőt öregebb lesz a párod (veled együtt). Ez a tény főleg azokat zavarja, akik a társukban ösztöntárgyat keresnek.

Vannak olyan tulajdonságai a társadnak (neked is!), amik csak később derülnek ki.

A legtokéletesebb választott sem tökéletes, hiszen ő is az Édenkerten kívül született (akárcsak te).

Önmagában a jó házasság (és a jó házastárs) nem tesz boldoggá. A Bibliában található több mint 50 boldog-mondás között egy sincs, amely azt mondaná, hogy boldogok a házások. A boldogság forrása Isten – illetve a vele való kapcsolat. Természetesen van boldog házasság: két boldog embernek boldog a házassága is.

ZÁRÓ KÉP

Egy tréfás kedvű buszvezető a végállomáson sötét szemüveggel és fehér bottal a kezében beült a saját buszába az egyik utashelyre. Amikor már majdnem megtelt a busz, elkialtotta magát: „*Hát senki sem indítja el ezt a tragacsot?*” Fölkelt, a vezetőüléshez tapogatózott és beindította a motort. A rémült utasok hanyatt-homlok menekültek.

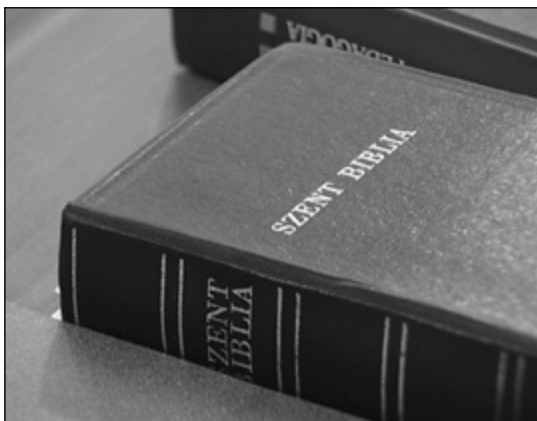
Ha messzire utazom, nem mindegy, hogy ki ül mellettem. Nem szeretem, ha túl terjedelmes az illető, ha rossz szaga van, vagy ha túlságosan bőbeszédű. De sokkal fontosabb, hogy ki ül a vezető ülésen. Vak ember ne vezesse az autóbust! Nagyon fontos kérdés, hogy ezen a földi életúton kivel utazol, ki a párod. De a legfontosabb kérdés az, hogy ki vezeti az életedet. Ne tétovázz kimondani: „*Vezess, Uram!*”

(<http://www.bibliai.com/tarskereses-parvalasztas/>)

Hallható Biblia

„A hit hallásból van” – üzeni Pál apostol a Rómaiakhoz írt levél 10. fejezetének 17. versével. Ezt a megszívlelendő igazságot hordozza nevében a Faith Comes By Hearing (FCBH) nevű szervezet is, melynek tevékenységét ma már a Magyarországi Bibliatársulat Alapítvány közvetítésével minden érdeklődő megismerheti.

Az FCBH feladatának tekinti, hogy a bibliát hangzó anyagként a lehető legszélesebb körben anyanyelven tegye hozzáférhetővé. Ha belegondolunk, hogy jelenleg a Földön 6809 önálló nyelvet használó nép, illetve nemzet él, akkor felmérhetjük, milyen sziszifuszi feladatot vállalhat magára a szervezet. De a Máté evangéliuma szerinti miszsiói parancs úgy szól, hogy „tegyetek tanítvánná minden népet...”, s ez esetben a hangsúly a

„minden” szóra esik. A bibliát olykor szentírásként is emlegetjük, s az európai kultúrkörben ma már természetes az ennek használatához elengedhetetlen olvasási képesség. Ez azonban messze nem magától értetődő a harmadik világ országában, ahol az analfábétizmus gyakran a népesség nagyobb hányadának osztályrésze. Arról nem beszélve, hogy az úgynevezett fejlett országokban is hódít a funkcionális analfábétizmus, ami az iskolában jól-rosszul elsajátított írás-olvasási képesség használatának hiánya miatti felejtését jelenti, vagy a kényelmi analfábétizmust, mely a képi és hangzó információkban fulladozó, túlnyomórészt – bár nem kizárólagosan – fiatalabb generációk elfordulását jelenti az írásra-olvasásra alapozott tájékozódástól. Ezek a népcsoportok nem nyerhetők meg másképp a Biblia üzenetének, csak ha Isten igéje emberi hangon szól hozzájuk. Szerencsére az elmúlt években a hangrögzítés és -lejátszás technikai eszközei korábban elképzelhetetlen mértékben elterjedtek, s áruk radikális csökkenése miatt ma már a világ minden szögletében – sokszor olcsóbban, mint az írott információk – általánosan elérhetővé váltak.

Az FCBH célul tűzte ki, hogy 2016-ra a világ 2000 nyelvén, a Föld lakosságának 97%-a számára hangzó anyag formájában hozzáférhetővé teszi a Biblia különböző könyveit. Jelenleg mintegy 185 ország 5 milliárd lakosa számára elérhető a szolgáltatások, ami 525 nyelven 557 különböző biblia-változatot jelent. A különféle változatok

egyrészt különböző fordításokat, másrészt az egyszerű felolvasástól a dramatizált feldolgozásokat jelentenek.

Az FCBH az egyes országokban számos szervezettel működik együtt. Magyarországon a Magyarországi Bibliatársulat Alapítvánnyal történt megállapodás alapján jutott hozzá a protestáns új fordítású biblia hangzó anyagához, melyet a szervezet honlapján tesz hozzáférhetővé, s a kölcsönösség alapján a Magyarországi Bibliatársulat Alapítvány honlapjáról is elérhető az FCBH birtokában lévő valamennyi bibliai hangzó anyag.

A hangzó anyagok a honlapokon közvetlenül hallgathatók, illetve ingyenesen letölthetők. Az ingyenesség egyrészt tényleges költségmentességet jelent, de lehetőség van a honlapon keresztül adományok nyújtására a szervezet céljainak megvalósításához. Ez az adományozási forma a fejlett országokban viszonylag elterjedt, bár Magyarországon még nem különösebben ismert. Miért érdemes mégis megemlíteni ezt a lehetőséget? Az FCBH-hoz beérkező adományok egy részét az egyes együttműködő szervezetek között az anyanyelvi letöltések számának arányában visszajuttatják. Ez azt jelenti, hogy az FCBH honlapról ingyenesen letöltött minden egyes magyar nyelvű hangzó biblia után a Magyarországi Bibliatársulat Alapítvány a befolyt támogatási összegek arányos részére jogosult. Így pusztán a hangzó biblia letöltésével támogatást nyújthatunk a magyarországi bibliamisszióhoz.

Természetesen nemcsak a magyar nyelvű hangzó biblia letöltése lehet hasznos a magyar anyanyelvűek számára. Nyelvtanulási célra szintén használhatók az idegen nyelvű bibliák. A tapasztalat azt mutatja, hogy az egyik leghatékonyabb nyelvtanulási módszer az anyanyelven már egyébként ismert szövegek idegen nyelven történő hallgatása, mely rendkívül gyorsan képes a hallás utáni beszédmegértést fejleszteni.

Ezek után nem marad más hátra, mint a hozzáférést biztosító honlapok címének közlése: Magyarországi Bibliatársulat Alapítvány – <http://www.bibliatarsulat.hu/>; Faith Comes By Hearing – <http://www.faithcomesbyhearing.com/job-opportunities>

Befejezésül és biztatásul álljon itt Szent Ágoston ismert mondásának „tolle, lege!” vagyis „vedd és olvasd!” némiképp aktualizált változata: „Töltsd le és hallgasd!”

MISKEI ANTAL

Szent István-i örökségünk

Szent István király a köztudatban úgy él, mint államalapító, egyházszerző, a magyarságot keresztény hitre térítő uralkodó, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett abban, hogy a magyar nép sikeresen beilleszkedett Európa keresztény közösségébe.

Középkori forrásaink viszont inkább a szent király hittérítő, az egyházalapító és egyháztámogató tevékenységére helyezik a hangsúlyt, s azt bizonygatják, hogy István személye mögött mind apjának, Géza nagyfejedelemnek, mind utódainak érdemei eltörpülnek, mi több, elhomályosulnak.

Egészen másként vélekednek a kérdésről a történelemtudomány képviselői, akik legfőképpen a keresztény magyar királyság megalapítóját tisztelik Szent Istvánban. A szakemberek természetesen tisztában vannak a kutatás nehézségeivel, és jól tudják azt is, hogy megállapításaik olykor heves vitát váltanak ki a tudományos berkekben éppúgy, mint a hétköznapi életben. Ahhoz tehát, hogy pontos képet alkossunk az államalapítónak is nevezett uralkodóról, nemcsak a 10–11. századi belpolitikai eseményekkel kell tisztában lenni, hanem elengedhetetlenül szükséges a korabeli nagyhatalmak politikai törekvéseinek felvázolása is.

EURÓPA AZ EZREDFORDULÓN

Abban az időben, amikor Vajk-István elfoglalta a fejedelmi trónt, Rómában a szigorú életvitelű V. Gergely pápa (996–999) irányította az egyházi államot. Ő a világtörténelem első német származású pápája, aki határozott lépéseket tett a pápaválasztás tisztasága és a szimónia megfékezése érdekében, ám hirtelen bekövetkezett halála megakadályozta szándéka véghezvitelében.

Utódává III. Ottó német-római császár – Odilo clunyi apát (994–1048) javaslatára – egykori nevelőjét, a kor legnagyobb tudósát és teológusát, Ravenna érsekét, a francia származású Gerbert d'Aurillacot választotta meg, aki II. Szilveszter (999–1003) néven foglalta el Szent Péter trónját. Odilo véleményét a császár igen nagyra értékelte, mivel a clunyi apát a nyugat-európai bencés apátságok sikeres megreformálásával az ezredik év leghíresebb kolostorhálózatát teremtette meg Cluny irányítása alatt.

Szent Odilo mellett II. Szilveszter pápa játszott az ezredforduló politikai gondolkodásában meghatározó szerepet. A tudós főpap már névválasztásával utalt a Nagy Constantinus-i hagyományok folytatására. Azt fejezte ki, hogy a császárral együtt úgy kívánja kormányozni a keresztény világot, miként azt a 4. század első felében Nagy

Konstantin császár (306–337) és I. Szilveszter pápa (314–335) tette. Emellett jó viszonyt ápolt Európa szinte valamennyi uralkodójával, Capet Hugo és II. (Jámbor) Róbert francia királyokkal, Merész Boleslaw lengyel fejedelemmel, Nagy Vlagyimirral, a kijevi Rusz uralkodójával, II. Boleszláv cseh fejedelemmel, Olaf Tryggvasøn norvég királlyal, no és persze Szent Istvánnal, a magyarok urával.

II. Szilveszter abban reménykedett, hogy Jézus Krisztus második eljövetelének feltételezett időpontjában, vagyis az első ezredfordulón megszületik az egységes kultúrájú keresztény Európa, az evangéliumi szeretetet, békességet és igazságot megvalósító új típusú római birodalom, amely a bizánci császársággal is szövetséget alkot (Respublica Christiana).

A pápa nagyszabású terveit elsősorban tanítványa, III. Ottó német-római császár támogatta, aki előtt rögvest megcsillant annak a lehetősége, hogy az egész kontinens fellett gyakorolhatja a legfőbb világi hatalmat. Az uralkodó 998-ban Rómába költözött, ahol az Aventinus dombon új palotát építtetett magának, s udvarát bizánci mintára rendezte be. Ottó egyúttal császári címét is kibővítette, s a Romanorum imperator augustus mellett használni kezdte a servus Jesu Christi és a servus apostolorum titulusokat, utalva a pápák servus servorum Dei címére. III. Ottó 998-ban új ólompecsétet is vésetett, amelynek előlapján megjelent a Római birodalom megújítása felirat, hátlapján pedig az örök város jelképes ábrázolása. Ilyen típusú jelmondat már Nagy Károly (768–800–814) pecsétjén is felfedezhető, akárcsak az a szakállas férfifej ábrázolás, amely Ottó pecsétjének előlapján helyezkedett el. Nagy Károly példájának követése abban is megnyilvánult, hogy a császár 1000-ben leereszkedett elődje földi maradványaihoz az aacheni palotakápolnába, hogy ott ereklyéket gyűjtsön.

Minden jel arra mutat tehát, hogy III. Ottó császár, II. Szilveszter pápa és Odilo clunyi apát Nagy Konstantin és Nagy Károly keresztény birodalmának felélesztését tekintette fő céljának. A gondolat háttérében igen fajsúlyos politikai kérdés húzódott meg. Nevezetesen, hogy ki az igazi feje a keresztény népek egyetemes közösségének: a pápa vagy a császár. Ottó ugyanazt a választ adta, mint Nagy Konstantin és Nagy Károly, a császár, aki elég komoly hatalommal rendelkezik ahhoz, hogy akaratának mindig és mindenhol érvényt szerezzen. Ottó azonban, ellentétben nagy Konstantinnal, aki a pápának átengedte a lateráni palotát és vele együtt az örök várost, tudatosan a római Aventinus dombot választotta ki székhelyének, s a Szent Bonifác- és Szent Elek-monostorban berendezkedő pápával együtt innen kívánta irányítani a fennhatósága alatt álló területeket.

Ennek az új típusú keresztény birodalomnak a különlegességét az adta volna, hogy benne az egyes királyságok mint egymással egyenrangú felek elkerülték volna a császártól való vazallusi függést. Ezt az elképzelést bizonyítja többek között a reichenauai evangeliárium Ottó-ábrázolása, amelyen négy szimbolikus nőalak visz ajándékot a császárnak, akik – a felettük elhelyezkedő felirat szerint – Rómát, Galliát, Germániát és Sclaviníát (szláv területeket) testesítették meg. Sokat elárul, hogy a szóban forgó jelképes alakok nem térdelve, hűbéri alárendeltségben hódolnak a német birodalom ura előtt.

A hűbéri alávetést elutasító császári magatartás a gyakorlatban is érvényesült. III. Ottó az 1000. év elején Merész Boleslaw lengyel fejedelem hívására elzarándokolt Gnieznóba, Szent Adalbert sírjához. Ekkor került sor a gnieznói érsekség megalapítására, amelyhez a kánoni előírásoknak megfelelően három püspökséget rendeltek: Krakkót, Boroszlót és Kolobreget. A független lengyel egyháztartomány felállítására tehát császári közreműködéssel jött létre. Emiatt a német egyháznagyok megnehezítettek III. Ottóra, mint ahogy azért is, mert támogatta a magyarok fejedelmének, Vajk-Istvánnak a megkoronázását és egyházszervezését.

A KERESZTÉNY MAGYAR KIRÁLYSÁG

Eszmei alapjai

Szent István trónra lépésétől fogva arra törekedett, hogy az általa életre hívott független magyar királyság talpkövével a keresztény hit képezze. Ez irányú szándéka tetten érhető abban a biblikus hangvételű írásműben is, amely miatt az uralkodót az egyik hazai liturgikus ének *doctornak* nevezi.

István 1020 és 1030 között fia, Imre herceg számára rímes prózában megíratta a tíz fejezetből álló Erkölcstanító könyvecskét (Libellus de institutione morum), amely a Nagyobb Legenda nyomán Intelmek (Admonitio) néven terjedt el a köztudatban. A latin nyelvű munka műfajára nézve királytükör, olyan irodalmi alkotás, amely a jó kormányzáshoz szükséges alapvető ismereteket tartalmazza, és azt taglalja, milyen az eszményi uralkodó. A kora középkor legnagyobb hatású gondolkodója, Szent Ágoston szerint kötelességtudó (pius), igazságos (iustus) és békeszerető (pacificus). Ezek a tulajdonságok felbukkannak az Intelmekben is, amelynek mintái a Karoling-kor végi Nyugat-Európában keletkeztek, s azok eszmeisége frank földről bencés közvetítéssel jutott el a Kárpát-medencébe. A könyv előbeszéde és – az ószövetségi tízparancsolat, valamint az égi karok mintájára – tíz fejezetre oszlik. Szerzőjének kiléte mind a mai napig tisztázatlan. Egyes kutatók a koronáhozozó Asztrik/Anasztázra gondolnak, más szerzők Gellért püspökre, Imre herceg nevelőjére, illetve Thanymar korveji bencés szerzetesre, aki 1022 táján Hildesheimből érkezett magyar földre. Az értelmi szerző viszont minden bizonnyal maga a király, István volt, mivel ő határozta meg a tartalmat.

A mű meglehetősen egyedi abban a tekintetben, hogy nagy hangsúlyt fektet a konkrét kormányzati kérdésekre, kiváltképpen a hasznosság elvére. Azt mutatja be, mi az, ami hasznos és feltétlenül szükséges a hatalom gyakorlójának. Ugyancsak jellemző, hogy a király személye helyett annak méltóságát emeli ki, s szinonimaként a királyi palota, a trón, sőt a korona kifejezést is használja. A korona az isteni eredetű főhatalom közvetítője, amely szorosan összefonódik a király méltóságával, de világosan elkülönül az uralkodó személyétől.

Az Intelmekben a magyar nép a kereszténység friss hajtásaként jelenik meg, amely már túllépett gyermekkora, a kezdeti nehéz éveken, és olyan erőteljes ifjává érett, amely a keresztény hitet gyakorolja ugyan, de továbbra is gondos ápolást igényel. Hogy a magyar királyság teljes jogú tagja lehessen az európai kereszténységnek, nélkül-

lözhetetlenné vált a korábbi szemléletmód gyökeres megváltoztatása. A 970-es évekig ugyanis őseink életvitelét elsősorban a gyakori hadakozás határozta meg. Az ezredfordulón kiépült új politikai struktúra viszont már a béke jegyében fogant. Az Intelmek tanítása szerint a békés állapotot úgy lehet megvalósítani, ha az országlása során az uralkodó mindvégig a tiszteletre méltó elődök (Salamon és Dávid király, a keresztény római császárok stb.) példáját követi.

Szent István a nyugodt kormányzás alapjául a többnyelvű és kulturálisan sokszínű uralmi forma működtetését jelölte meg. Ezt támasztja alá az Intelmek 6. fejezetének híres és legtöbbit idézett mondata is: „Az egy nyelvet és egy szokásjogot ismerő királyság gyenge és törekeny”. A gondolat a Kr. u. 2. században élt afrikai származású római történetírótól, Florustól származik, s összecseng II. Szilveszter pápa hajdani elképzelésével, aki úgy vélte, hogy csakis a közös hitű keresztény Európa képes magába olvasztani a görög-római, a gall, a germán, a magyar és a szláv műveltséget.

Az Intelmekben megfogalmazott általános békegondolat nem érhető meg az ezredforduló világvégeváró hangulatának ismerete nélkül. Ennek a reményteli, de ugyanakkor rettenetes állapotnak az eljövételét Gilbert d’Aurillac levelező társa, Adso Dervensis, a neves teológus Góg és Magóg népének megjelenésével hozta összefüggésbe, akiket a korabeli közvélemény a magyarokkal azonosított. Az újonnan megszületett magyar királyság uralkodójának tehát be kellett bizonyítania, hogy a krisztusi tanítás és az egyházi előírások szerint kormányozza alattvalóit. Nem véletlenül figyelmezteti Szent István a fiát, Imre herceget, hogy az alapvető törvényeket betartva irányítsa országát, mert különben zsarnokká válik, akire úgy tekintenek majd, mint ellenségre és bosszúállóra (inimicus et ultor). A gondos szövegkritikai vizsgálatok kimutatták, hogy ez a két fogalom az egyházi szóhasználatban az Antikrisztus értelmezője, főleg a zsolnárokban, illetve Szent Jeromos biblíamagyarázataiban.

A KORONÁZÁS ÉS FELKENÉS

De milyen volt az a kormányzati rendszer, amely az ezredforduló táján kezdett kiformálódni? Mai értelemben vett államról természetesen még nem beszélhetünk mivel annak csírája a 17. században jelent meg. Viszont tény, hogy már a 11. század elején létezett olyan politikai képződmény, egy olyan társadalmi méretekben megnyilvánuló hatalmi koncentráció, amelynek határozott céljait közhatalmi intézmények ültették át a gyakorlatba.

A Szent István-i hatalmi rendszer újdonsága abban állt, hogy vezetőjét a császártól és a pápától kapott koronával keresztény királlyá avatták. Az első magyar királykoronázási szertartásról – forrásaink elégtelensége miatt – igen keveset tudunk. Csupán feltételezhető, hogy István királlyá koronázására és felkenésére az angolszász Egbertszertartásrend szerint az ezredforduló első napján, 1000. december 25-én, István vértanú előestéjének napján, Nagy Károly császárrá koronázásának 200. évfordulóján került sor Esztergomban, a Szent István protomártír tiszteletére épített templomban. A magyar nép számára sorsdöntő esemény pillanata azért is különleges, mert tudato-

san az ezredfordulóra időzítették. Arra az időpontra, amikor az egyetemes keresztény birodalom megteremtésén munkálkodó III. Ottó császár és nevelője, II. Szilveszter pápa Rómában tartózkodott, s amikor a keresztény világ Krisztus második eljövételét várta. Aligha kétséges, hogy István hihetetlen gondossággal és misztikus elmélyüléssel kapcsolta alattvalóit Európa keresztény közösségébe. Ezt a folyamatot nevezzük államalapításnak. Ebben a munkában a király támaszra lelt a bencés rendben, amelynek tagjai a Kárpát-medencében meghonosították Szent Márton kultuszát. A Savaria Siccában született Mártont ugyanis Nagy Károly birodalmának a védőszentjeként is tisztelték. A bencések nyugat-európai térnyerését pedig éppen Nagy Károly 802. évi rendelete tette lehetővé.

A koronázás jelentőségét az adta, hogy általa Szent Istvánt nemcsak a világi főhatalom, hanem az egyházkormányzati jogkör is megillette (*rex et sacerdos*). A megszentelt kenettel (krizma) felkent uralkodót a keresztény világban „Krisztus földi helytartójának” (*vicarius Christi*), az „Egyház irányítójának és védelmezőjének” (*rector et defensor ecclesiae*), „Isten kegyelméből” való keresztény királynak (*rex Dei gratia*) tekintették, aki a koronát – természetesen átvitt értelemben – Jézus Krisztustól kapta. A földi uralkodónak azonban Krisztus hármas feladatából, vagyis próféta, papi és királyi küldetéséből mindössze a királyi funkció jutott osztályrészül, ráadásul ez a részesedés sem volt végérvényes, eltörölhetetlen jellegű. A királykoronázást ezért soha nem szentségként, hanem mindig szentelményként értelmezték, amely közvetítette ugyan a teremtő atya áldását, de az abban részesülő személyt nem emelte sem a világi, sem pedig az egyházi törvények fölé. István tehát a koronázással és a felkenéssel egyházi szentesítést, vallásos támaszt kapott a kormányzáshoz, így nemcsak hatalomhoz, hanem méltósághoz is jutott, s ez a méltóság egyben az uralomhoz való alkalmasságot is biztosította.

A KORMÁNYZATI RENDSZER MŰKÖDÉSE

Szent István megkoronázásával a magyarság teljes jogú tagja lett a nyugati kultúrkört képviselő népek családjának, ami azzal a következménnyel járt, hogy a Kárpát-medencében is megindult a régi vérségi kötelékek helyett a területi elven nyugvó egyházi és világi közigazgatás kiépítése, valamint a törvényhozás, az oklevéladás és a pénzverés. Ezzel párhuzamosan viszont fel kellett számolni a korábbi – nem éppen szerencsés szóval „pogány” – hitvilág területi bázisait, azokat az uralmi központokat, hatalmi centrumokat, amelyeket a történészek „törzsi államoknak” neveznek.

Szent István neve alatt két törvénykönyv maradt fenn. Ezek az írott dekrétumok alapvetően négy célkitűzést kívántak megvalósítani, a kiépülő egyházszerkezet alapjainak a lerakását (templomépítés, tized bevezetése, vasárnapi munkaszüneti nap elrendelése stb.), az új jogrend biztosítását, a társadalom erkölcsi állapotának gyökeres átalakítását, illetve annak szándékát, valamint az ingatlanokra, az ingóságokra és a személyekre is kiterjedő magántulajdon védelmét. A régi hitvilág maradványaira viszont nem találunk utalásokat.

Az egyedi esetekben hozott királyi döntéseket szintén írásba foglalták, ezekről oklevelet állítottak ki. Összesen tíz – más vélemény szerint kilenc – olyan oklevélszöveg ismeretes, amelyet István nevében fogalmaztak meg. Többségük hamis, illetve interpoláció. Hitelesnek számít a veszprémi püspökség adománylevele (1002 vagy 1009) és a veszprémvölgyi apácák alapítólevele (1031 előtt). Ez utóbbi érdekessége még, hogy a többivel ellentétben görög nyelven íródott.

Szent István független uralkodása a pénzverésben is megnyilvánult. Ezüstdénárjának (denarius) előlapját egy lándzsát tartó kéz díszíti LANCEA REGIS, „királyi lándzsa” felirattal, hátlapján pedig a királyi hatalom másik felségjelvénye, a térben ábrázolt zárt ívelésű, pántján REGI, „királynak” feliratú korona helyezkedik el a koronázás színhelyére, Esztergomra utaló REGIA CIVITAS, „királyi vár, királyi város” körirattal. Az égből lenyúló, lándzsát adó kar a „mennyei investitúra” szimbóluma, s a zárt koronával együtt jelzi, hogy a királyi jelvények tulajdonosa egyetlen világi felsőbbségnek sincs alávetve, csak az égi hatalomnak. Az első ezredforduló táján vert érme átlagsúlya 1,24 gramm. A második pénztípus, az ún. „féldénár” (obulus) előlapja egy körbe helyezett egyenlő szárú keresztet, s egy hozzá csatlakozó, körön kívül elhelyezkedő kisebb keresztet ábrázol STEPHANUS REX, István király felirattal, míg hátlapján ugyancsak egy kereszt jelenik meg a REGIA CIVITAS jelzős szerkezettel. Az Esztergomban vert obulusok átlagsúlya 0,76 gramm. A bizánci császársággal fenntartott kereskedelmi kapcsolatok pénztörténeti lecsapódása az a három darab 11. századi aranypénz (pensa auri), amelynek előlapján az uralkodó sematikus képe jelenik meg STEPHANUS REX felirattal, míg hátoldalán a magyar királyság égi oltalmazója, Szűz Mária alakja látható a PANNONIA szó kíséretében. Erről a balkáni áruforgalomban közkezen forgó pénzfajtaról Heltai Gáspár is említést tett 1575-ben megjelent krónikájában.

A legkorábbi hazai pénzek közül az obulust a belkereskedelemben fizetőeszközként használták, s valószínűleg a pénzdót, az illetékeket és a vámokat kellett ezzel a pénzzel fizetni. Könnyen elképzelhető, hogy a 11. században viszonylag széles körben elterjedt féldénárok verése már Géza nagyfejedelem idejében elkezdődött. A temetéskor sírokba került érmék viszont kultikus tárgyak lehettek. A dénár minden bizonnyal koronázási emlékérmeként funkcionált.

Ami a világi intézmények működését illeti, István háromszintű igazgatási rendszert hozott létre. Legfelső szinten a főpapokból és a főemberekből álló királyi tanács helyezkedett el. Középszínt a várispánságokra épülő vármegyék látták el a közigazgatási, bírósági és katonai feladatokat, míg az alsó szint területi bázisát a falu képezte, amelynek irányítása a falunagy kezében összpontosult.

AZ EGYHÁZSZERVEZET KIÉPÍTÉSE

Pseudo-Izidor, a 9. század második felében élt nagy tekintélyű jogtudós szerint egy független királyság vagy tartomány mindenképpen rendelkezik egy királlyal, egy érsekséggel, tíz püspökséggel, s szakrális önállóságának bizonyítéka, ha egy szent tu-

lajdonába ajánlják. Szent István röviddel halála előtt királyságát, egyházát és népét Szűz Mária védelmébe (protectio), sőt egyenesen örökségébe (hereditas) ajánlotta. Ezzel a közjogilag hivatalos cselekedettel a magyar királyság a Boldogságos Szent Szűz tulajdonába és égi oltalmába került.

A szakemberek tíz egyházmegye szervezését fűzik első királyunk nevéhez. Ezek időbeli sorrendje a következő: Veszprém (1001 körül vagy előtt), Esztergom (1001), Győr (1003 körül vagy előtt), Kalocsa (1002–1003 táján), Eger (1004–1009 között), Pécs (1009), Erdély (1009 körül), Bihar (1020-as évek), Csanád (1030) és Vác (1030-as évek). Jelentőségük abban állt, hogy kiépítésük révén lehetővé vált a keresztény hit intézményes gyakorlása és az országhatár pontos megállapítása.

A magyar egyház alapkövetételére 1001 húsvétján Ravennában került sor. A festői szépségű itáliai városba Asztrik apát azért utazott, hogy közvetítse urának, Szent Istvánnak a kérését, miszerint a pápa engedélyezze az esztergomi püspökség érseki rangra emelését. Az önálló magyar egyháztartomány felállítását II. Szilveszter pápa és III. Ottó császár jóváhagyta, s a kérelmezőt „apostoli hatalomban” részesítette. A Szűz Mária és Szent Adalbert védnöksége alatt álló esztergomi egyházmegye érseki rangra emelése megszüntette a mainzi érsek, illetve a passai püspök joghatóságát a Dunántúlon, s ezzel a frissen megszervezett magyar királyság 1001-ben egyházi szempontból is kikerült a német-római császárság fennhatósága alól. A német befolyás viszont nem szűnt meg, sőt, továbbra is erőteljesen áthatotta a királyi udvart. Az esztergomi érsekség titulusa szintén kifejezésre juttatta a német diplomácia jelentőségét, hiszen Szent Adalbert a császár, III. Ottó szűkebb baráti köréhez tartozott.

István király uralkodása alatt honosodott meg magyar földön a szerzetesség is. A legkorábbi bencés monostor még Géza nagyfejedelem idejében, 996-ban létesült Pannónia Szent hegyén. Az intézmény 10. századi előzménye egy ősi szentély vagy fejedelmi udvarház lehetett, s legkorábbi lakói Szent Adalbert tanítványai, a brewnovi apátságból érkezett cseh és német szerzetesek közül kerültek ki. Géza munkáját fia, István fejezte be, aki a monostort a hozzá tartozó templommal együtt tovább építette, majd 1002-ben gazdag adományokkal és kiváltságokkal látta el.

A szerzetesek Nursiai Szent Benedek 523–526 között összeállított szabályzatát követték, s a hegyen Szent Mártonnak, Nagy Károly birodalma védőszentjének szülő- és imádkozóhelyét tisztelték. A középkorban nagy népszerűségnek örvendő Márton már a 6. században patrónusuknak tekintették a Meroving uralkodók, akik a szent fő ereklyéjét, a köpenyét megszerezték maguknak, s békeidőben a királyi kápolna őrzésére bízták. A frank birodalom irányítását átvevő Karolingok tovább népszerűsítették a Márton-kultuszt, aminek eredményeképpen Tours város egykori püspöke már nem csupán egy dinasztia égi oltalmazója, hanem magának a királyi hatalomnak a védőszentje lett. A Karolingok császári eszméje az Ottók német-római császárságában folytatódott, akik felvállalták a frank tradíciókat, ám Szent Márton személye valamelyest háttérbe szorult Szent Mihály, Szent Móric, Szent Vitus és Szent Lőrinc tisztelete mögött. A Szent Márton-kultusz ápolása tehát a kora középkor legjelentősebb uralkodójával, Nagy Károllyal teremtett szoros kapcsolatot, akárcsak az

1000. december 25-ére időzített királykoronázás. Az összefüggést jól mutatja, hogy a benedeki regula követését 802-ben maga Nagy Károly császár tette kötelezővé Nyugat-Európában, miután azt a 742. évi német zsinat, valamint a 744. évi soissoni zsinat határozatai előírták.

Pannonhalmának nemcsak alapítása, hanem első templomának építészeti kialakítása is határozott politikai célt szolgált. A templom ugyanis egy kettős kórusú, kétapszisos épület lehetett, amelynek mintája az Ottók dinasztiájának szakrális reprezentációjában keresendő. Ilyen típusú egyházi épületeket az ezredfordulón kizárólag uralkodók építtettek (pl. Mainz, Corvey, Köln VII., Hildesheim stb.), magánszemélyek – tudomásunk szerint – egyetlen alkalommal sem. A kettős kórusú templomok egyszerre szolgálták a helyi egyházközösség és az utazó királyi udvar, a királyi kápolna igényeit. Pannonhalma tehát architekturális megjelenésével is azt jelképezte, hogy egy szuverén keresztény uralkodó temploma.

Az 1002-ben kiállított adománylevél szerint a pannonhalmi Szent Márton-monostor Anasztáz apát közbenjárásának köszönhetően ugyanazokban a kiváltságokban részesült, mint Monte Cassino apátsága. Ez azt jelentette, hogy a pannonhalmi apát nem volt alávetve egyetlen megyéspüspöknek sem, a szerzetesek szabadon megválaszthatták előjárójukat, népeik életébe pedig egyetlen királyi tisztségviselő sem avatkozhatott be. Az intézmény ezzel közvetlenül az esztergomi érseknek, mint az ország első főpapjának joghatósága alá került. Emellett a Szent Márton-i szerzetesek az általuk megválasztott apát ünnepélyes megáldását, illetve a papszentelés végzését bármely püspöktől kérhették. Az apát élhetett a „hordozható kápolna kiváltságával”, azaz magával vihette a kelyhet, hogy – miként a püspök – útközben misézhesen. Jogában állt továbbá, hogy a szentmisét olyan szandálnak nevezett lábbeliben végezhesse, mint amilyent az egyházmegyéjét állandóan látogató püspök viselt. Mind ezen túlmenően a pannonhalmi apátság – Koppány legyőzése után – a királytól megkapta a somogyi tizedeket. A Szent Márton-monostor apátja és szerzetesei tehát a korai Árpád-korban missziós feladatot is elláttak a kereszténységet frissen felvett nép körében.

Szent István felesége, Gizella 995 és 997 között valószínűleg a nyitrai várban lakott. A hercegnővel érkezett regensburgi szerzetesek számára épülhetett 997 körül a nyitrai várral szemközi Zobor-hegyi Szent Ipoly- és Szent Emmerám-monostor, amelynek első apátja Fülöp volt. Az apátság adománylevelei III-ben és III3-ban keltek. Zobor hegyén remetéskedett a két pólai szerzetes, Zoerard-András, aki 1007-ben, valamint Benedek, aki 1010 táján szenvedett vértanúhalált. Életrajzukat 1064 után Boldog Mór pécsi püspök írta meg. Szentté avatásukra 1083-ban került sor.

Bár a feltevések szerint Szent Günther Gizella királyné bakonyi udvarházában remetéskedett, a bakonybéli Szent Móric-monostor alapítása valószínűleg csak 1030 körül történt meg. Ekkor István a királyi udvarházat monostorrá alakíttatta át, s az 1037. évi – 1230 körül átdolgozott – adománylevével az intézmény javait és kiváltságai rögzítette. A mai Borostyánkút környékére elvonuló Günthert 1020 táján Szent Gellért váltotta fel. Amíg Szórad-András és Benedek magánya az ír-kelta típusú önkínzó

aszketizmus felé mutat, addig Günther és Gellért elvonulása, illetve elmélkedése az itáliai remeteség felé irányítja a figyelmet.

A pécsváradai Szűz Mária- és Szent Benedek-apátság szintén királyi udvarházra szerveződött. A monostor alapítólevele 1015-ben íródott, ám az épületet csak 1037-ben szentelheték fel. Szerzeteseit az uralkodó külföldről hívta be az országba.

A zalavári Szent Adorján-monostor is királyi udvarházból fejlődött ki. A Szent István által alapított monostorról két oklevél is tudósít. Bár mindkettő hamisítvány, ennek ellenére tartalmaznak hitelt érdemlő adatokat. Az 1019. évi arról szól, hogy István király a Zala szigetén Szent Adorján tiszteletére monostort alapított, az 1024. évi pedig az apátsági birtokok számára királyi oltalmat és további gyarapodást biztosít.

A Somlyó-hegy tövében emelkedett, s az uralkodó által 1030 táján alapított somlósárhelyi Szent Lambert-apácamonostorban élő nővérek szintén a benedeki szabályzatot követték.

A veszprémvölgyi Istenanya bazilita kolostor, amely jogállására nézve érseki egyháznak minősült, görög apácák számára épült, egyesek szerint Géza nagyfejedelem (980-as évek–997 között), mások szerint István király idejében (1007 után, vagy 1018 körül). Ez utóbbi elképzelés azt feltételezi, hogy Imre herceg bizánci házasságához kötődik. Nem zárható ki tehát, hogy ebben a zárdában nevelkedett a trónörökös Bizáncból érkezett jegyese. Veszprémvölgy mellett keleti rítusú monostor működött még Szávaszentdemeteren, Dunapentelén és Marosváron. Ez utóbbi helyről a kalugyereket később Oroszlámosra költöztették. A bizánci misszió ezenkívül otthagyt a nyomát Apostag, Kiszombor, Titel és Szeged korai templomán is.

Tudvalevő, hogy Szent István 1018 után Székesfehérvárottársaskáptalant (prépostság) emeltetett a magyar királyság égi oltalmazója, a boldogságos Szűz Mária tiszteletére. Az intézmény mintájául Nagy Károly aacheni palotakápolnája szolgált. István az 1010-es évek végén–1020-as évek elején Esztergomból Székesfehérvárra helyezte át székhelyét, s halálakor, 1038. augusztus 15-én a prépostság templomában temették el. A székesfehérvári bazilika jelentőségét tovább növelte, hogy 1038 és 1527 között itt koronázták meg a mindenkori magyar uralkodót. A középkor folyamán a fehérvári káptalan őrizetére bízták a királyi ház legféltettebb kincseit, köztük egy ideig a Szent Koronát is. István király a fehérvári egyházat frank mintára saját kápolnájává tette, s a veszprémi püspök helyett az esztergomi érsek fennhatósága alá rendelte. A prépostság 1204-ben az érsek joghatósága alól is mentesült, s ettől kezdve egyházi ügyekben közvetlenül a Szentszék alá tartozott.

Az egyházszerkezet alsó szintjét képező plébániahálózat kiépítése szintén Szent István uralkodása alatt indult meg. A korai templomok tekintélyes része ispáni várak szomszédságában, püspöki székhelyeken és uralkodói birtokközpontokban helyezkedett el. Hálózatuk sűrűségének igénye kiderül István azon törvényéből, amely előírta, hogy minden tíz falu közösen építsen egy templomot, amelyet megfelelő anyagi javakkal (házzal, szolgálkkal, állatokkal, földdel és azok tartozékaival) kellett ellátni. A liturgikus öltözékről és az oltártakarókról a királynak, a papról és a könyvekről a püspöknek kellett gondoskodnia.

A Kárpát-medence 11. századi egyházi intézményeit az uralkodó, a püspök vagy a közösség emeltette, így erre az időszakra a királyi magánegyház (*ecclesia propria*) és a keresztelő egyház (*ecclesia baptismalis*) szervezetének együttes jelenléte a jellemző. A Szent István-i törvények előírták a vasárnapi templomlátogatás kötelezettségét. Felmentést csak azok kaptak, akik otthon a tüzet őrizték. Az épülő templomok eleinte szerény, fából készült, vagy vert falú építmények voltak, de hamarosan megsokasodtak a kőtemplomok is.

DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK AZ EURÓPAI KERESZTÉNYSÉGGEL

Az egyik legnagyobb szolgálat, amit Szent István az egyetemes kereszténység számára tett, a magyar királyság területén átvezető jeruzsálemi zarándokút megnyitása volt. Ez az intézkedés elősegítette Székesfehérvár felemelkedését is. Korábban a Szentföldre igyekvők a kockázatos tengeri úton juthattak el céljukhoz, mivel a szárazföldi közlekedés még több veszélyt rejtett magában. Úgy tűnik, hogy 1018 táján, amikor a Balkán-félszigeten befejeződött a bolgár–bizánci háború, lehetőség nyílt a biztonságos áthaladásra. Ennek köszönhetően került hazánkba 1020 körül a velencei San Giorgio Maggiore-monostor apátja, Szent Gellért is. Egy 1031–1034 között készült útleírás szerint a Kárpát-medencéből 19 nap alatt lehetett eljutni Jézus Krisztus földi életének színhelyére. A nevezett szakaszon a magyar uralkodó két zarándokházat építtetett az utazóknak, az egyiket Bizáncban, a másikat Jeruzsálemben. Az útvonal elkerülte Esztergomot, s Székesfehérvár–Eszék–Belgrád irányában haladt tovább a Szentföldre.

Szent István igen szoros kapcsolatban állt az európai kereszténységgel. A legendák szerint Rómában alapított egy 12 kanonokból álló testületet Szent István vértanú tiszteletére. Az 1776-ig működő zarándokház Rómában a Szent Péter-templom mellett helyezkedett el. István és Gizella egy gazdagon hírmzett miseruhát küldött XVIII. János pápának (1004–1009), bizonyítva a Szentszék iránti szívélyes magatartását. A palást a franciaországi Metz városában lévő Szent Arnulf-apátságban pusztult el a 18. században. Kései, 1233. évi oklevélből tudjuk, hogy István a ravennai Szent Péter-monostor számára évente 25 márka ezüstre rúgó adományt juttatott. Ez is a Rómába tartó magyar zarándokok érdekeit szolgálta. A német-római császársághoz fűződő jószomszédi viszony emléke, hogy Asztrik/Anasztáz érsek 1007-ben részt vett a frankfurti zsinaton, valamint 1012. május 6-án a bambergi székesegyház oltárainak felszentelésén. Bambergben egyébként Istvánnak utóbb kultusza alakult ki, sőt a templom egyik – igaz, évszázadokkal későbbi – lovas szobráról a helyi hagyomány úgy tartja, hogy a magyar uralkodót ábrázolja.

Mindemellert államalapító királyunk kiterjedt diplomáciai levelezést folytatott Szent Odilo clunyi apáttal, Berno reichnauai apáttal, a császár bizalmasával, valamint Szent Gellért csanádi püspök barátjával, Szent Richárd verduni apáttal, aki 1035-ben fordult meg a magyar királyság területén. Odilo apát 1031 után keletkezett írása több szem-

pontból is figyelemre méltó dokumentum. Egyrészt az első ránk maradt diplomáciai levél, másrészt megtudható belőle, hogy a francia főpap Marcellus vagy Marcellinus pápa (296–304), vértanú ereklyéit küldte István udvarába. Ebből az időszakból maradt fenn az első magyarországi oklevél is. Szerzője II. Szilveszter pápa reimsi tanítványa, Fulbert chartres-i püspök, aki 1020 körül a szintén francia származású, s Cluny szellemiségét képviselő pécsi püspöknek, Bonipertnek ajándékozta Priscianus latin nyelvtanát, nyilván a Mecsek-vidéki székesegyház papnövendékei számára. Amikor pedig István király a chartres-i dóm leégéséről értesült, jelentős pénzküldeménnyel járult hozzá a katedrális újjáépítéséhez.

A források hiánya miatt csupán következtetni tudunk a Szent István-kori ereklyék meglétére. Feltehető, hogy a magyar királyság védőszentjei – Szűz Mária, Szent Demeter, Szent György, Szent Márton – mellett Szent Miklósnak is voltak ereklyéi a Kárpát-medencében. A felsorolt személyek egy részének hazai tiszteletét a bizánci kapcsolatok alapozták meg. Ugyanebbe a csoportba tartozik az a kereszttereklye is, amely állítólag Jézus Krisztus keresztfájáról származott. Jan Długoss krakkói kanonok 1400-ban írt krónikája szerint e becses tárgyat II. Baszileiosz bizánci császár (963–1025) ajándékozta Istvánnak, akinek fia, Imre herceg jóvoltából annak egy darabja a lengyelországi Lysa Góra-i bencés monostorba került. Szent István a szóban forgó ereklyét – miként az Nyugat-Európában szokás – kettős kereszt alakú tokban tárolta és igen nagy becsben részesítette.

A KORMÁNYZATI RENDSZER SAJÁTOSSÁGAI

A szakemberek gyakorlatilag kétféle választ adnak arra a kérdésre, hogy milyen előzményekre támaszkodva jött létre a Szent István-i „állam”. Az egyik változat szerint az alapokat Géza fejedelem rakta le, amiből egyenesen következik, hogy ő készítette elő az új uralmi forma megvalósulását. A másik vélemény viszont úgy hangzik, hogy a keresztény magyar királyság főleg német mintát követve szerveződött meg, miként azt a hazai krónikás hagyomány is sejtetni engedi, így idegen testként ékelődött be a magyar nép történelmébe. A két nézet nem feltétlenül zárja ki egymást. Könnyen elképzelhető ugyanis, hogy István a Kárpát-medence korábbi közigazgatási állapotát, illetve a nomád hadszervezeti formákat (például tízes rendszert) is figyelembe vette, amikor német befolyásra kiépítette a magyar királyság hatalmi-politikai intézményrendszerét. Tette mindezt úgy, hogy közben sem egyházi, sem világi téren nem adta fel a függetlenségét. A Szent István-i kormányzati modell tehát csak formálisan tükrözött bajor–német hatásokat, tartalmában mindvégig a magyar adottságokhoz igazodott.

Bármilyen meglepőnek tűnik, mégis tény, hogy az uralkodó hatalma nem csökkent a korábbi időszakhoz képest. Éppen ellenkezőleg! Az amúgy is számtalan – türk, alán, kabar, hvorezmi, magyar, varég stb. – etnikumból álló törzsszövetség vezetői (Gyula, Keán, Ajtony stb.) saját szállásterülettel rendelkeztek, s békeidőben önálló belpolitikát folytattak. Mindez a nagyfejedelem hatalmának rovására történt. István jórészt

német támogatással tudott a nagyurak fölé kerekedni, és győzelmet aratni felettük. Különösen nagy erőket vonultattak fel a németek 997-ben, amikor Koppány vezér lázadt fel az ifjú fejedelem ellen. A pannonhalmi oklevél Vajk-István és Koppány összecsapását úgy mutatja be, mint a „németek és a magyarok között támadt igen nagy viszályt”. A küzdelem jelentőségét az adta, hogy végérvényesen eldöntötte, a Turul-nemzetségen belül a főhatalom továbbra is a keresztény királyi méltóságra pályázó Vajk-István kezében összpontosult, és nem kerül át az ősi hagyományokat képviselő Koppány birtokába. A legendák is négyfelé vágott teste csonkjainak kitűzésével jelképesen is a „kereszt” győzelmét hirdették.

Szent István királysága kezdetben csak az Árpádok szállásterületére, a Dunántúlra, a Felvidék és a Duna–Tisza-köze nyugati részére terjedt ki, majd onnan sugárzott szét, mígnem az 1030-as évek elejére már felölelte szinte az egész Kárpát-medencét. Ahogy haladt nyugatról kelet felé, úgy szervezte meg István a legfontosabb egyházi és világi intézményeket. Ezzel a keresztény monarchia ténylegesen és szimbolikusan is tagjává vált Krisztus misztikus testének, a korabeli Európa politikai rendjének, s egészen 1920-ig kiállta az idők próbáját.

*(A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége által szervezett
„Keresztény gyökerek és a boldog magyar élet” rendezvénysorozat részeként,
a Fráter György Katolikus Gimnáziumban 2010. október 28-án tartott előadás
szerkesztett változata)*

MIKOLAI VINCE

Egyháztanítók: **Aquinói Szent Tamás**

A sorozat címe: egyháztanítók, egyházatyák. Négy nagy nyugati és négy nagy keleti egyházatyát tartunk számon, nyugaton Szent Jeromost, a Biblia-fordítót, Szent Ágostont, akinek a tanítója Szent Ambrus volt és Nagy Szent Gergely pápát. Keleten Szent Vazult, Nissai Szent Gergelyt, Nazianzi Szent Gergelyt és Aranyszájú Szent Jánost. Ők nyolcan a klasszikus, nagy egyházatyák. Később bevezették az egyháztanító elnevezést is, olyan személyekre vonatkozott ez, akiknek az életműve, tanítása nemcsak a saját korának, a saját nyelvi területének szólt, hanem az egyháznak és minden korra érvényesen.

Ilyen módon lett Aquinói Szent Tamásból is egyházdoktor. II. János Pál pápa az egyházdoktori címet még a hölgyekre is kiterjesztette. Avilai Nagy Szent Teréz, Sienai Szent Katalin, de még Kis Szent Teréz is egyházdoktori címet kapott, az ő műveik, gondolataik olyanok voltak, amelyek megfontolásra érdemesek későbbi korok emberei számára is.

XVI. Benedek szerdánként tartott katekézisei mostanában az egyháztörténelem legkimagaslóbb személyiségeiről szólnak, azért, mert nem árt néha egy-két gondolatot felfrissíteni, hogyan is szólnak a mi korunkhoz.

A XIII. SZÁZAD, AMELYBEN ÉLT

Aquinói Szent Tamás 1225-ben született és 1274-ben halt meg. Ez a XIII. század a skolasztikának a fénykora és a katolikus egyetemek kialakulásának a kora. Olyan szellemi pezsgést mutatott, amely nagyon kevés más században lelhető fel. A skolasztikus filozófia magyarul iskolás filozófiát jelent, amelyeknek színterei a püspöki székhelyeken a káptalani iskolák voltak, másrészt a rendházakban a szerzetesi iskolák, ezekből alakult aztán ki a felsőbb szint, az egyetemek. A legfontosabbak: Bolognában alakult a jogi egyetem, Párizsban a klasszikus teológia, Salamancában orvosi egyetem, és Angliában is megalakult már Oxford és Cambridge is. Nálunk 1364-ben volt az első kísérlet, Nagy Lajos király Pécssett próbált egyetemet alapítani.

Mikolai Vince

Az iskolákban filozófiát is műveltek, alapszinten a hét szabad művészetet, a trivium és quadrivium néven. Használjuk ma is a triviális szót, általános, közismert értelemben. Abban az időben a *trivialitás* három dolgot, a nyelvi műveltséget, a grammatikát, a retorikát és a dialektikát jelentette.

A XIII. század a nagy katedrálisok építésének a kora is, illetőleg a kolduló rendek, a ferencesek és dominikánusok megjelenésének az időszaka. A rendalapítók, Szent Ferenc és Szent Domonkos még az előző század végén születtek. Ezek a rendek a század első évtizedeiben egyre nagyobb befolyásra tettek szert, hihetetlen dinamizmust hoztak az egyház életébe, a vallásos és a szellemi életbe is. Előbb-utóbb megszállták az egyetemeket is, a tanárok közül nagyon sokan vállalkoztak rá, hogy belépnek a kolduló rendekbe. Így e rendek meghatározó személyiségei tanítottak az egyetemi katedrákon, ezért az egyházmegye, a püspökök fennhatósága alól kicsúszott ennek a folyamatnak az ellenőrzése.

Jórészt arab közvetítéssel ekkor ismerkedtek meg Arisztotelész tanításával. Platón művei jobban fennmaradtak, és az első évezredben a kereszténység tanainak terjesztése Platón filozófiájára támaszkodott. Arisztotelészt egy kicsit pogánynak tartották, s ennek következtében nem nagyon foglalkoztak vele. Az arab hatásra, Averroes és Avicenna hatására egyre többen kezdtek vele foglalkozni, de mert ezek félreértelmezték, még gyanúsabbá vált. De ott volt egy nagy kihívás, megjelent egy olyan filozófiai rendszer, amely a Krisztus előtti időkből származott, amely természetesen Krisztust nem is ismerte, mégis átfogó világgépet nyújtott, az élet minden területére magyarázatot adott, egy ellenkultúrának volt a csírája. Ebben az időben zajlott az investitúraharc, ami a pápaság és a császárság között robbant ki. A nápolyi egyetemet, ahol Aquinói Szent Tamás is tanulmányokat folytatott, II. Frigyes alapította, aki szemben állt a pápával. Ezen az egyetemen a pápa főhatósága nem érvényesült, szabadon lehetett tanítani Arisztotelészt, más egyetemeken nem.

AQUINÓI SZENT TAMÁS ÉLETE

Az Aquinói grófok családjában született, és már ötéves korában beadták a Monte Cassinó-i bencés apátságba, ahol 15 éves koráig élt és tanult, amíg II. Frigyes császár elzavarta a bencéseket. Aki már járt Monte Cassinóban, tudja, hogy Nápolytól északra fekszik a síkságból hirtelen kiemelkedő, 600 méter magasságú, kúpszerű hegy, amelynek a tetején van a bencések egyik legősibb kolostora. A rendalapító Szent Benedek és testvére, Szent Skolasztika is ott van eltemetve. (A II. világháborúban az amerikaiak porig bombázták az egészet, utána Konrad Adenauer katolikus német kancellár feladatának tartotta, hogy német segíélyből újjáépítsék a kolostort. A németek ugyanis oda fészkeltek be magukat, az amerikaiak pedig lebombázták, ami a kultúrának mérhetetlen károkat okozott. A bombázás előtt sok kódexet kimenekítettek, hogy minél kevesebb kár legyen.)

Ebben a szellemi közegben nőtt fel Aquinói Szent Tamás. A szülei egyházi pályára szánták, úgy gondolták, ha itt tanul, magas egyházi méltóságot érhet el. Míután el

kellett innen mennie, nemsokára Nápolyba került, hogy az egyetemen folytassa tanulmányait. Itt két döntő befolyás érte. Itt hallott először Arisztotelésről, és ebben a városban jelen voltak a dominikánusok is, megismerkedett az Ordo Predicatorum, a prédikátorok rendjével. Szent Domonkos rendjét a dél-franciaországi eretnekségek ellen hozta létre, akiknek az volt a feladatuk, hogy a hiteles evangéliumot prédikálják, és a sok tévtanítást visszaszorítsák. A rend ekkor volt „felfutóban”. Tamást megfogta a szellemiségük, és elhatározta, ő is domonkos lesz. 1244-ben jelentkezett a rendbe, ami a szülei, a családja körében nem aratott osztatlan sikert, úgyhogy a testvérei elrabolták, egy évig otthon tartották, de Tamás tántoríthatatlan volt a szándékában, végül a szülei engedtek neki. A tartományfőnök magával vitte Bolognába.

1245-ben, 21 éves korában került Párizsba. A Sorbonne-on hallgatja az előadásokat, és egyik tanára, Nagy Szent Albert, korának egyik kimagasló természettudósa, filozófusa és teológusa, maga is dominikánus szerzetes, elvitte magával Kölnbe, az ottani rendi főiskolára, ahol még három-négy évig tanult tovább. Utána visszatért Párizsba, és 1252 táján már tanított az egyetemen. Egy tanárnak, hogy magiszter lehessen, két alapvető kurzust kellett végigtanítania. Kommentálnia kellett a Szentírást, és Petrus Lombardusnak a Quattor liber sententiarum című művét, ami egy négykötetes mű, ebben a szerző összegyűjtötte a legfontosabb teológiai, filozófiai igazságokat idézetek formájában, és a leendő magisztereknek ezeket kellett kommentálniuk és magyarázniuk. Mikor ezzel is végzett, megszerezte a magiszteri fokozatot, és 1259-ig tanított. Ünnepeelt professzor volt, nagyszerű előadókészsége, gazdag tudása, éles elméje, rendszerező képessége magával ragadta a tanítványait.

Ezután a pápa hazahívta, és 1269-ig Rómában és más környékbeli pápai székhelyeken teljesített szolgálatot, mint udvari teológus állt a pápák rendelkezésére. Ekkor vezették be az Úrnapját, őt kérték fel, hogy az ünnep zsolozsmáját készítse el. Ekkor írta azokat a csodálatos Oltáriszentség-himnuszokat, amelyeket máig énekelünk. Ilyen az Adoro te devote (Leborulva áldlak...), a Dicsérd Sion üdvözítője, a Tantum ergo Sacramentumot, ezek mind az ő szerzeményei. Latinul írta őket, amelyekben csodálatos, misztikus lelke és költői vénája megnyilvánul.

Ez tehát egy tízéves időszak, majd visszahívták Párizsba, '69-től '72-ig tanított itt. Ekkor sokan támadták, nem egy tételét indexre tették, bizalmatlanság volt körülötte, mert Arisztotelésszel foglalkozott, és ez sokaknak nem tetszett. Ezután a rend visszahívta Nápolyba, hogy hozza létre a rendi főiskolát. Itt történt meg vele, egy évvel a halála előtt, hogy egy szentmise után azt mondta a titkárnak, Pepinói Reginaldnek, hogy többet nem ír semmit sem, mert a szentmise alatt megbizonyosodott arról, hogy amit írt, mind csak szalma volt. Hogy írt-e ezután mégis, nem tudjuk. Nápolyban rendszeresen prédikált, inkább lelkipásztori tevékenységet folytatott. Egy legenda szerint a sekrestyés egyszer figyelte, amint imádkozott. Jézus Krisztus leszólt neki a keresztről, hogy jól írtál, Tamás, mi legyen a jutalmad? Mire Tamás azt válaszolta, Uram, semmi más, csak Te. Ez rámutat a lelkivilágára, milyen mélyen krisztusi lelkületű volt.

1274-ben volt a lyoni zsinat, amelyre X. Gergely pápa őt is meghívta. Elindult, de nem jutott messzire, a Rómától 80 kilométerre fekvő fossanuovai ciszterci kolostorban

lett beteg, ott is halt meg. A hagyomány szerint a köréje gyűlt novíciusoknak az Énekek énekét magyarázta a halálos ágyán is, ami az Isten szeretetéről, szerelméről szól.

1323-ban avatták szentté, 1567-ben pedig egyházdoktorrá nyilvánították. Pályafutása ezzel nem ért véget, utóéletéből érdemes néhány mozzanatot kiemelni. Halála után kialakult az úgynevezett tomista iskola azokból, akik kommentálták, értelmezték, továbbfejlesztették a tanítását. Ez körülbelül kétszáz évig tartott, utána már csak epigonok jelentek meg, és az egész irányzat elgyengült, olyannyira, hogy XIII. Leó pápának 1879-ben ki kellett adni az Aeterni pacis enciklikát, amelyben újra Szent Tamást és filozófiáját állította az egyházi oktatás középpontjába, mint olyat, ami hiteles, megbízható, amellyel a modern kor problémáira választ lehet adni. Ennek hatására alakult ki a neotomizmus, amely a XX. század első harmadában bontakozott ki, meghatározó filozófiai irányzat volt, főleg Franciaországban, a dominikánusok körében.

Sok nevet meg lehetne itt említeni, az egyik Etienne Gilsoné, aki megírta a középkor filozófiájának történetét. A másik egy világi személy, aki az UNESCO főtitkára is volt, Jacques Maritain, akinek híres műve Az integrális humanizmus, amelynek a gondolatai visszaköszönnék az előző és a jelenlegi pápák enciklikáiban, például az egész ember és a teljes ember problematikája. Akkor beszélhetünk hiteles fejlődésről, ha minden ember fejlődéséről szó van, nem csak néhányéről, és az egész ember fejlődéséről, nemcsak a technikai tudásról, hanem más tudományterületek, például a vallás fejlődéséről is. Ez Maritain gondolataiból származik, közvetve pedig Aquinói Szent Tamás gondolatai köszönnék vissza.

SZENT TAMÁS MUNKÁSSÁGA

Akkoriban nem volt villany, gyertya mellett dolgoztak, nem volt írógép, kézzel írtak, legfeljebb diktáltak. Ezek tükrében hihetetlen mennyiségű művet írt. Művei különböző tematikájúak, sok kommentárt írt, Arisztotelésznek szinte minden művét kommentálta. Írt önálló filozófiai műveket, leghíresebbek a kis filozófiai művei. Foglalkozott az úgynevezett quaestio-irodalommal, a Quaestiones disputatae, illetve a Questiones quodlibetales – vitatott kérdéseknek, illetve egyes kérdéseknek lehet ezt fordítani. Olyan kérdésekkel kapcsolatban, amelyek abban az időben vitatottak voltak, megfogalmazta a véleményét.

Különösen fontos a nagyobb, összefoglaló filozófiai jellegű műve, a Summa contra gentiles, a Pogányok elleni summa, amit a rendtársainak írt, akik prédikáltak az eretnekeknek. Legnagyobb műve a Summa theologiae, a Teológiai summa. Ez egy háromkötetes nagy mű, amelyben 512 kérdést 2669 fejezetben dolgozott ki. Monumentális mű, amelyet a gótikus katedrálisokhoz szokták hasonlítani, mint szellemi katedrális.

Az élete végén egy teológiai kompendiumot készített, amelyben megpróbálta összefoglalni teológiáját, de ezt már döntően tanítványa, vagy titkára Pepinói Reginald készítette. Mennyiségét, súlyát tekintve is nagy művet hagyott hátra Aquinói Szent Tamás, amely megkerülhetetlen, amelyet mostanság is leggyakrabban idéznek az egyházi dokumentumok, és amelynek jelentős része beleépült civil gondolkodásunkba is.

Megjelent az arisztotelészi filozófia abban a keresztény Európában, amely ezer éven keresztül Platónt tartotta mesterének. Aki tanult filozófiát, ismeri, hogy mit mondott Arisztotelész Platónról: „barátom Platón, de még inkább barátom az igazság”. Platón nagy ember volt, de fölöslegesen megkettőzte a valóságot, amikor ideákról és erről a világról beszélt. Nincs két világ, csak egyetlen, az, amelyik a mi érzékeink alá tartozik. Ezért nevezzük Platónt idealista filozófusnak, Arisztotelészt pedig realista filozófusnak. A kettőjük közötti különbség az ismeretelméletben, az Istenről való felfogásban, az erkölcs világában és minden másban különbözik. Másképp látták az emberi megismerést, és Szent Tamás számára úgy tűnt, hogy Arisztotelésznek a realista megközelítése olyan eszközt ad az egyház kezébe, amivel eddig nem rendelkezett, és amivel hitelesebben tudja kifejezni teológiáját.

Amikor II. János Pál pápa meghirdette a 2000. jubileumi évet, azt mondta, a kereszténység a megtestesülés vallása. Szent János evangéliumában van ez a mondat: az Ige testté lett és közöttünk lakozott. A kereszténység tehát nem spiritualizmus, nem elvont eszmeiség hirdetése, nem ideológia, nem tan, hanem elsősorban egy történelmi személy, a mi urunk, Jézus Krisztus megtestesülése, illetőleg életének legfontosabb eseménye, a feltámadása. Ezért a megtestesülés ténye, hogy az Isten emberré lett, és ennek összes következménye az emberélet minden területére nagyon fontos dolog.

Aquinói Szent Tamás itt érzékelt az arisztotelészi filozófiának a realizmusát, azt, hogy az a megközelítés, ahogy ő látja a világot, hasznosabb a kereszténység számára. 1259 és '69 között Rómában tartózkodott, akkor találkozott egy Moerbeke Vilmos nevezetű hollandussal, aki jó latin fordításokat készített Arisztotelésztől. Egy szellemi ember számára a pontos szöveg mindennél fontosabb. Arisztotelész műveiből korábban talán csak a Logikát ismerték, ekkor ismerték meg a többi művét, hiteles forrásból.

AZ ARISZTOTELÉSZI FILOZÓFIA KERESZTÉNY TOVÁBBGONDOLÁSA

Hogyan fejlesztette Szent Tamás tovább az arisztotelészi filozófiát? A dinamikus metafizikai realizmusa fogta meg Tamást. A görögök már Arisztotelész előtt is keresték a mozgás magyarázatát, az egyik probléma az volt, hogy mi a valóság igazi arca. Volt, aki azt mondta, minden mozog – panta rhei –, volt aki azt mondta, a mozgás csak látszat. A következő kérdés, ha van mozgás, azt hogyan tudjuk megmagyarázni? Anaxagoras volt az első, aki azt mondta, hogy a mozgást szellemi természetű mozgatóval kell magyarázni. Arisztotelész ezt az elképzelést vette át, azt mondta, a mozgás végső magyarázata a mozdulatlan mozgató, amely minden mozgást megmagyaráz. Ez a tétel abban az időszakban is bonyodalmakat okozott. A dünamisz és energieia, az aktus és potencia, a ténylegesség és képességiség olyan két fogalom, amivel a mozgás ellentmondásosságát fel lehetett oldani. Arisztotelész ezt így fogalmazta meg: a mozgás nem más, mint a képességnek mint képességnek a megvalósulása. Például van nekem képességem arra, hogy kettőt lépjek előre, és ha kettőt lépek előre, ez a lehetőség valósággá válik, de másik kettőt is léphetnék előre.

Arisztotelész szemléletmódja a dinamikus realizmusra épül, az aktus-potencia-tant vitte végig mindennek a magyarázatánál. Platón az ismeretelméletét úgy magyarázta, hogy nem az érzéki tapasztalatokból merítjük az ismereteinket, hanem az ideák világból jövünk, a fejünkben már ott vannak a képek, a velünk született ideák, és amikor látjuk a valóságot, az csak felidézi bennünk, hogy ezt mi már láttuk. Az ismereteink tartalmát nem a való világból, hanem az ideákból merítjük. Arisztotelész azt mondta, hogy ez elfogadhatatlan, a megismerés az érzékeléssel kezdődik, utána jön az elvonatkoztatás, az absztrakció, megragadjuk a dolgok lényegét, és ebből tudjuk megalkotni a fogalmat.

Platón azt mondta, hogy az embernél is különböző rétegek vannak, van bennünk egy eszes lélek, bennünk van a harag lelke, és a vágnak a lelke. Ebben a helyzetben azonban az ember egysége nehezen tud megmutatkozni. Arisztotelész szerint ezt nem így kell elgondolni, az emberben van egy szellemi lélek, egy úgynevezett entellekteia, ami magában hordozza a célját, és ez adja az emberi létezés magyarázatát. Míg a platonói emberkép hármas osztatú, test-lélek-szellem, az arisztotelészi csak kettős: test és lélek, vagy mondhatnánk, anyag és entellekheia.

Mi Platón számára a valóság végső forrása? Az idea, az abszolút jó, ez a legvégső, a legteljesebb valóság, míg Arisztotelész esetében az önmagát gondoló gondolat a végső valóság. A két nagy filozófus ilyen módon gondolkodott a filozófia számára föltétlenül szükséges abszolútumról. Az egyik a jó fogalmából közelítette meg, a másik a megismerés fogalmán keresztül, hogy önmagát gondoló gondolat.

Amikor Aquinói Szent Tamás ezekkel a fogalmakkal találkozott, az abszolútum kérdésében sem az egyiket, sem a másikat nem fogadta el önmagában, ő a kinyilatkoztatás képéből indult ki, hogy Isten, Jahve az, aki van. Akinek az a lényege, hogy létezik. A lényegét és a létezést Isten létében össze tudta fogni. Isten olyan valaki, akinek az a lényege, hogy létezik, méghozzá önmagában létezik, teljes egészében, minden mástól függetlenül. Ő az egész mindenség alapja. Az ő számára a maga keresztényi mivolta, a teremtés ténye képessé tette arra, hogy az arisztotelészi realista megközelítés eszközeit, módszereit alkalmazva megfogalmazza a hiteles keresztény szemléletet az emberről, a teremtésről, a teremtett világról, Istenről, és ezt rendezett módon tudta számunkra közvetíteni.

Szokták mondani, hogy Szent Tamás volt az első egzisztencialista filozófus. A későbbiek közül többeket ismerünk, Kirkegaardot, Albert Camus-t, Heidegger-t és Sartre-t. Ők azt mondták, a filozófiának nem az a kérdése, hogy mi a dolgok lényege, hanem mi az, ami van. Mit jelent ez a szó, hogy van? Mi ennek a tartalma? Korábban teljesen üres fogalomként szerepelt, de nemcsak logikai, hanem ontológiai értelme is van. A lét maga. Amikor azt mondom magamról, hogy vagyok, ez nemcsak egyfajta logikai állítás, hanem hogy megélem magamban a létezés élményét. Mindazt, amit ez jelent, örömet, fájdalmat, szomorúságot, reményt. Ez mind hozzátartozik az én létezésemhez.

Amikor azt mondják, hogy Szent Tamás volt az első egzisztencialista, azt fejezték ki vele, hogy ő, mint keresztény ember az Isten-képből – aki van – kiindulva a létezés misztériumát próbálta megfogalmazni, és a legkülönbözőbb létezőket úgy értelmezte, hogy ezek a tökéletes és teljes létből, Istenből mint teremtből részesednek. Hogy

milyen mértékben részesednek, ezt a dolgok lényege mutatja meg. A lét és lényeg összefüggése oly módon jelentkezik, hogy a lényeg egy lehatároló princípiumként jelentkezik számunkra, amely azt mutatja, hogy a konkrét létező mily mértékben részesedik a létből. Például ha lemegyünk a pincébe és ott van egy kád bor, abból meregethetünk. Van, aki csak decis pohárral, ki félliteressel, ki literessel. A dolog lényege, hogy mindegyikben bor van, de más és más mértékkel. Szent Tamás számára az egzisztencia, a létezés hiteles tartalma volt a lényeg és nem az idea, mint a platóni filozófiában.

A következő szempont Arisztotelésszel kapcsolatosan, hogy míg a görög gondolkodók egy örök körforgásban látták a világtörténelmet, Szent Tamás, mint keresztény, a kezdet és a vég egységében látta. A görögöknél az emberrel kapcsolatos felfogás, az emberi lélek továbbélése, az örök élet fel sem merül, a realista szemléletben Szent Tamás számára az ember test és lélek, és az ő realista filozófiájából a feltámadás, a testnek az újraélése reális alapokat kap. Rendületlenül hisz a józan emberi észben. Fontos kérdés a katolikusok és protestánsok között, hogy mi az eredeti bűn következményéről azt tanítjuk, hogy az értelmünk elhomályosult, az akaratunk pedig rosszra hajló lett. Ezzel nem mondjuk, hogy az emberi értelem képtelen az igazság megismerésére. A protestánsok inkább arra hajlanak, hogy oly mértékben meggyengült az emberi értelem, hogy többé nem képes az igazságokat megismerni, és oly mértékben meggyengült az akaratunk, hogy saját magunktól képtelenek vagyunk a jóra, csak Isten megvilágosító kegyelme tud bennünket elvezetni az igazságra, csak az Ő segítségével vagyunk képesek valami jót tenni. Szent Tamás azt a józanságot képviseli, hogy bízunk az emberi elme megismerő-képességében, azt mondja, hogy bár meggyengült, de ez nem teszi képtelenné arra, hogy felismerje az igazságot.

Azzal ő is tisztában van, hogy bármennyire is elegáns a mi filozófiánk, a diszkurzív gondolkodás alapján és a fogalmi gondolkodás alapján, Istent nem tudjuk a maga teljességében megismerni. Itt nyilvánul meg számunkra az ő misztikus alkata, az Oltáriszentség iránti tiszteletében, amelyről csodálatosan ír. Most pihenésképpen énekeljük el a Leborulva áldlak... kezdetű himnuszát.

*Leborulva áldlak, láthatatlan Istenség.
Kenyér és bor színben elrejtett emberség.
Noha itt nem láthat, meg nem tapasztalhat
Az emberi gyengeség.*

*Isteni erődöt elrejtéd a keresztfán,
Testi gyarlóságnak homályával takarván.
Itt emberi tested előlünk elrejtéd
Színek alatt titkolván.*

Próbáltam arra utalni, hogy Arisztotelész filozófiáját hogyan alakítja és viszi tovább Szent Tamás. Persze más filozófusokat is ismert és olvasott, rá is nagy hatással volt Szent Ágoston. Az ő tanítását az arisztotelészi világos fogalmi rendszerrel igazította, máskor

pedig Szent Ágoston alapján értelmezte Arisztotelészt. Sokszor idézi aztán Boetiust, a híres ókori gondolkodót, akitől több, fontos meghatározást is átvész, a boldogságról, az örökkévalóságról szóló meghatározásokat. Ismerte Dionüsziosz Areopagitát is, aki egy neoplatonikus bölcselel volt, illetve az araboktól Abdallah Avicennát, és a zsidók közül Moses Maimonidest. Ismerte őket, idézett tőlük és vitatkozott velük.

FILOZÓFIA ÉS TEOLÓGIA ÖSSZEFÜGGÉSE SZENT TAMÁSNÁL

A középkor legfontosabb kérdése volt a hit és értelem összefüggése. Az arab bölcselelök úgy értelmezték Arisztotelészt, hogy más az igazsága a hitnek és más az értelemnek, a kettő között ellentmondás van. Aquinói Szent Tamás és a többi skolasztikus kezdetől fogva azt állították, hogy a hit és az értelem között nem lehet ellentmondás. Mindkettő a maga forrásából, az isteni logoszból merít, egyik a teremtett világot vizsgálja, a másik a kinyilatkoztatást, mindkettő a teremtést kinyilatkoztató Istentől származik, tehát a kettő között nem lehet ellentmondás. Ha ellentmondás van, vagy a filozófia rossz, vagy a teológia. Vagy a hitbeli, vagy az értelmi megismerés vétett valahol.

Aquinói Szent Tamás annak következtében, hogy bízik a józan észben és egy erőteljes realista elgondolása van, képes arra, hogy a filozófiát, mint önálló tudományt jelenítse meg. Korábban az a híres mondás járta, hogy a filozófia *ancilla theologiae*, a teológia szolgálóleánya. Arisztotelészből még csak a logikai dolgokat ismerték, úgy gondolták, hogy a filozófiának nincs más szerepe, mint hogy technikai eszközt biztosít a teológia számára. Szent Tamás azonban világossá tette, hogy a filozófia egy önálló tudomány, amely a maga területén a maga módszereivel kutat, és a természetes ész fényénél a végső okokat kutatja. Foglalkozhat magával Istennel is, ezzel maximálhatjuk Isten létének felismerését, de Isten igazi milyenségét, például azt, hogy szentháromság, pusztán értelmi erőfeszítéssel nem tudjuk megismerni.

Világosan ketté kell választani értelmet és hitet, filozófiát és teológiát. Ez nagyon fontos felismerés, állítás volt abban a korban és a későbbi korokban is. Valahányszor áthágták ezt a szabályt, abból mindig bonyodalmak keletkeztek. Pascal a maga misztikus látomásában leírta ezt a mondatot: Isten nem a filozófusok istene, hanem Ábrahám, Izsák és Jákob istene, az élő Isten. A filozófusok istene az abszolútum, akire mindent visszavezetünk, akivel mindent magyarázunk, akitől mindent eredeztetünk, de hogy az abszolútum személyes-e, hogy mi a szándéka velünk, arról semmit nem tudunk. A kinyilatkoztatás istene, hogy nekünk megmutatja magát az Ábrahámmal, Izsákkal és Jákobbal való párbeszédben, és a prófétákon keresztül leginkább Jézus Krisztusban. Ennek révén látjuk, hogy kicsoda Ő valójában. Tehát teljesen más a filozófusok Isten-fogalma, egy vértelen, színtelen, 'szagatlan' abszolútum, és az élő Isten, akivel kapcsolatba lehet kerülni, aki párbeszédet kezdett velünk, emberekkel.

Másik fontos kitétele Tamás filozófiájának és teológiájának az ő létanalógiája, vagy inkább a létezők analógiája. Minden létező hasonlít egymásra annyiban, hogy van, de különbözik abban, hogy mennyiben és miképpen van. Van kő is, mikroba is, növény

is, van állat is, ember is, angyal is, van az Isten is. Mindegyikről elmondhatom, hogy van. De más és más szinten van. Az öntevékenységeknek, a kibontakozásnak, a megvalósításnak más és más módján léteznek.

Azt, hogy miképpen mondjuk Istenre, hogy van, másképp hangzik, mint az emberre. Isten önmagától van, önmagában van, Ő az *ipsum esse subsistens*, az önmagától fennálló, minden mástól független létezés, a létezés teljessége, mi pedig csak részese-dett lét vagyunk, teremtmények, akik az isteni teremtőtől kaptuk a létezést.

Szent Tamás keresztény felfogását, szempontjait nagymértékben befolyásolták, hogy az arisztotelészi filozófia segítségével olyan szintézist tudott teremteni, hogy az addig nehezen egyeztethető dolgokat helyükre tudta tenni, világosan különválasztotta őket, ugyanakkor az egymásra utaltságukat is megmutatta.

AZ ÖT ÚT

Filozófiájának egyik legismertebb tétele, ajándéka számunkra Szent Tamás öt útja. Ez Isten-bizonyításokat jelent, vagy inkább argumentációt, érvelést. Nem arra szolgál, hogy ha egy hitetlen embernek elmondom, akkor hinnie kell, hanem a már hívő ember számára megmutatja racionális úton is, hogy a hite értelmes. Hogy a hitem nem pusztán hiszékenység, nem naivitás, mese, hanem racionálisan is alátámasztható, értelmes dolog. Ebből legfontosabb számunkra Istennek a léte.

Az öt érv mindegyike az esetlegesség és szükségszerűség mozzanatára vezethető vissza. Mi az, hogy esetleges? Ami nem hordja magában sem létének, sem mibenlétének magyarázatát. Hogy miért vagyok én én, és hogy miért vagyok ilyen, teljesen esetleges. Szülehettem volna lánynak, lehettem volna kisebb, szülehettem volna soványnak, de ilyen vagyok, amit nem tudok megmagyarázni. Ebben a világban minden esetleges, viszont az esetleges nem magyarázza önmagát, tehát kell lenni olyan végső oknak, amely magában hordja a magyarázatát: ezt nevezünk szükségszerűségnek. Az esetlegesség és a szükségszerűség összefüggése a teremtmény és a Teremtő világában. Erre az elgondolásra épül az öt érv.

Az első a mozgásból vett érvelés, amely arisztotelészi gondolat, hogy minden, ami mozog, más által mozdítatik, azonban a mozgatók sorában nem mehetünk el a végtelenségig, kell lennie egy első, mozdulatlan mozgatónak, akit Istennek nevezünk. A második a létesítő okról szól, hogy minden, ami keletkezik, mástól keletkezik, de nem mehetünk el a végtelenségig, kell lennie valaminek, ami önmagában birtokolja a létét. A harmadik az esetlegesség, a negyedik a tökéletességi fokokról szól, amikor valamit jobbnak, szebbnek, igazabbnak mondunk, akkor kell, hogy fogalmunk legyen a legtökéletesebből, legigazabbról, legszentebbről, a fokozatok során nem mehetünk el a végtelenségig, kell valaminek lenni, ami a teljességben birtokolja ezeket az értékeket. Az ötödik pedig a rend és célszerűség, teleológia. A világban tapasztalható rend és célszerűség magyarázatot kíván. Örök probléma, hogy a világ véletlenszerűen jött létre, ennek a valószínűsége majdnem nulla. Mi azt valljuk, hogy a rend és a célokság valamilyen rendezőt és célkitűzőt tételez fel, ezt nevezük Istennek.

Miről van tehát szó? Én hiszek Isten létében. Nem vagyok pogány, nem vagyok ateista, de gondolkodom a hitem ésszerűségéről, és keresek a magam számára olyan szempontokat, amelyek alapján a magam számára is megmutathatom, hogy hitem megalapozott és értelmes emberi magatartás. Szent Pál apostol mondja: tudom azt, hogy kinek hittem. Kedves barátunk, Valuch atya mondása: Kisfiam, hinni csak azt, ami a Hiszekegyben van – mikor valaki mondta: azt hittem... Ami a Hiszekegyben van, nagyon komolyan hisszük, de a mindennapi életben nem kell minden vonatkozásban ilyen típusú hittel közeledni a dolgokhoz, kicsit kritikusabbnak kell lenni.

A Szent Tamás-i öt útról rengeteget írtak, sokan elemezték, többen kimutatták, hogy „használatlan”, ennek ellenére van hiteles és józan értékelése. De véletlenül sem szabad annak azt mondani, aki nem hívó és nem hallott a kereszténység tanításáról, hogy elmondom neked Szent Tamás öt útját, és utána vess magadra keresztet... Tudjuk, hogy a hit Isten ajándéka és semmiféle eszme-futtatás révén nem tudjuk ráerőszakolni senkire a hitet, de ha már hívó ember, a jó Isten megadta neki a hit ajándékát, akkor már gondolkodhat rajta, hogyan függenek össze ezek a kérdések.

XVI. BENEDEK PÁPA SZENT TAMÁS TEOLÓGIAI RENDSZERÉRŐL

A következő példa, amihez a Szentatyát is segítségül hívom, aki tavaly három alkalommal is tartott Aquinói Szent Tamásról katekézist, a Summa theologiaeről szolt. Idézem: „Szent Tamás Summájában, teológiai összegzésében Isten létének három módját különbözteti meg: Isten önmagában létezik, ő a dolgok kezdete és végső célja, minden teremtmény tőle függ; kegyelme révén Isten jelen van a keresztény ember életében és tevékenységében; végül egészen különleges módon jelen van Krisztus személyében, a szentségekben, melyek megváltói művéből fakadnak. Ezért e hatalmas mű struktúrája valójában Isten teljességének *egyetlen tekintettel* történő keresése.

Maga Szent Tamás – a *doctor communis*, mindenkinek *közös mestere* – így foglalja össze saját rendszerét: *A szent tanítás alapvető célja, hogy megismertesse az Istent, méghozzá nemcsak önmagában, hanem amennyiben a dolgok, különösen is az értelmes teremtmény kezdete és végcélja. E tanításnak a kifejtésében először Istenről tárgyalunk, aztán a teremtmény Isten felé haladó mozgásáról, majd végül Krisztusról, aki amennyiben ember, számunkra az út lesz, aki által felemelkedünk az Istenhez.*”

Mi tehát szeretnénk eljutni Istenhez. Arisztotelész az emberi élet célját az erényes életben jelölte meg, ahogy mondta, az erény közepén van. Szent Tamás pedig kimondta, igen, az erényes életre szükség van, de mi nemcsak világi dolgokra törekszünk, hanem célunk az örök boldogság. Isten felé törekszünk, oda akarunk eljutni. A keresztény szempont tehát felülírja az arisztotelészi elgondolást.

A pápa a három részről szólva kifejti: „az első nagy fejezet az önmagában vett Istenről szól, a Szentháromság titkáról és Isten teremtő tevékenységéről. A második részben Szent Tamás az embert tekinti, akit a kegyelem indít a vágyakozásaiban, hogy megismerje és szeresse az Istent, hogy boldog legyen az időben és az örökkévalóságban.

A szerző bemutatja az erkölcsi cselekvés teológiai alapelveit. Az ember, aki a szabad döntésében arra hívatott, hogy jót cselekedjen, az értelmet, az akaratot és az érzelmet vonja egységbe, a Szentlélek ajándékai révén. Ezen az alapon építi fel Szent Tamás a Szentlélek szerint élő ember fizionómiáját, alapképletét, aki így Isten ikonja lesz.

A tamási összegzés harmadik része Krisztus titkát vizsgálja, aki által az Atyát érhetjük el. A megtestesülés, a passió, a hét szentség elemzése során az Oltárszentség titkáról ír a szerző, különös mélységgel, amely iránt hatalmas tisztelettel élt. Életrajzírói szerint Szent Tamás szokása volt, hogy a fejét odahajtotta a tabernákulumhoz, hogy így meghallja Jézus isteni és emberi szívének dobbanásait. Maga Szent Tamás írja: *Az Eucharisztia Urunk Jézus szenvedésének a szentsége. Ezért az Úr szenvedésének összes hatása egyúttal ennek a szentségnek is a hatása, nem lévén az más, mint az Úr passiójának alkalmazása ránk* – írja. Jól érthető, hogy Szent Tamás és a többi szent miért ontott annyi könnyet, miközben bemutatták a szentmiseáldozatot.”

Akik annyira mélyen ismerték Krisztust, az ő titkát, szenvedését, amikor megelevenítették ezt az áldozatot a kenyér és bor színében, átélték Krisztus szenvedését, és ez mélyen megindította őket. Leírták, hogy Loyolai Szent Ignác is több órán keresztül misézett, mert olyan elragadtatásba esett, hogy nem tudta folytatni a szentmisét, annyira átélte Krisztus jelenlétét.

SZENT TAMÁS FILOZÓFIÁJÁNAK MODERN ALKALMAZÁSAI

Onnan indultunk el, hogy Aquinói Tamás egyházdoktor. 1567-ben nyilvánították egyházdoktorrá, azóta az Anyaszentegháznak egyik legfontosabb, legmeghatározóbb, -mértékadóbb teológusa. Volt olyan idő, amikor csak őt lehetett idézni. Manapság ezen már túl vagyunk. A modern világ olyan sok problémát vet fel, amelyekhez Szent Tamás nem szólhatott hozzá. Mégis, azt kell mondanunk, hogy az ő nagyon világos tanítása minden korban hasznosítható a számunkra. VI. Pál pápa 1974-ben, Tamás halálának 700. évfordulóján úgy fogalmazott, hogy az ő filozófiája nyitott és továbbfejleszhető.

Az úgynevezett transzcendentális módszer a mai teológiának egyik legfontosabb filozófiai eszköztára, ami Szent Tamás filozófiájából ered, amit szembesítette Kant filozófiájával egy Maresal nevű belga teológus, ezt szembesítette Heidegger filozófiájával egy Karl Rahner nevű német teológus, amelyet szembesítettek Hegel filozófiájával és több másokéval is, amelyekből nagyon üdvös gondolatok származtak. A legizgalmasabb kérdés a lét megismerése.

Emerich Coreth, egy magyar származású filozófus érdekes megkülönböztetése a kérdésség és a kérdezhetőség. Ahhoz, hogy valamit megismerjek, tudom kell róla, hogy van. Ha nem tudok róla, nem akarom megismerni. De ha mindent ismerek róla, akkor nem kívánom megismerni. Tehát egyszerre ismertnek és ismeretlennek kell lennie. Ez annyit jelent, hogy a léttel kapcsolatban van bennünk egy előzetes ismeret, ami lehetővé tette a megismerésünket, hogy tudtunk a létről, mi az, hogy van. Ez nem tematikus tudás, nem fogalmilag kifejezhető, meghatározható tudás, hanem

ismeret, tapasztalat: megélem magamban a létezését. Ennek a birtokában vagyok képes arra, hogy amikor megismerek és ítéletet mondok a megismerés eredményéről, akkor ennek a létismeretnek a birtokában tudom kimondani, hogy az igaz-e vagy sem, van-e, vagy nincs. Minden megismerésnél valamit sejtek, ezért tudok vele foglalkozni, de sok mindent nem sejtek, ezért vagyok rá kíváncsi, és szeretném megismerni.

AZ IGE HALLGATÓI

Szent Tamás azt mondta, hogy az isteni kinyilatkoztatás emberi szavakon keresztül szól hozzánk, mert mást nem értünk. Ahogy Rahner fogalmazta: mi az Ige hallgatói vagyunk. Hogy tudjuk megérteni az Igét, Istennek a szavát? Csak úgy, hogy beletes-tesül a mi emberi nyelvünkbe. Valahány nyelvre lefordítják a Bibliát, az megemeli az illető nyelv színvonalát, nagy nyelvvé teszi, és amikor Sylvester János lefordította magyarra az Újszövetséget, joggal mondhatta, hogy most már magyarul szól hozzánk az Úristen.

Sokan azt mondják, hogy az Isten kijelentései értelmezhetetlenek, semmi tartalmuk nincs, üresek. De ha az Isten veszi a bátorságot, hogy szóljon hozzánk a saját anyanyelvünkön, emberi szóval, vélhetően ezek mégsem üresek és tartalmatlanok, hanem ezeken keresztül megragadhatunk valamit az Isten világából.

Ismét az analógiához jutunk, és kétségtelen, hogy nagyobb a különbözőség, mint a hasonlóság, de van benne az is, és amikor Istenről beszélünk, akkor nem üres frázisokat pufogatunk, nem értelmetlen mondatokat mondunk, hanem olyan tartalmakat közvetítünk, amelyek közvetlenül nem vonatkozathatók Istenre, de valamit mégis megjelenítenek az ő titkából. Ezért jogosult az egyházi igehirdetés, ami nem csak abból áll, hogy visszamondjuk, amit felolvastunk az evangéliumból. Azt értelmezzük, azt magyarázzuk, ugyanakkor valamit próbálunk megmutatni az Isten misztériumából, ahogy számunkra ezekből a szövegekből hozzáférhetővé válik.

Sokan mondják: az Isten egészen más. Igaz, mert mi teremtmények vagyunk, Ő pedig teremtő. Mi részesedünk a létből, Ő a lét teljességét birtokolja. De mert hogy van analógia, nem úgy egészen más, hogy ne tudnánk vele szót érteni. A létében egészen más, de tud hozzánk alkalmazkodni, hogy értünk leszáll, hozzánk igazítja a lépéseit, a szavát, hogy mi, gyöngé emberek ezt meg tudjuk ragadni.

Aquinói Szent Tamás, aki a lét analógiáját hirdette, a teológiai nyelvezetével, a maga realizmusával sok hasznos dolgot adott a mai kornak is.

(A Szent Anna Kolping-házban február 17-én tartott előadás szerkesztett változata)

Lévay jelenléte a civil szervezetekben

Lévay József 67 éves korban, 1892. október végétől kezdte el írni naplóját. A 2001-ben megjelent, s Porkoláb Tibor bevezető tanulmányával ellátott, kétkötetes, szövegű kiadás nemcsak a résztvevők nagyszerű munkája, hanem olyan forráshalmaz, amelyből összeállítható a miskolci társadalmi elit kapcsolatrendszere azon túl, hogy aprólékos, de fontos adatokat ismerünk meg Lévay városon túli, országos elismertségéről is. 1915 októberében aztán arról vall, hogy kikkel ápolt mély kapcsolatot, akiknek a leveleit is

Dobrossy István

őrzi. 27 nevet sorol fel, közöttük természetesen Tompa Mihályt, Kazinczy Gábort, Görgey Artúrt és Istvánt, s különös módon itt jelenik meg Herman Ottó neve, aki egyébként sehol másutt nem fordul elő a 25 éven át vezetett munkában. Nem tűnik fel egyszer sem a nálánál fiatalabb, de az ötkötetes Miskolc monográfiát megíró Szendrei János sem, pedig a történész számolhatatlan alkalommal jegyzi fel Lévay nevét. A közel hasonló születésű Szűcs Sámuel akkor fejezi be naplóját, amikor Lévay elkezdte a saját történéseit. Jogászként nyilván ismerték egymást, de a dokumentált kapcsolat egyoldalú, Szűcs javára. Említhetnénk a Pfliegler-naplót is, amely 1840-ben kezdődik, s 1918-ban fejeződik be, mégis egymásra utalás. Ezzel csupán az információs kapcsolatokra, s az akkor működött egyesületekre szeretném irányítani a figyelmet, hiszen mindegyiknél az ön- és közművelés, a társasági élet és a „beszély”-ek hallgatása a fő cél. (Szóval odafigyelés egymásra, a másik megismerése, csakúgy, mint most.)

Az internet világa torzíthatja történelem-látásunkat. Olyan, a korszak embere számára egyébként természetesen működő társadalmat képzeljünk el, amelyben a forradalom híre két nap múlva, levélbe foglaltan ért el Miskolcra. 1867 a Borsod-Miskolci Értesítő megjelenésének és a kiegyezés „megkötésének” éve. Ez az első közérdekű hetilap, hírforrás, függetlenül attól, hogy a Miskolci Értesítő néhány száma 1842-től, a Borsodi Értesítő pedig 1852-től jelent meg. A fénykép is olyan fontos bemutatkozás, üzenet magunkról, mint egy vers kézírata vagy egy magánlevél. A technikai színvonalról nem kevés humorra utaló megjegyzést olvashatunk 1863-ból Tompa Mihálytól. Kazinczy Gábor fényképet kért tőle, s azt válaszolja, hogy „láttam Lévayt, – mármint a fényképét – fekete, mint Husz János, amikor a pernyéből kihúzták”. Az üveglemez már ismerték, de azokat Pestre küldték, ott készültek a képek. S ahogyan a képekkel

még várni kell Schabinszky Lászlóra, vagy Szinay Istvánra, ugyanúgy várni kell 1881-ig a szabadelvű párt lapjára, a Borsodmegyei Lapokra, majd 1892-ig, amikor megjelenik a függetlenségi és 48-as párt lapja, a Szabadság. Amikor a 19–20. század fordulóján teret hódít magának a városrészeket, utcákat, járműveket bemutató képeslap, s 1895-re 75-en használják a telefont, két év múlva pedig megjelenik a villamos, akkor tudjuk igazán értékelni a civil szervezeteket, mint a polgárosodás pilléreinek jelenlétét, működését. (Megjegyzem a villamossínek azért kerültek az úttest déli oldalára, mert a közfelfogás szerint az utat a szekereknek kellett fenntartani.) S hol vagyunk még a rádiótól, a televíziótól szót sem ejtve. Meg kellett ismerni az elektronikus sajtót, hogy felfokozott érdeklődéssel forduljunk a 19. század újságai által megőrzött, forrásértékű hírek, méltatások, nekrológok, hirdetések és reklámok felé. Vagyis a korszakra jellemző módon kell gondolkodnunk, látnunk és véleményt alkotnunk, kiemelve a sokszínűségből az általánosíthatót.

Borsod vármegye és Miskolc első címtára 1895-ben jelent meg. A megye főispánja Miklós Gyula, alispánja Léway József, s a főjegyző mellett három aljegyző dolgozik. (Ezért tölthette be tanári állásának megtartásával az aljegyzői tisztelet 1861–1864 között Léway József.) A címtár 30 egyesületet, együletet, klubot és önképzőkört tüntet fel. Ezek társadalmi, gazdasági, kulturális-művelődési, vagy sport jellegűek voltak. A város lakossága kevéssel haladta meg a 30.000 főt, tehát ezer ember jutott egy civil szervezetre. (Jelenleg Miskolc lakossága 170.000 fő alatt van, a civil szervezetek száma pedig 131, tehát 1.300 embert fog át – fed le – „elvileg” egy-egy civil szervezet.) A 19. század végi polgári, vagy polgárosodó társadalomban a civil szervezetek hatékonyabbnak, átfogóbbnak, nagyobb szervezetségre utalónak tűnnek. Az előadás témája most bontakozott ki, vagyis a tanár, a költő, a közigazgatásban dolgozó Léway József hogyan vett részt a dualizmus időszakának polgárosodását segítő civil szervezetek, egyesületek életében, munkájában.

A polgár – bár az egyes tudományok különböző módon definiálják – az anyagilag független, szellemileg szabad embert jelenti, aki élvezzi az egyesülési és gyülekezési szabadságot, szabadon szerveződhet és mondhat véleményt közügyekről. (Ehhez a szabadsághoz minden korszakban hatósági szabályozás és ellenőrzés társul, amely így tükrözi egy adott korszak politikai arculatát, természetét, nyitottságát. Ezért látjuk a történelemben, hogy a hatalomváltás egyik jellemzője – következménye, velejárója – az egyesülési jog újraszabályozása.) Miskolcon – igaz, másutt is – a reformkor jellemzője, hogy az egyesülés szabályozatlan. A megjelenés nyilvános formáit a társadalmi és kulturális célú kaszinók jelentik, ahol a „védegyelet”-ekre jellemző módon a társadalmi elkülönülés még nem jelentkezik. 1848–1867 között először felfüggesztik az egyesülési jogot, majd rendelkezések jelennek a korlátokról. Az egyház az egyetlen, amely egyesületeket szervezhet. A dualista korban széleskörűvé válik az egyesülési szabadság. A polgári társadalom liberalizmusának megfelelően rendeletek születtek a működés alapelveiről és a hatósági ellenőrzés normatíváiról. 1873-ban először készül összeírás az egyesületekről, 1874-ben pedig a törvényhatóságok felügyeletévé teszik a rendszeres felügyeletet, a nyilvántartást szolgáló törzskönyv vezetését.

Lévay Kazinczy Ferenc születésének centenáriumán, 1859-ben tanárként és közszolgaként is megismerkedett az egyesületi élettel. 1852-ig, Miskolcra történt visszakéréseig nem tudott az 1833-ban alakult Nemzeti Kaszinó és az 1837-ben szerveződött Polgár Egylet köznapi életéről. A Kazinczy-ünnep maradandó emléke, hogy a korábbi Vereshíd utcát (néveredet a Pecére épített, s valóban vörösre festett híd 1794-ből) ekkortól nevezzük Kazinczy Ferenc utcának. Az október 27-ei napon a református főgimnáziumban Lévay tartott megemlékezést, majd a következő hónapban az iskolatanács ülésén ő kezdeményezte, hogy a már korábtól működő Önképzőkör vegye fel Kazinczy nevét. Ő dolgozta ki az alapszabályokat, s ebből tudjuk, hogy minden évben a kör díszülést tartott az avasi templomban, ahol nyilvánosan osztották ki a pályadíjakat. (Lévay 1859–1865 között volt az önképzőkör elnöke, de amikor kinevezték Borsod vármegye főjegyzőjévé, erről a tisztéről lemondott.) Az iskolai megemlékezés után a színházban volt emlékest, majd utána a Kaszinóban díszvacsora. (A Kaszinó már ekkor a színház épületében működött, az emeleti nagyterem, s abból két oldalra nyíló kisebb termek mellett a mai Déryné utcai oldalon még külön étterem is tartozott hozzá, a följárat is innen történt.)

A Kaszinó nagytermében közel 300 ember látta Kazinczy festményének leleplezését. Az emlékbeszédet Lévay tartotta külön is üdvözölve Palóczy Lászlót. Az egész estét Lévay és Tompa közösen szervezte meg. Akkor még nem tudhatták, hogy a következő évben ugyanitt kell helyet adni a Széchenyi gyásznak, majd egy évtized múlva adózni Szemere emléke előtt. Széchenyi dístagja, Szemere valóságos elnöke volt a „Miskolczi Nemzeti Casinó”-nak. 1860. április 22-én az avasi református templomban vette kezdetét az egyhónapos gyász, amelyhez valamennyi felekezet csatlakozott. A Nemzeti Kaszinón és a Polgár Egyleten kívül még két női egylet működött: 1847-től az izraelitáké és 1858-tól az evangélikusoké.

Az avasi gyász-istentiszteleten Kun Bertalant és Lévay Józsefet hallgathatták. A Kaszinó után a Polgár Egylet összejövetelén és megemlékezésén tett javaslatot arra Lévay, hogy kezdődjön közadakozás egy szobor állítására, s a megyeháza dísztermébe készüljön egész alakos festmény a legnagyobb magyarról. (1860. április 26-ai ülésén Miskolc város tanácsülésén is méltó módon emlékeztek Széchenyiről, felvetve, hogy a város főutcája viselje nevét, s ez emlékeztesse örök időkre a miskolciakat Széchenyi Istvánra.)

A Kaszinó a város szellemi életének központja. Lévay József itt mond köszöntőt 1860-ban a 77 éves Palóczy László tiszteletére, az Októberi Diplomát megbeszélendő ugyancsak itt jöttek össze a város és a vármegye fő emberei. Palóczy köszöntéséről feljegyezték, hogy azon a Kaszinó 80 tagja vett részt (nem is voltak sokkal többen). Hasonló számban voltak jelen, amikor a következő év április 30-án gyertyafény mellett beszélt és emlékezett Lévay a Pesten elhalt Palóczy Lászlóra.

Lévay József 1860 decemberében lesz Kun János megyei főjegyző mellett aljegyző. Itt érvényesül először az a mondása, hogy „amit a szó nem tud, a penna kiigazítja”. A megyei jegyzőkönyvből hiányzott az 1849. július 23 és 1860. december 3 között történtek feljegyzése. Ez a történelmi munkája 1861-ben Emlékirat formájában meg is jelent. (Címe: az 1849-ben megszakadt és 1860. dec. 3-án ismét megnyitva folytatott

borsodmegyei közjegyzőkönyvek között létező hézag pótlása.) Lévy kisugárzó hatását mutatja, hogy 1861-ben úgy hívták meg a Miskolci Polgár Egylet 25 éves évfordulójára, hogy megkérték, olyan díszbeszédet mondjon, ami után szeretnék leleplezni a Széchenyi Istvánról készült festményt.

Lévy József „szabadságelvű” polgárnak tartotta magát. Így aztán már főjegyzőként, s a Deák-párt lelkes híveként köszöntötte a Korona Szálló dísztermében a város képviselőinek, Vadnay Lajosnak és Horváth Lajosnak a nyilvános beszámolóját 1868. december 7-én. Ez az év az, amikor törvényt hoznak a zsidóság egyenjogúságáról, ez az ún. emancipációs törvény. Lévy Mocsáry Lajos képviselővel dolgozott azon, hogy a korábban önmagát feloszlato „izraelita casino” arra vállalkozó tagjai belépjenek a Nemzeti Casinóba. A beolvadást követően a taglétszám a 100 főt elérte. Mondhatnánk ez volt a polgári elit a városban. A társadalmi elit súlyáról, kvalitásairól másfél évtized múlva – s ezt már Szűcs Sámuel írja naplójában – Pulszky Ferenc írók, művészek társaságában Máramarosra utazva a következőket mondta rövid miskolci megállójuk során: „itt már akkor fő fészke volt a tudománynak, az irodalomnak és a művészetnek, mikor a haza összes művészei elfértek egy vasúti vagonban” (1884).

Lévy kötődését az egyesületi és társasági élethez jól érzékelteti a Miskolci Polgári és Honvéd Lovászegylet létrehozása, amelynek elnöki tisztét is betöltötte. Ezzel párhuzamosan ki kellett jelölni az egylet tagjainak gyakorlóterét, amely Lövolede kert nevet kapott 1871-ben. Egy év múlva Lévy javasolta a városi közgyűlésnek, hogy alakítsanak ki egy Népkertet. Később a Népkert és Lövoledekert kiegészült az Erzsébet kerttel, s 1889-re így jött létre a 10 hektárnyi területű Népkert. Az elnevezés is Lévy ötlete volt. A 19. század végéig még számos egylet, civil szervezet jött lére Miskolcon, s néhányukhoz köze volt Lévaynak. Ezek közül csak példaként emelek ki egyet, a miskolci református női filléregyletet, amely az árvaház patrónusa volt. Az ehhez való kötődését már naplójában is rögzíti Lévy.

Lévy a tanár, az egyesületek támogatója Miskolc közkedvelt emlék- és díszbeszéd tartója is volt. Csak kiragadva néhány példát, említsük meg 1871-ben Vay Béla főispán beiktatási díszbeszédét, 1877-ben Deák Ferenc emlékezetét, arcképe leleplezése kapcsán, 1883 decemberét, amikor Jókainé Laborfalvi Róza 50 éves színészi jubileumát ünnepelték. A Koronában tartott fogadáson hangzott el Jókai emlékezetes beszéde, mely szerint, „nekem Miskolcz a második szülővárosom...” 1889 nyarán a népkerti Lövoledeben a Vasúti Dalkört támogatva tartott előadást Gyulai Pál és Szász Károly evangélikus püspök társaságában.

Lévy, mint szónok vitathatatlan „egyeduralmát” az 1873-ban Miskolcra települt, akkor 30 éves, felsőbb leányiskolai igazgató, Tóth Pál kezdte árnyalni. A korosodó Lévy mellett vagy helyett egyre gyakrabban hallunk Tóth Pál fellépéseiről, beszédeiről. A sajnálatosan fiatalon, 1903-ban, alig 60 évesen elhunyt „aranyszájú”-nak nevezett igazgatónak szobrot is szándékozott állítani Miskolc. Ami ezt követően történt, az már nyomon követhető a kötetbe formált naplókából, amelyekben a valóságos állományból nyugalomba vonult Lévy Józsefet ismerhetjük meg.

Befejezésül egy rövid történetet említek. 1902. szeptember 3-án találkozott Tátra-

széplakon a három beszélgetőtárs és jóbarát: Zelenka Pál evangélikus, Kun Bertalan református püspök és Lévy József, aki július végétől ott vett gyógykúrát. Tátralomnicon közösen szentelték fel az új protestáns templomot. Utána megvetették a világ dolgait. Kun Bertalan 1817-ben, Lévy 1925-ben, Zelenka Pál 1839-ben született, s utoljára 1909-ben találkoztak, amikor Miskolc elszakadt „Lévy vármegyéjétől”. Hárman közel 250 évesek voltak. Egy évezred negyede, s ezalatt felbecsülhetetlen értékű társadalom és közösségszervező munkát végeztek.

(Elhangzott a miskolci MAB Székházban március 26-án „Lévy és kora – közélet és művelődés Miskolcon és Borsodban a XIX. században” címmel tartott tudományos konferencián. A Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézete, a Miskolci Akadémiai Bizottság Történettudományi és Néprajzi Szakbizottsága, a Lévy József Közművelődési Egyesület és a Lévy József Református Gimnázium és Diákokthon által szervezett konferencia teljes anyaga, a „A református iskoláztatás Felső-magyarországi történetének meghatározó fordulatai, különös tekintettel Miskolcra” címmel tavaly októberben tartott tudományos konferencia előadásainak írott változatával együtt, külön kötetben is megjelenik az alapításának 450. évfordulóját ünneplő Lévy József Református Gimnázium és Diákokthon gondozásában és kiadásában.)

Egyházak a XX. században

Egyházak a XX. században? Nem merész a cím? Tudunk-e érzelmek nélkül beszélni a XX. század borzalmairól? Egyáltalán miért kell ezekről beszélni? Újabb sebeket tépünk fel? Vagy éppen ezzel gyógyítunk? Az én nemzedékem (erősen középkorúként) már átélve a '60-as, '70-es éveket is, szülei elbeszéléseiből ismerhette, hogy mi történik körülötte. Már akiknek mertek beszélni a XX. század embertelen, a teljes embert maga alá gyűrni akaró rendszereiről. Az iskolai történelemkönyvek egyoldalú tartalma pedig elérte célját: olyan nemzedék nőtt fel, amely nem ismerheti összefüggéseiben a XX. század történetében az egyházakat érintő folyamatok alakulását. A jezsuita rend keretében működő Faludi Ferenc Akadémia 2010-ben kiadta az *Egyházak a XX. században. Történelmi segédlet* című könyvet (szerk.: Gianone András, írták: Csíky Balázs, Gianone András, Mózes György, Soós Viktor Attila, Szilágyi Csaba, Bp. 2010; a továbbiakban: *Egyházak*). A kötet írói a Faludi Akadémia Pray György Egyháztörténeti Műhelye keretében dolgoztak együtt. Olyan hiánypótló könyvet vehet kezébe az érdeklődő, amelynek segítségével újragondolhatja a XX. század történelmét. A könyv ugyan a középiskolákban használt történelemkönyvek segédeszközeként jelent meg, de gazdag forrástára miatt mindenkinek ajánlható, aki tájékozódni szeretne a huszadik század egyházakat (is) érintő legfőbb kérdéseiben. Az előadás ezt a könyvet vette alapul, *tulajdonképpen könyvbemutatónak szánva*, kiegészítve más, fontos forrásokkal, történelmi megállapításokkal.

Az kötet Mózes György, a jeles Prohászka-kutató írásával kezdődik, címe: *A katolikus egyház a századfordulón*. Az ateista Szovjetunióról és a fasiszta Németországról Gianone András írt alapos összefoglalót (*Egyházak*, 12–19. o.). Előbb két részletet közlök az összefoglalóból:

Lenin 1922. március 19-i levele a politikai bizottság tagjaihoz:

„Annyi éhező táplálkozik emberhússal, hullák borítják százával, ezrével az országutakat, most és csakis most lehet könnyörtelen vad erővel elkoboznunk az egyházi javakat. [...] Több százmillió aranyrubelre tehetünk így szert. [...] Általában semmilyen állami tevékenység, különösképpen pedig semmilyen gazdasági építés és állásaink semmilyen védelme sem képzelhető el e nélkül a kincs nélkül. Mindenáron meg kell kaparintanunk ezt a [...] kincset. Csakis most tehetjük meg ezt sikeresen [...] nem érhetjük el máskor a célunkat, mert csak az éhínség szülte kétségbeesés hozhatja magával, hogy jóakarátú, vagy legalábbis semleges magatartást tanúsítsanak irántunk a tömegek. [...] itt a pillanat, tapossuk el legkeményebben a feketeszázas papságot, de olyan brutálisan, hogy évtizedekig megemlegesse.”

A másik idézet Goebbel naplójából származik, 1937. május 12-i bejegyzéssel:

„Hosszasan beszélgettünk a Führerrel az egyház sorsáról. A papok elleni perek hatását nagyon jónak tartja. [...] Térdre kell kényszerítenünk a katolikus egyházat egészen

addig, hogy ügyünk szolgálatába állítsuk. A nőtlenséget el kell törölni, az egyház javait meg fogjuk szerezni. El kell érnünk, hogy 24 éves kor alatt senki se tanulhasson teológiát. Ezzel megfosztjuk őket az utánpótlástól. Fel kell oszlatni a szerzetesrendeket, az egyházaktól elveszük az oktatás lehetőségét. Néhány évtized alatt eltűnnek majd a hívők. Akkor aztán a tenyerünkben is szívesen ennének az egyházak. Ehhez azonban az első lépés a perek megindítása. Minden a megtervezett program szerint fog lezajlani és ügyelünk rá, hogy megfelelő sajtóvisszhang legyen.”

Ha figyelmesen elolvassuk a két idézetet, akkor megtaláljuk az egyházellenes módszerek közös nevezőit: ki kell kihasználni a nehéz gazdasági helyzetet. Az egyházi vagyon elkobzása, az egyházi oktatás felszámolása egy tudatosan elkészített terv alapján történtek.

Az *Egyházakban* a harmadik írás szerzője Csíky Balázs, munkájának címe ez: *Egyházak a Horthy-korszakban* (25–27. o.). A szerző fontosnak tarja a trianoni határok okozta egyházi határok módosulását felvázolni. Az ország területének változása átalakította a lakosság vallási viszonyait. A katolikusok aránya kétharmadra nőtt, a reformátusoké szintén növekedett, míg az evangélikusok aránya kis mértékben csökkent. Az 1938 és 1941 közötti területi visszacsatolások nyomán a görög katolikusok és az ortodoxok aránya emelkedett látványosan. Az 1920-ban bekövetkezett határváltozások az egyházak számára számos nehézséggel jártak együtt. A katolikus egyház 29 egyházmegyéjéből csak 5 maradt érintetlenül az új magyar állam területén, 6 püspökség székhelye Magyarországon maradt, viszont területének egy része az utódállamokhoz került. Ezekhez a veszteségekhez járult, hogy az egyház földbirtokainak és egyéb vagyonának mintegy fele az utódállamok területére esett. A magyarországi református egyház a határváltozások miatt tagjainak felét és iskolahálózatának jelentős részét elvesztette. A magyarországi evangélikus egyházon belül kétharmadra nőtt a magyar nemzetiségű egyháztagok száma a szlovák és német evangélikusok elcsatolása következtében. Ugyanakkor az egyház tanintézeteinek nagy többségét is elvesztette. A szerző szól a vallási mozgalmak megújulásáról. A földkérdés az egész Horthy-korszakot végigkísérő probléma volt, amelyre 1945-ig nem sikerült megoldást találni annak ellenére, hogy számos megoldási javaslat merült fel, és a kormányok is több reformtervvel álltak elő. A különböző társadalmi csoportok és ideológiai mozgalmak eltérően ítélték meg a helyzetet, bár az egyértelmű volt, hogy változtatásra van szükség.

A következőkben a sajtókérdés alakulásáról szólok, amely az *Egyházakban* kevesebb hangsúlyt kapott. [A sajtókérdésről és Bangha Béláról lásd: Szilágyi Csaba: Bangha Béla, a sajtóapostol. In: Múlt és jövő. A magyar jezsuiták száz éve (1909–2009) és ami abból következik. Szerk. Molnár Antal, Szilágyi Csaba, Bp. 2010, 51–65.] A két világháború között az egyházak és az állam viszonyát az együttműködés jellemezte. A magát „keresztény-nemzetinek” mondó rendszer számára fontos legitimációs tényezőt jelentettek az egyházak. Az egyházellenes hangok az egyes sajtóorgánumokban jelentkeztek leginkább. A mai kutatási eredményeket is figyelembe véve azt látjuk, a XX. századra kiépülő modern polgári államok egyre nagyobb szerepet tölthettek be a társadalmi, kulturális és oktatási életben. Elkerülhetetlenné vált a konfliktus az egy-

ház és az állam között. A világi hatalom érvényesítette elsőbbségét, amit az egyház vezetői, tagjai sokszor – tegyük hozzá: joggal – egyházüldözésként érzektek. A katolikus tömörüléshez, a célok érdekébe való mozgósításhoz elengedhetetlen feladat volt a katolikus sajtó létrehozása. XIII. Leó pápa 1882. február 15-én kiadott *Lumen de coelo* kezdetű körlevele, a híveket a világias szellemű sajtóval szemben alternatív katolikus sajtóhálózatok létrehozására ösztönözte. A XIX. század és a XX. század fordulójára nagyon heves vita alakult ki a magyar közéletben, 1893. szeptember 2-án bocsátotta ki a pápa (XIII. Leó) *Constanti Hungarorum* kezdetű enciklikáját, amelyben a még súlyosabb bajok elkerülése érdekében felszólította a főpapokat, hogy a katolicizmus érdekeinek védelmébe vonják be a laikusokat. Magyarországon XIII. Leó pápa utasításának szellemében Prohászka Ottokár kezdte meg a sajtópártoló mozgalmak szervezést. A főváros hitéletének emelését jelentette, hogy 1903-ban Majláth Károly, Prohászka Ottokár és Kanter Károly megalapították a Regnum Marianum Egyesületet, amely ifjúsági folyóiratával, a Zászlónkkal, és működésével a modern diákpasztoráció új útjait nyitotta meg. Mindezek ellenére a XIX. és XX. század legelején megjelenő sajtóorgánumok önmagukban – a legújabb kutatások fényében – gyengének bizonyultak ahhoz, hogy versenyképesek legyenek, és képesek legyenek a katolikus identitás formálására. Erre szolgáljon példaként, hogy a Zichy-féle néppárt lapja, az Alkotmány, amely 1895 és 1919 között jelent meg, nem volt képes számottevő táborot toborozni.

Bangha Béla jezsuita legnagyobb hatású folyóirata a Magyar Kultúra volt. Első száma 1912 karácsonyán jelent meg, kiadója 1921-től a Pázmány Péter Irodalmi Társaság volt. 1944-ben, az orosz megszállást követően megszűnt. Morel Gyula SJ szerint Bangha az „értelmiség megnyerésének programjával, a polgári radikális Huszadik Század ellenlapjaként indította el a 25 évfolyamot megért Magyar Kultúrát.” Bangha írásait olvasva találtam rá, hogy 1917-ben a *Sajtóörpíratok* 3. számában ezeket írta: „A Nyugat novellistái, a Huszadik Század szociológusai és a Népszava poétái Krisztusról alig írnak egyebet, mint hogy terhelt, félkegyelmű ábrándozó volt.” A Magyar Kultúrával kapcsolatban fontosnak tartom kiemelni: nem Nyugat-ellenes céllal jött létre, ahogy néhány irodalmár véli, hanem az olyan orgánumokkal szemben volt harcos hitvédelmező, amelyek az egyház tanításával ellentétes nézeteket publikáltak. A páter reagált a katolikus sajtó problémái mellett minden olyan könyvre, más sajtóorgánumban megjelent írásokra, amelyek – szerinte – sértőek a katolikusok számára, ezért a sajtótermékeknek, mindenfajta könyvnek a szépirodalomtól a pornográfiáig csakúgy, mint a szórakoztató vagy divatlapoknak minden olyan cikkét, amit összegegyezhetetlennek tartott a katolikus felfogással, kemény kritikával illette.

A másik fontos kérdés az *Egyházakban*, a szegénygondozás kérdése. A területi okok miatt most csak egy szegénygondozói hálózatot ismertetünk. Az állam és az egyház kompromisszumos együttműködésnek eredményeként jött létre 1927-ben az ún. Egri Norma, amelyet 1936-ban hivatalosan Magyar Normává emeltek, s elvben a városokban kötelezővé tették. A rendszer kitalálója Oslay Oswald ferences szerzetes volt. Felépítése, működése a következő: 1. A hatósági Szegényügyi Bizottság. Elnöke a mindenkori polgármester. A gondozás módját a bizottság állapította meg. 2. Vá-

rosi Szegényügyi Hivatal. A pénzkezelést, adminisztrációt, ellenőrzést végezte. 3. Adománygyűjtő csoportok. A gyűjtést főleg hölgyek végezték. 4. Szegénygondozó Ferences Nővérek. Ők végezték a környezettanulmányt, végezték a szegénygondozást. [Lásd: Szilágyi Csaba: Szegénygondozás 1919 és 1945 között. A Szeret Leányai Társulatának szegénygondozói tevékenysége. In: Szociális kérdések és mozgalmak Magyarországon (1919–1945). Szerk. Szilágyi Csaba, Budapest, 2008, 233–258.]

Ugyancsak Gianone András dolgozta fel az *Egyházakban A II. világháború és az egyházak* történetének kérdését. (*Egyházak*, 28–36.) A II. világháború kirobbanásakor XII. Pius a semlegesség álláspontjára helyezkedett. A Vatikánt semlegességre kötelezte az 1929-es lateráni egyezmény. A semlegesség kinyilvánításában a pápára hathatott XV. Benedeknek az I. világháború idején tanúsított hasonló álláspontja: mindkét pápa joggal gondolhatta úgy, hogy csak így van esélye a Szentszéknek a későbbi békeközvetítésre. Többek között azért, mert úgy vélte, hogy ez teszi lehetővé a Szentszék számára a későbbi békeközvetítést. Ezenkívül diplomataként nagyobb sikert várt a háttérben zajló tárgyalásoktól, mint a nyílt fellépéstől. Ráadásul a spanyol polgárháború tapasztalatai alapján a kommunizmust tartotta a legnagyobb veszélynek a keresztény civilizációra nézve. Ugyanakkor XII. Pius nem volt hajlandó a tengelyhatalmak kérésére bolshevikellenes kereszteshadjáratnak minősíteni a Szovjetunió elleni háborút. Sőt az Egyesült Államok püspökeit megnyugtatta, hogy a Szovjetunióval való szövetségkötést nem kell úgy tekinteni, mint a kommunizmussal való együttműködést. A Szentszék kényes helyzetbe került 1943-ban, amikor Rómát német csapatok szállták meg. A náci Németország ugyan tiszteletben tartotta a Vatikán semlegességét és szuverenitását, de a Szentszék mozgástere nagymértékben leszűkült. A náccal szövetséges államokban viszont nagyobb sikerrel járt közben az üldözött zsidóság védelmében. Így jelentős mértékben a vatikáni befolyásnak köszönhető, hogy leállították a szlovákiai deportálásokat. Ebben nagy szerepe volt Slachta Margitnak.

Slachta Margit (1884–1974) a Szociális Testvérek Társaságának alapító főnöknője. Első női képviselőként vesz részt a nemzetgyűlés munkájában 1920 és 1922 között. 1937-ben létrehozta a Katolikus Női Szociális Képzőt, ahol szociális munkásokat oktattak. 1942-től az egész országban ún. világnézeti kurzusokat szervezett, hogy a keresztény értékrend erőteljes közvetítésével ellensúlyozza a hitleri propagandát. Társelnöke lett az 1939-ben létrehozott Szent Kereszt Egyesületnek. Számos alkalommal felszólalt a zsidók érdekében. 1940-ben az általa alapított Keresztény Női Tábor nevében beadványt írt a munkaszolgálatosok érdekében. 1941 telén a kőrösmezei deportálás ellen tiltakozott. 1942 tavaszán, amikor a szlovákiai deportálásokról befutottak az első hírek, személyesen győződött meg a tragikus helyzetről. Miután 1943 februárjában Szlovákia bejelentette a teljes zsidótalanítást, Rómába utazott, hogy a pápát személyesen tájékoztassa. Ennek nyomán XII. Pius tiltakozásra utasította a szlovákiai püspököket, amelynek eredményeként a deportálás elmaradt. 1944-ben a magyar vézskorszak idején ő és társai, a szürke testvérek (köztük a mártírhalált szenvedett Salkaházi Sára) mintegy ezer zsidót mentettek meg. Slachta Margit 1945 és 1949 között országgyűlési képviselőként küzdött a katolikus egyház jogaiért. 1949-ben Amerikába emigrált és ott is halt meg.

A II. világháború kirobbanásakor a lerohant Lengyelországból érkező menekülteket a magyar állami hatóságok és az – érintett – katolikus egyház együttérzéssel fogadta, és mindent megtett sorsuk enyhítésére. Az egyházak csak a nyilas uralom idején, amikor már látható volt a háború kimenetele, szánták el magukat határozottabb lépésekre. Számos beadványt nyújtottak be a nyilas kormányzathoz, hogy az ország megmeneküljön a teljes pusztulástól. Ezeket a kéréseket a nyilas kormányzat nem teljesítette, sőt a dunántúli püspökök memorandumára válaszol letartóztatták Mindszenty József és Shvoy Lajos püspököket.

Apor Vilmos szerint azonban az egyházüldözés kockázatát is vállalni kellett volna. Az ő nyílt kiállása, tiltakozásai sem hoztak azonban eredményt, sem a győri gettó felállítását, sem a deportálásokat nem sikerült megakadályoznia. Angelo Rotta budapesti nuncius kérésére XII. Piusz pápa táviratával a budapesti zsidóság megmenekült.

Szerzetesek, papok, protestáns lelkészek, illetve más egyházi személyek rendkívüli bártorsággal és találékonyssággal keltek az üldözöttek védelmére. Jelentős szerepet játszottak ebben a kikeresztelkedett zsidók érdekeit védő, de másokon is segítő egyházi szervezetek: a katolikus Szent Kereszt Egyesület és a protestáns Jó Pásztor Bizottság. A magyar egyházak zsidókat segítő és mentő munkáját támogatták a külföldi követségek és a Nemzetközi Vöröskereszt is. A nyilas terror időszakában az egyházi vezetők állandó tiltakozásai is szerepet játszhattak abban, hogy Szálasi leállította a deportálásokat. Az üldözöttekkel foglalkozó egyházi szervezetek zsidókat rejtegettek, és a gettó lakosainak nyújtottak anyagi és lelki segítséget. A Vöröskereszt segítségének jelentőségét mutatja, hogy védelme alatt állottak az evangélikus Sztelhó Gábor gyermekotthonai és Pannonhalma is.

A II. világháború utáni helyzetet Szilágyi Csaba írta meg (*Egyházak*, 36–43). A kommunista országokban azonos „forgatókönyv” alapján ment végbe az egyházak gazdasági, politikai, oktatási, azaz társadalmi befolyásának megtörése. Ennek eléréséhez a következő adminisztratív intézkedéseket tették (országonként némileg eltérő sorrendben):

A radikális földreform, amely az egyházi nagybirtokra is kiterjedt, megfosztotta a felekezeti intézményrendszert hagyományos gazdasági alapjától. A vallásellenes propaganda, amely kezdetben taktikai okokból mérsékelt maradt, később a hivatalos állami politika szintjére emelkedett. Ebben a legmesszebbre Albánia ment, amelyet 1967-ben a világ első ateista államának nyilvánítottak. Országonként eltérő időpontban megszakadt a Szentszékkal fennálló diplomáciai kapcsolat. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy szinte teljesen megszűnt a közvetlen összeköttetés a Szentszék és a helyi egyházi vezetés között.

A társadalom totális ellenőrzése és alávetése maga után vonta a felekezeti jellegű egyesületek betiltását. Ezután az alkotmányban rögzített vallásszabadság csak az istentisztelet szűk területére, vagy még arra sem terjedt ki. A hitoktatás felszámolása felé vezető úton az első lépés a fakultatív hitoktatás bevezetése volt, amit az ifjúsággal való foglalkozás adminisztratív akadályozása követett. Az egyházi iskolák és szociális intézmények államosítása azzal az indoklással történt, hogy a népi demokratikus

állam átvette e funkciót. Az egyházi intézmények felszámolása maga után vont a „feleslegessé” vált szerzetesrendek működésének betiltását. Ez alól kivétel Lengyelország, ahol a szerzetesközösségek fennmaradhattak. Jugoszláviában a legtöbb kolostort felszámolták, csak a női szerzetesházak egy részét nem zárták be.

Az egyházi élet teljes kontrolljának biztosítása végett létrehozták az egyházügyi hivatalt, a szovjet mintát követve először Romániában és Csehszlovákiában (1948-ban, illetve 1949-ben). Az államhoz lojális ún. békepapi mozgalom megszervezése a hierarchia szétzilálását célozta. A „hazafias” és „haladó” szólamok mögött meghúzódó valódi szándék, vagyis az egyházszakadás kiprovokálása igen nagy gondot okozott a pápához hű püspököknek.

A kommunista állam, mint általában a totális államok, igyekezett megszüntetni az egyházak autonómiáját. Különösen fontos volt a Rómával való kapcsolat megszakítása, hiszen így ellenőrzés és külső támogatás nélkül maradtak a katolikusok. A görög katolikusokkal való bánásmód Romániában és Ukrajnában a szovjet mintát követte. A görög katolikus egyházat erőszakkal „újraegyesítették” az ortodoxiával. A templomokat átadták, a papok pedig választhattak az ortodoxia szolgálata vagy a brutális üldözés között. A római katolikusok esetében is célul tűzték ki a kommunisták egyfajta nemzeti egyház létrehozását. Kárpátalján a görög katolikusok helyzete szovjet mintára alakult. Az ortodoxiával történő erőszakos „újraegyesítés” az lvivi (lemergi) zsinaton történt meg 1945/1946-ban. Szipilij lvivi nagyérseket a szovjet csapatok megérkezése után rögtön Szibériába deportálták, s csak kiszabadulása után, 1963-ban utazhatott Rómába. 1947. október 27-én egy orosz katonai autó szétroccsolta Romzsa Tódor görög katolikus püspök lovas fogatát, amikor templomszentelésről hazafelé tartott. Majd november 1-jén a kórházban meggyilkolták a „balesetben” megsebesült püspököket.

Meg kell említeni az Európai Unió keresztény gyökereit is. A kereszténydemokrácia, mint politikai irányzat – XIX. századi előzmények nyomán – a totalitárius államokkal szembeni keresztény válaszként alakult ki. A kereszténydemokráciára jellemző a szociális érzékenység, a vallási kérdés fontossága, a nemzetközi kapcsolatok iránti nyitottság és a parlamentáris demokrácia igénylése. 1945 után a kereszténydemokrata pártok (mint például a német CDU) a nyugat-európai államok vezető politikai formációi lettek. Így a parlamentáris demokrácia kedvező politikai környezetet kínált az egyházak számára.

A II. világháború után felerősödött az európai egység gondolata. Kereszténydemokraták, szociáldemokraták álltak az egységtörekvések élére azzal a céllal, hogy a közös érdekeket keresve kiküszöböljék a belső viszályok, katonai konfliktusok lehetőségeit.

Robert Schuman kereszténydemokrata politikus, francia miniszterelnök, majd külügyminiszter, 1950. május 9-én a világ nyilvánossága elé tárta tervét, amely örökre összekapcsolódott nevével. Azt javasolta, hogy a német és a francia szén- és acéltermelést vonják össze, s ebből a célból hozzanak létre közös szervezetet. Társakat is talált maga mellé. Támogatta az elképzelést Alcide de Gasperi olasz kormányfő, az Olasz Kereszténydemokrata Párt egyik alapítója és Konrad Adenauer, a Német Szövetségi Köztársaság kancellára, aki a hitlerizmus leverése után megszervezte és vezette

a Kereszténydemokrata Uniót (CDU). Schuman fontosnak tartotta, hogy az állam partnerként tekintsen az egyházra. A keresztényellenes demokrácia zsarnokságba vagy anarchiába süllyed. Az állam önmagát gyengítené, ha nem venne tudomást a vallás társadalomformáló szerepéről.

Soós Viktor Attila írta meg a következő fejezetet az *Egyházak Magyarországon a kommunista diktatúra idején* címmel (*Egyházak*, 44–51.). Az egyházak működését korlátozó intézkedések sorát az 1945-ös földreform nyitotta meg, amely elvette az önállóságot biztosító anyagi alapot. Bár a földreform a katolikus egyházat érintette a legérzékenyebben, még a katolikus püspökök – így Mindszenty József, az új hercegprímás is – elfogadták. Valamennyi egyházat sújtotta 1946-ban számos egyesület betiltása. A Rajk László belügyminiszter által elrendelt feloszlítás érintette a felekezeti alapon szerveződő társadalmi egyesületeket (például a KALOT-ot) valamint az egyházakkal együttműködő cserkészszövetséget is. A legnagyobb csapás azonban a felekezeti iskolák államosítása volt 1948-ban. Ezzel az egyházakat megfosztották társadalmi befolyásuknak egyik legfontosabb intézményétől. Ebben a helyzetben Mindszenty bíboros a hívek figyelmét a család kitüntetett szerepére irányította, hiszen az intézményi háttér hiányában a szülőkre hárul a hitvallásos nevelés feladata: „A hit létéről vagy nemlétéről van szó, legalábbis gyermekeitek életében. A kereszténységet át kell mentenünk a jövő nemzedék életébe tanítással és példával.” Papjaihoz intézett utolsó üzenetében pedig ezt a programot adta: „Világító oszlopok legyünk!” (Lásd: Gárdonyi Máté: A Magyar Katolikus Egyház önértelmezése a pártállam idején. *Vigília*, 64 (2004) 1.)

A protestáns egyházak és az izraelita hitfelekezet kitértek a kilátástalannak ítélt konfrontáció elől, s kényszeredetten bár, de az állammal kötött 1948-as egyezményekben hozzájárultak iskoláik átadásához. Ugyanebben az évben az egyházak éléről eltávolították azokat a vezetőket, akik szembeszálltak a kommunistákkal. Tisztségéből elmozdították Ravasz László református püspököt, két évre ítélték és bebörtönözték Ordass Lajos evangélikus püspököt. Mindszenty bíborost is letartóztatták, majd 1949-ben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.

Balogh Margit történész az 1945 és 1948 közötti időszakot így jellemzi:

Az 1945 és 1948 közötti koalíciós kormányzás egyházpolitikai intézkedései három nagyobb területet érintettek:

I. Az *egyházak gazdasági hatalmát* az 1945. évi elkerülhetetlen földreform törte meg. Az egyházi birtokok kárpótlás nélküli kisajátításával bekövetkezett a hatalom alamizsnájától és a hívek áldozatkészségétől való anyagi függés, ami erősen csorbította a protestánsok nagy múltú autonómiáját, és új (túlélési) stratégiák kidolgozására kényszerítette a laicizált társadalomra felkészületlen katolikusokat is.

II. A második lépés az *egyházak politikai, közéleti és kulturális aktivitásának visszaszorítása*, majd felszámolása volt. 1945 áprilisától megszűnt a közvetlen összeköttetés a Vatikánnal. 1946 nyarán betiltották a katolikus és protestáns egyesületeket. 1949 elejére felmorzsolták a katolikus világnézeti pártokat. Mind gyakrabban akadályozták az egyházi rendezvényeket, körmeneteket, búcsújárásokat, zarándoklatokat. Az egyházi könyvkiadókat és sajtót 1948–1949-ben államosították.

III. *A harmadik nagy csapást az egyházak oktató-nevelő pozíciójára mérték.* 1948 júniusában államosították a felekezeti iskolákat, majd idővel a kórházakat, az árvházakat, valamint a szociális és nevelőotthonokat is.

Az egyházak közjogi helyzetét érintette az 1947. évi 33. törvénycikk, amely megszüntette a felekezetek hármass besorolását: felszámolta a „bevett felekezetek” jogállását és az ezzel együtt járó kiváltságokat, illetve megszüntette a „túrt felekezet” jogállását is. Ehelyett kétféle felekezet létét vették tudomásul: az *állam által elismertét* és az *állam által el nem ismert* felekezetét.

A szeparáció várható törvényi rögzítését, az ún. szocialista alkotmány kodifikálását (1949. 20. tv.) megelőzve az állam olyan feltételrendszer kialakítására törekedett, amely eleve korlátozza az egyházakat. 1948 második felében, illetve 1950 nyarán – 1990-ig hatályos – megállapodásokat kötött a protestáns egyházakkal és az izraelita felekezettel.

Visszatérve gondolatmenetünkhöz, az egyházak megosztásáról árulkodik egy olyan dokumentum, amelyben Kállai Gyula, az MSZMP ideológiai titkára írt 1957 márciusában az MSZMP KB Ideiglenes Intézőbizottsághoz. „Azt hiszem, hogy az ideje elérkezett, hogy az egyházi reakcióval szemben fellépjünk. Másik dolog, hogy nem minden egyházzal ugyanúgy, ugyanazon alapon, ugyanolyan körülmények között kell fellépni. Mi emlékezünk arra, hogy amikor 1947–48-ban az egyházakkal kiéleződött a helyzet, akkor is különbséget tettünk, és nem mindegyikkel léptünk fel azonos eszközökkel. Először igyekeztünk az egyikkel megegyezni, és már ezt a megállapodást felhasználni a másikkal szemben. Most is ezt a módszert kell követni. Régen is a katolikus egyház volt a legdöntőbb, ő a legerősebb fészke az egyházi reakciónak. Ez ellen kell tehát elsősorban fellépni, a többi egyházakkal pedig próbáljunk megegyezni a régi alapokon, és felhasználni ezeket a katolikus egyházzal szemben.” (Lásd: Kiss Réka: *Az egyházpolitika és a református egyház a forradalmat követő évtized egyházi pereinek tükrében.* In: *Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban.* Tanulmánykötet. Szerk. Soós Viktor Attila, Szabó Csaba, Szigeti László. Bp. 289–305.)

A rendszer még a fizikai megsemmisítéstől sem riadt vissza. Erre most két példát említünk: Nem tudjuk, pontosan mikor és milyen módon – golyóval vagy kötéllel, netán agyonveréssel –, de tény, hogy 1946. októberében Sopronkőhidán, szovjet katonák elleni merényletekre való felbujtás és összeesküvés vádjával, kivégezték a gyóngyösi P. Kiss Szaléz ferences szerzetest.

Tizenegy évvel később Brenner János káplán esete borzolta a kedélyeket. A rábathelyi káplán a hitoktatásban és más lelkipásztori feladatok ellátásában igen kedvelt és eredményesen működő pap volt. 1957. december 14–15-e éjszakájának fordulóján elcsalták a plébániáról, hogy menjen el egy gyónni akaró emberhez. Az úton megtámadták, késsel megsúrták, leütötték, majd magára hagyták. A közelben lakók orvost hívtak, aki a halál beálltát tudta csak megállapítani.

A nyílt egyházüldözés után az 1960-as évek végétől a Kádár-rendszer saját elfogadtatása érdekében nem ellenségként kezelte az egyházakat, hanem kimondottan támaszkodni igyekezett rájuk úgy, hogy közben csak minimális mozgásteret adott

nekik. A „klasszikus” Kádár-korszakot már egyértelműen az jellemezte, hogy amíg az egyház létezik, fel kell használni. Külpolitikai téren az egyházak bekapcsolódtak a „békemunkába”, különösen fontos szerep hárult a Keresztyén Békekonferenciára, amely határozottan javította a szovjet tömb külpolitikai megítélését. 1977-ben VI. Pál pápa fogadta Kádár Jánost. Ő volt az első kommunista pártvezető, aki állami tisztesség nélkül lépte át a Vatikán küszöbét. Casaroli bíboros, a „keleti politika” atyja, ezt mondta: „Nem tudjuk, hogy helyesen cselekedünk-e, amikor fogadjuk Kádárt, majd a történelem ítélkezni fog.”

1989 után...

Ez a rész már nem szerepel az *Egyházakban*. Ezen írás szerzője teszi hozzá, mert azt tapasztalta, hogy e korszak is az érdeklődés fókuszában áll. A történészeket manapság már nem az a kérdés foglalkoztatja, hogy például ki volt ügynök vagy ki nem, hanem magának a rendszernek a működése.

Visszatérve az 1989-es dátumhoz: papok, lelkészek és hívők közül sokan úgy gondolták, hogy a templomok tele lesznek, vallási felvirágzás lesz. Ez egy-két évig megvolt, de aztán egyfajta hanyatlásnak vagyunk tanúi. Ennek okát kutatva, sok mindenre lehetne magyarázatot adni: az egyház megtépázott tekintélye, egy-egy elmaradt bocsánatkérés, a fogyatkozó papság, a hívek elbizonytalanodása stb. jöhetne szóba. Én most két dologra hívnám fel a figyelmet: múltunkat összefüggéseiben, alaposan kell ismerni. Ezt a célt szolgálta e rövid összefoglaló is, amely inkább gondolatokat, mintsem alapos részleteket volt hivatva felvázolni. Historia est magistra vitae (a történelem az élet tanítómestere) tanuljunk a történelemből, és ne essünk ugyanazokba a hibákba, amelyekbe elődeink sokszor kerültek. Azt hittük, hogy vége a keleti diktatórikus rendszereknek, már nem fenyeget minket veszély, ám azt kell látni, hogy a szekularizáció, ami kommunizmus alatt megerősödött Nyugaton, hozzánk is elért. Ez óriási kihívás, ami váratlanul ért bennünket az elszigeteltség után. Csak az európai és a keresztény közös (ökumené!) gyökerek elfogadásával tudunk ellene fellépni. Befejezésül álljanak itt Robert Schumannnak, az Európai Unió alapító atyjának, idevonatkozó gondolatai:

„A demokrácia vagy keresztény lesz, vagy nem is lesz. Egy keresztényellenes demokrácia olyan karikatúra lesz, amely vagy zsarnokságba vagy anarchiába süllyed. A demokrata álláspontja talán így határozható meg: számára elfogadhatatlan, hogy az állam állandóan figyelmen kívül hagyja a vallás tényét, hogy olyan elfogultsággal viseltessen azzal szemben, amely közel jár az ellenségességhez vagy a megvetéshez. Az állam igazságtalanul cselekedne, és önmagát gyengítené, ha nem venne tudomást a vallás rendkívüli hatóerejéről az állampolgári erények gyakorlásának ösztönzésében, az olyannyira szükséges védekezésben, a mindenütt tapasztalható társadalmi bomlási folyamatokkal szemben.” (Robert Schuman: Európaért)

(A március 29-én, a Fényi Gyula Jezsuita Gimnáziumban elhangzott előadás szerkesztett változata)

Zsarnokságról és képmutatásról egy vándorkiállítás ürügyén

A mindenkori „mai fiatalokról” minden idősebb generációnak megvan a maga leújtó véleménye.¹ Ez talán érthető, hiszen egyrészt több, másrészt más tapasztalatokkal rendelkezik a különböző generációk. A 21. század elején halmozottan igaz ez a generációk közötti meg nem értés, hiszen míg a 30 éven felülieknek élő tapasztalatuk van arról, hogy hogyan működött a létező szocializmus, addig az ennél fiatalabbak már „örökségként kapták a szabadságot”, ahogyan Márai írja „Mennyből az Angyal” című gyönyörű versében. Az „Egyházüldözök és egyházüldözés a Kádár-korszakban” című időszaki, majd vándorkiállítás éppen szülei alapélményeit próbálják közelebb hozni a fiatalokhoz. (A nagyméretű tablóból álló kiállítás a miskolci jezsuita gimnáziumban is látható volt.)

A „mai fiataloknak” a különböző felmérések szerint valóban igen hiányosak az ismereteik a félmúltról, a Kádár-korszakról. A 2010-es Sziget-fesztivál résztvevői közül 56% volt csupán, aki felismerte Kádár János portréját.² E sorok írójának néhány héttel ezelőtti személyes tapasztalata az volt, hogy egy Budapest környéki kisváros gimnazista osztály közül nem egy olyat talált, ahol senki sem ismerte fel Lenin fehér porcelán szobrát. Ha belegondolunk, hogy a 40-es, 50-es, 60-as és 70-es években születettek valószínűleg még ma is tudnának dalokat, verseket – akár még oroszul is – dúdolni, vagy szavalni Leninről, akkor megérthetjük, hogy mekkora az a kulturális különbség, amely a mostani tízen-húszon évesektől elválaszt minket. Mindez csak azért baj, mert ha Hitler képét mutattam volna meg ugyanezekben az osztályokban, akkor minden bizonnyal mindenki felismerte volna, de ez a kérdés dolgozatunk tárgyától már túl messzire vezetne.

Az ismeretek hiánya természetesen nem gátolja meg a véleményalkotást. Egy 2009-ben, fiatalok között, tudományos igénnyel végzett reprezentatív felmérés eredménye az volt, hogy a megkérdezettek 66%-a szerint „a Kádár-rendszer sokkal emberségesebb volt a mai világnál”. Ugyanebben a felmérésben mindössze a megkérdezettek 40%-a vélekedett úgy, hogy „a Kádár-rendszer egy idegen hatalom érdekeinek szolgáltatta ki az országot”.³ Lesújtó ez a vélemény sokak számára, akik átélték az Kádár-rendszer megpróbáltatásait.

A fiatal generációk bizonytalansága a szülők nemzedéke értékváltságának hű tü-

¹ Hunfalvy Pál, a késmárki líceum tanára 1848-ban például így írt a márciusi ifjakról: „mert Pesten is egypár ember, ki azzal dicsekszik, hogy semmitsem tanult, s hogy a sok számár professor neki secundaet adott, szintén a nemzettel identificálja magát!” Tudjuk, hogy ezek a fiatalok vívták meg nemzetünk egyik legszebb szabadságharcát, a sors fintora, hogy országgyűlési követként később Hunfalvy is velük tartott.

² http://www.fn.hu/kultura/20100125/ciganygyulolo_antikommunistak_fiatalok/ 2010. október 29.

³ uo.

körképe. A „Kádár-idején jobb volt” nosztalgia élő valóság, sőt piacképes, közvetlen anyagi haszonra konvertálható árucikk. (Gondoljunk csak Modova György néhány éve megjelent és sikert aratott Kádár-életrajzára.) A Kádár-korszak témájában természetesen a 40 év felettiek mindannyian szemtanúk, ezért úgy vélik, hogy egyben szakértők is. Mit is tudnának erről a korról mondani a történészek, horriblie dictu a fiatal történészek? Umberto Eco írja egy helyen, hogy a 12–13. századi itáliai valóságot sokkal jobban ismeri, mint saját korának olaszországi történéseit. Az előbbi történészként a legfontosabb dokumentumok, a legjelentősebb döntéshozók cselekedeteinek, indítékainak és sorsának ismeretében tudja rekonstruálni, az utóbbit azonban csak a hatalom által több-kevesebb mértékben manipulált médiumok híradásain, valamint saját szűk és jelentéktelen környezete közvetlen tapasztalatain keresztül ismerheti meg. Egyszerű egyetemi emberként csak sejtése lehet a sorsát mozgató erők valóságos tetteiről, céljairól, hatásairól. A nyugati típusú Eco-nak minden bizonnyal igaza van. Megállapítása hatványozottan igaz lehet a diktatórikus Kádár-rendszer.

A mai Magyarországon még arról sincsen közmegegyezés, hogy a Kádár-rendszer valóban diktatúra volt. Ez nem véletlen, hiszen a Kádár-korszak egyik legfontosabb jellemzője éppen a képmutatás, vagy még durvábban kifejezve a hazugság volt. A rendszer megpróbálta minél inkább elrejtetni valódi arcát, antidemokratikus, zsarnoki mivoltát. Ezért akik benne éltek, azok sem tudják igazán, hogy valójában milyen is volt a „létező szocializmus”. A Kádár-korszak egyházpolitikája kiváló példája annak a képmutatásnak, amely az egész rendszert áthatotta. A legmagasabb rendű jogszabály, az alkotmány biztosította a lelkiismereti- és vallásszabadságot, mely úgy az egyházak felé, mint a nyugati közvélemény felé is állandó hivatkozási alap volt.⁴ Persze az alkotmány biztosította a vélemény- és szólásszabadságot is. Sokan talán máig emlékeznek az ide vágó viccre, amely a magyar és angol alkotmány közti különbséget úgy ragadta meg, hogy míg az előbbi biztosítja a szólásszabadságot, az utóbbi a „szólás utáni” szabadságot is lehetővé teszi.

Magyarország államformája 1946–1989-ig népköztársaság volt. Ez a – különben grammatikailag is nehezen értelmezhető kifejezés – nem sokat fejez ki a rendszer lényegéből. A pártállam kifejezés, ami a legtalálhatóbb arra az államformára, amely 1948-tól kezdve kiépült Magyarországon. Az előbb Magyar Dolgozók Pártja, majd a Kádár-korszakban Magyar Szocialista Munkáspárt néven működő állampárt határozta meg a „nagypolitikát” éppen úgy, mint a mindennapi élet minden apró rezdülését. A felszínen ugyan voltak „civil” szervezetek (akkori nevükön „társadalmi szervezetek”), önkormányzatok (tanácsok), országgyűlés, kormány (minisztertanács), miniszterelnök, államfő (elnöki tanács), de mindezek hatalmát a törvények erejénél és még inkább a gyakorlat szintjén korlátozta az állampárt hatalma. A párté, amely deklarált céljai szerint a „dolgozó nép” hatalmának érvényesítését volt hivatva érvényre juttatni.⁵ Amennyiben a párttitkár és miniszterelnök, tanácselnök, gyárigazgató, tábornok, stb. között vita keletkezett, minden esetben a „dolgozó nép” érdekeit képviselő párt-

⁴ „Pécsi” ....

⁵ Tabajdi-Ungváry. A párt és az állam viszonyát a szerzők egy kettős kúppal szimbolizálják.

titkárnak volt igaza, akár a jogszabályok, vagy a gazdasági ésszerűség követelményeivel szemben is. A párt minden rendű és rangú funkcionáriusai egy torz, embertelen és gazdaságilag is teljesen életképtelen ideológiát valósítottak meg.

Mindössze egy olyan „társadalmi szervezet” maradt meg, amelynek tagjai között nem voltak párttagok, ez az egyház volt. A pártnak azonban volt egyházpolitikája és létrehozta azt az eszközrendszert is, amelynek révén érvényesíteni is tudta azt. A párt egyházpolitikáját a legfelsőbb szinten határozták meg, az MSZMP Politikai Bizottsága 58 alkalommal hozott kifejezetten egyházpolitikai tartalmú döntéseket. Az egyházpolitika alapelveit az MSZMP KB 1958 június 10-i ülése határozta meg. A határozat legfontosabb része az volt, hogy az egyházak vezetői pozícióiba a rendszerhez lojális papokat kell juttatni, és a rendszerrel szemben álló „egyházi reakció” elleni harcot elsősorban az egyházakon belül kell megvívni. A határozat fontos része volt, hogy az iskolai hitoktatás, az elsőáldozás, a bérmálás és a konfirmációs oktatás kivételével „*az ifjúsággal való minden más (sport, vetítés, énekkar, iskolán kívüli hittan stb.) foglalkozás megengedhetetlen.*”⁶ 1968-ban tovább finomították az egyházpolitika céljait. „*Egyházpolitikánk alapelveire támaszkodva az állam és az egyházak viszonyát, a politikai együttműködést úgy kell továbbfejleszteni, hogy közben az egyházak tömegbefolyása, ereje tovább csökkenjen, a mi befolyásunk növekedjen a tömegek körében. Az együttműködés konkrét területeit és formáit kezdeményezően mi határozzuk meg.*”⁷ A párt célja cinikus és egyértelmű: az egyházakat visszaszorítani, de a lojális egyházi vezetők révén a rendszer legitimálására felhasználni.

A PB politikusan megfogalmazott hivatalos dokumentumaihoz hasonlóan, de jóval keresetlenebbül és egyértelműbben fogalmazott maga Kádár János az egyházpolitika céljait illetően. 1960. március 1-én ezt mondta a PB ülésén: „...*mit akarunk mi az egyházzal... most nem úgy lesz, hogy alkalmazkodnak és megmaradnak, hanem alkalmazkodnak és meg fognak szűnni.*” A cinizmus sem állt távol a rendszer névadójától. 1973. december 14-én szintén a PB ülésén csillantotta meg humorát: „*Amikor progresszív papokkal beszélünk, jó a hangulat, azt szoktam mondani: ti vagytok a legveszedelmesebb ellenfeleink, mert akkor is léteztek, amikor már az összes reakciós pap letűntek a színről.*” Ne felejtsük el, azokban az évtizedekben járunk, ahol nemcsak a világi, hanem az egyházi sajtó is a vallásszabadságról tett tanúbizonyságot.

A párt egyházpolitikájának legfőbb végrehajtója az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) volt. A hivatalt 1951-ben állították fel, 1956-ban önállósága megszűnt és 1959-ig a Művelődésügyi Minisztérium keretein belül működött tovább. A hivatalt 1989-ben szüntették meg.⁸ Korszakunk nagy részében Miklós Imre – a BESZKART egykori villamoskalauza – volt az elnöke, elődje 1951-1959-ig Horváth János, utódja a hivatal fennállásának utolsó hónapjaiban Sarkadi Nagy Barna voltak. A hivatal közvetlenül a párt ellenőrzése alatt állt, a párt fentebb idézet utasításának elsősorban az ÁEH volt a címzettje.

⁶ Tabajdi-Ungváry 42-44.

⁷ Uo. 45.

⁸ KÖBEL, 2010 204.

Az ÁEH olyan szinten ellenőrizte, irányította és befolyásolta az egyházakat, amelyre Magyarország történetében korábban még sohasem volt példa, még az állammal szorosán összefonódó katolikus egyház esetében sem. Az ÁEH központi apparátusán kívül a megyei tanácsoknál is voltak alkalmazottai. A hatvanas évek végéig a katolikus püspöki aulákban is megtalálhatjuk az ÁEH munkatársait, a püspökök döntését mindenben ellenőrző, adott esetben felül is bíráló „bajszos püspököket”. Az ÁEH feladata volt az egyházi vezetőkkel való kapcsolattartás, a „haladó papok” támogatása, a „reakcióso” háttérbe szorítása, egyházi kinevezések véleményezése (a kinevezéseket névlegesen az elnöki tanács hagyta jóvá), a szerzetesrendek, papneveldek, teológiák ellenőrzése, az egyházak teljes körű anyagi ellenőrzése (a legutolsó gyülekezeti felújítás is az ÁEH engedélyéhez volt kötve). Az ÁEH cenzúrázta az egyházi újságokat, folyóiratokat, könyveket, de még a háromnál több példányszámban megjelenő körlevelet, meghívókat is. A lelkészek utazásának közvetlen ellenőrzése céljából útlevelet és kiutazási engedélyt csak az ÁEH-án keresztül kaphattak.

Az Állami Egyházügyi Hivatal munkájának legkárosabb gyümölcse az volt, hogy politikai szempontból kontraszelektált, az egyházzellenes, ateista államhoz végletekig hűséges egyházvezetőket juttatott pozícióba. A teológiák és papneveldek tanárai hasonló szempontok szerint lettek kiválasztva. A pártállami elvárások szerint pozícióba került egyházvezetők legnagyobbbrészt végre is hajtották az elvárásokat, az „egyházi reakció” ellen maguk léptek fel. Mit jelentett az „egyházi reakció”? Az esetek jó részében munkájukat lelkiismeretesen végző, papi hivatásukat betöltő lelkészeket, papokat, akik nem fogadták el, hogy az egyház munkaterületét a pártállam saját érdekei szerint korlátozza. Lénárd Ödön (a Rákosi és a Kádár-rendszer börtöneiben is évtizedeket raboskodó piarista szerzetes) ír megrázóan arról a lelki teherről, ami az üldözött és börtönviselt lelkészeket érte, akikkel főpapjaik évtizedekig szóba állni sem voltak hajlandóak.⁹

---

⁹ LÉNÁRD ÖDÖN: *Erő az erőtlenségben*. Bp. 1996 144-145.

A Miskolci Apostoli Exarchátus története

A PÁPA OROSZ ATANÁZT NEVEZTE KI AZ EXARCHÁTUS PÜSPÖKÉVÉ

Az első világháború előtt Magyarország területén az ország lakosságának csaknem tíz százalékát kitevő görög katolikusság (9,7%) több egyházmegyéhez is tartozott (Eperjesi, Fogarasi, Hajdúdorogi, Körösi, Munkácsi, Nagyváradi Egyházmegyék). Trianon után a görög katolikusság aránya csupán 2,2% lett. Az egyházmegyék közül az új határokon belül csak a Hajdúdorogi Egyházmegye maradt meg érintetlenül. Az Eperjesi Egyházmegye 20 parókiája maradt hazánk területén: Borsodban – Abod, Irota, Múcsony, Rakaca és Viszló; Abaújban – Abaújszántó, Abaújszolnok, Barakony, Baskó, Boldogkőváralja, Csobád, Felsővadász, Filkeháza, Gadna, Garadna, Homrogd, Kány, Mogyoróska és Szárazkék; Zemplénben – Mikóháza. Ezen parókiák kormányzására Vaskovics Antal múcsonyi esperes, parókus kapott megbízást. A Munkácsi Egyházmegyéből csupán egy parókia, Rudabányácska, valamint két jelentősebb filia (leányegyház): Beregdaróc és Kölcse maradt Magyarországon, melyek kapcsolatban maradtak az egyházmegyei központtal.

Habár a húsz egyházközség a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez való csatolást látta volna megfelelő megoldásnak, s ezt kérvényezték is, a Szenszék e parókiák különállása mellett döntött. XI. Pius pápa (1922–1939) felhatalmazása alapján Francesco Marmaggi prágai nuncius 1924. június 4-én kelt alapító iratával az Eperjesi és Munkácsi Egyházmegye Magyarországon maradt parókiáit kivette a két egyházmegye joghatósága alól, s számukra önálló egyházkormányzati szervezetet, apostoli exarchátust állított fel.

Az exarchátus (adminisztratúra, kormányóság) egy egyházmegyénél szerényebb létszámú részegyházat jelent, élén az exarchával (kormányzóval), aki többnyire – de nem kötelezően – felszentelt püspök, hatalmát pedig az őt kinevező hatóság nevében gyakorolja. Az exarcha a megyéspüspökkel megegyező jogokkal és kötelességekkel rendelkezik. A Miskolci Apostoli Exarchátus neve jelzi, hogy az Apostoli Szenszék hozta létre, az Apostoli Szenszéknek közvetlenül alárendelt részegyház, exarchája hatalmát a pápa nevében gyakorolja.

PAPP ANTAL ÉRSEK

A felállított apostoli exarchátus élére a Szenszék Papp Antal küzikői címzetes érseket nevezte ki.

Papp Antal (Nagykálló, 1867. november 17.–Miskolc, 1945. december 24.) 1912-ben

lett munkácsi püspök. Miután Kárpátalja Csehszlovákia része lett, a püspök nem volt hajlandó letenni a csehszlovák állam iránti hűséget bizonyító fogadalmat. Nehéz helyzetében lemondott a püspöki székről, XI. Pius pápa 1924. július 14-én küzikei címzetes érsekké – X. Pius pápa 1912. április 29-én, a küzikei vértanúk ünnepén nevezte ki püspökké –, és az újonnan felállított exarchátus exarchájává nevezte ki. Ezután még egy évig az ungvári püspöki palotában lakott, mert Miskolcon, melyet székhelyül szemelt ki, nem tudott megfelelő lakást szerezni. 1925. szeptember 11-én a csehszlovák hatóságok az országból kiutasították. Előbb Budapesten tartózkodott, majd október 27-én Miskolcra érkezve átvette az exarchátus kormányzását. Maga Miskolc városa nem tartozott az exarchátus területéhez, de a közlekedést tekintve ez volt a legalkalmasabb hely. A Hunyadi u. 3. szám alatti ház megvásárlásával megoldódott a hivatal és a lakás kérdése. A székhely így bekerült Róma jóváhagyásával az elnevezésbe: Miskolci Apostoli Exarchátus. Munkácsi püspökként Papp Antal a tapolcai apát címet is viselte, valamint megillette az apátsági birtok jövedelme. A tapolcai apátság haszonélvezete – mint királyilag kinevezett tapolcai apátot – exarchaként is megillette, ez jelentette hivatalának és személyének a jövedelmét. Papp Antal érsek Miskolc város megbecsült tekintélyes polgára volt. Törvényhatósága örökös tagjává választotta, püspökségének 25. évfordulójára megkapta a királyi titkos tanácsos címet, 1940-ben felsőházi tag lett. Főpapi liturgiáit a Búza téri templomban tartotta.

AZ EXARCHÁTUS FEJLŐDÉSE

Az első feladat az egyházkormányzat kiépítése volt: konzultori testület, szentszéki bíróság, bizottságok, nyugdíjalap. Öt új parókia létesült: az eperjesi részen Szuhakálló (1926), Selyeb (1928), Szikszó (1928), Ózd (1945), s a munkácsi részen Beregdaróc (1932.)

Az 1938. évi (első) bécsi döntés nyomán a kassai esperesi kerület hat parókiája (Ájfalucska, Bölzse, Izdoba, Kassa, Szeszta és Tornahorváti), majd 1939-ben Kárpátalja elfoglalása után a cirókaölgyi esperesi kerület öt parókiája (Cirókaófalú, Nagypolány, Takcsány, Zemplénoroszi, Zuella) Magyarországhoz került. Ezeket az eperjesi egyházmegyes parókiákat a Szentszék az exarchátushoz csatolta, ugyanakkor Beregdarócot és Rudabányácskát visszahelyezte a munkácsi püspökség joghatósága alá. Az exarchátushoz ekkor 34 elemi népiskola tartozott. A második világháború után e két parókia a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez került, a 11 parókia pedig vissza az Eperjesi Egyházmegyéhez.

Papp Antal halála után a konzultori testület az érsek általános helynökét, dr. Szántay-Szémán István pápai prelátust választotta meg konzultori helynökké, aki ebben a minőségben csaknem egy évig kormányozta az exarchátust.

Pápai kinevezés alapján a következő apostoli kormányzó (exarcha) dr. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök (1946. október 14.–1972. július 15.).

A megyéspüspök halála után a konzultori testület dr. Timkó Imrét választotta kormányzó helynökké. Ugyanőt, mint hajdúdorogi megyéspüspököt VI. Pál pápa nevezte ki apostoli kormányzóvá (exarchává) (1975. január 7.–1988. március 30.).

A megyéspüspök dr. Keresztes Szilárd segédpüspököt 1975. március 15-én apostoli kormányzói általános helynökké nevezte ki. Dr. Timkó Imre halála után ő lett a konzultori testület választása alapján a konzultori helynök, majd pápai kinevezéssel mint hajdúdorogi megyéspüspök a következő apostoli kormányzó (exarcha) (1988. június 30.–2007. november 10.). Apostoli adminisztrátorként vezette még az exarchátust utódja kinevezéséig.

A főpásztorok újabb egyházközségek alapításával fejlesztették az exarchátust: Pere (1955), Rakacaszend (1957), Edelény (1959), Sajószentpéter (1972), Encs (1983) és Kazincbarcika (1995).

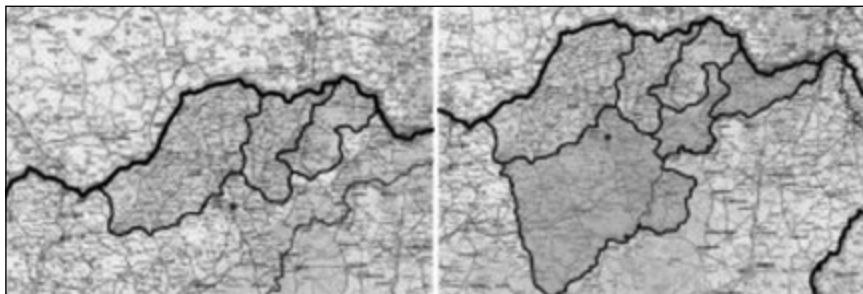
Kocsis Fülöp ugyancsak mint hajdúdorogi püspök lett apostoli kormányzó (2008. május 2.–2011. március 5.).

A MAI HELYZET

A Szentatya, XVI. Benedek pápa dr. Orosz Atanáz dámóci szerzetest, a Központi Papnevelő Intézet propedeutikus elöljáróját 2011. március 5-én a Miskolci Apostoli Exarchátus püspök exarchájává nevezte ki, a Márvány tenger közelében lévő Panium (Panidosz) címzetes püspöki székét adományozva számára, egyben nevezett exarchátus területét a politikai közigazgatási határoknak megfelelően módosította, amely így most megegyezik Borsod-Abaúj-Zemplén megyével és a Hajdúdorogi Egyházmegye területét csökkentve 59 paróikia tartozik hozzá.

Papp Antal első érsek exarcha után most van újra önálló püspöke az exarchátusnak. A kinevezett püspök szentelése május 21-én, szombaton volt Miskolcon, a Búza téri görög katolikus templomban. A szentelést Cyril Vasil' érsek, a Keleti Kongregáció titkára, Ján Babjak eperjesi érsek-metropolita és Kocsis Fülöp hajdúdorogi püspök végezte a többi jelenlévő püspökkel együtt.

A Miskolci Apostoli Exarchátus parókiái: Abaújszántó, Abod, Alsóregmec, Baktakék, Baskó, Bekecs, Berzék, Bodrogkeresztúr, Bodrogolaszi, Boldogkőváralja, Csobád, Dámóc, Edelény, Encs, Felsővadász, Felsőzsolca, Filkeháza, Gadna, Garadna, Hejőkeresztúr, Homrogd, Irota, Kány, Kazincbarcika, Kenézlő, Komlóska, Mezőzombor, Mikóháza, Miskolc-Avas, Miskolc-Belváros, Miskolc-Diósgyőr, Miskolc-Görömböly,

A Miskolci Apostoli Exarchátus régi és új határai

Miskolc-Szirma, Mogyoróska, Múcsony, Ózd, Pácin, Pere, Rakaca, Rakacaszend, Rudabányácska, Sajópálfala, Sajópetri, Sajószentpéter, Sajóvamos, Sárospatak, Sárospatak-Végarzó, Sátoraljaújhely, Selyeb, Szerencs, Szikszó, Szuhakálló, Tiszaújváros, Tokaj, Tolcsva, Tornabarakony, Vajdácscsa, Viszló, Zemplénagárd.

Szervezőlelkészségek: Arnót, Eger, Emőd, Szirmabesenyő.

Oktatási intézmények:

Szent Miklós Óvoda, Bölcsőde és Családi Napközi

(Miskolc, Bocskai u. 7.; Szentpéteri k. 72–76.; Felsőzsolca, Deák F. u. 1.)

Miskolci Görög Katolikus Általános Iskola

(Miskolc Soltész Nagy Kálmán u. 27.)

Görög Katolikus Óvoda és Általános Iskola

(Rakacaszend, Rózsadomb u. 17.)

Görög Katolikus Egyetemi és Főiskolai Kollégium

(Miskolc, Görömbölyi u. 23–24.).

DR. OROSZ ATANÁZ, a Miskolci Apostoli Exarchátus kinevezett püspök exarchája

Orosz Atanáz 1960. május 11-én született Nyíregyházán. Édesapja görög katolikus pap, akinek nyolc gyermekéből ketten lettek papok. Húgai közül négyen szintén görög katolikus paphoz mentek feleségül.

Filozófiai és teológiai tanulmányait a mostani Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végezte kitűnő eredménnyel, ahol licenciát, majd doktorátust szerzett teológiából 1984-ben. Rövid ideig hitoktató volt Máriaapócsan és Budapesten. 1985. augusztus 4-én szentelték pappá Budapesten, ahol további két éven át segédlelkészként működött a Rózsák terén.

1987–1989 között erkölcteológiát tanult Rómában a Szent Alfonz Akadémián, ezzel egyidejűleg az egyházatyákat és teológiájukat tanulmányozta az Augustinianum patrisztikus szakintézetben, valamint liturgikus és ökumenikus tárgyakat hallgatott a Pápai Keleti Intézetben.

Római tanulmányai befejeztével 1989-ben a nyíregyházi szeminárium tanulmányi prefektusa lett. 1991-től 1993-ig noviciusként a Chevetogne-i bencés kolostorban élt Belgiumban. 1993 és 1995 között a nyíregyházi Görög Katolikus Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet rektora, majd 1995-ben mint szerzetesjelölt négy évre visszatért Chevetogne-ba a jelenlegi hajdúdorogi püspökkel, Kocsis Fülöppel együtt. 1996. június 19-én tett szerzetesi fogadalmat.

Chevetogne-ból visszatérve 1999-ben szerzetestársával közösen megalapították Dá-

Dr. Orosz Atanáz

mócon a Krisztus feltámadásáról elnevezett szerzetesház. 2008-tól Kocsis Fülöp püspökké szentelésétől egyedül élt ugyanazon monostorban, illetve vendégként más monasztikus szerzetesközösségekben. 2010-től a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia a Budapesti Központi Papnevelő Intézet propedeutikus évének előljárójává választotta.

A Szentatyá, XVI. Benedek pápa 2011. március 5-én a Miskolci Apostoli Exarchátus püspök exarchájává nevezte ki, a Márvány-tenger közelében lévő Panium (Panidosz) címzetes püspöki székét adományozva számára, egyben nevezett exarchátus területét a politikai közigazgatási határoknak megfelelően módosította, amely így most meg-egyezik Borsod-Abaúj-Zemplén megyével és 59 parókia tartozik hozzá.

Jelmondata szorosan kötődik az előző és eddig egyetlen önálló miskolci görög katolikus püspök, Papp Antal érsek jelmondatához: „Szeretlek téged, Uram!” (Zsolt 17.) A Miskolcon 1925–1945 között élt Papp Antal érsek címerében ugyanezen zsoltár kö-vetkező sora szerepelt jelmondatként.

A patrisztikus és bizánci teológia kompetens szakértője. Számtalan cikket és könyvet publikált, nemcsak a patrisztika, hanem a bizánci liturgia és az ökumenizmus témakörében is. Publikációi országosan és nemzetközileg is elismertek. Ezek közül könyvei:

- Isten a szeretet. Válogatás Szent Maximosz hitvalló műveiből, Budapest, 2002.
- Pentekosztárium avagy Húsvét-Pünkösdi Énektár (A görög Pentekosztárium Rohály Ferenc által készített fordításának átdolgozott kiadása), Nyíregyháza, 2002.
- Ménea I. szeptember és október hónapokra, Nyíregyháza, 2002.
- Hetvenes-bibliás és patrisztikus tanulmányok, Nyíregyháza, 2004., Örökségünk.
- Ménea III. január és február hónapokra, Nyíregyháza, 2005., Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola.
- Ménea IV. március és április hónapokra, Nyíregyháza, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 2006.
- Ménea V. május és június hónapokra, Nyíregyháza, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 2007.
- Ménea VI. július és augusztus hónapokra, Nyíregyháza, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 2010.

Papp András

Palánki Ferenc személyében új segédpüspököt szenteltek az egri bazilikában

XVI. Benedek pápa 2010. december 27-én, Szent János apostol és evangélista ünnepén *Palánki Ferenc* váci egyházmegyes papot, a Központi Papnevelő Intézet spirituálisát az Egri Főegyházmegye segédpüspökévé nevezte ki és a fidolomai címzetes püspöki címet adományozta neki.

Az új püspököt február 26-án, szombaton délelőtt ünnepi szentmise keretében szentelte fel *Erdő Péter* bíboros, *Juliusz Janusz* érsek, apostoli nuncius és *Ternyák Csaba*, a főegyházmegye érseke az egri bazilikában.

Az ünnepi szentmisén jelen volt a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia szinte valamennyi tagja, a határon túli magyar püspökök jó része, *Bernard Bober* kassai érsek, a társegyházak képviselői, világi előljárók, a váci és az egri egyházmegye papsága és hívei, kispapok, a szentelendő püspök édesapja, testvérei, rokonai.

A szentmise kezdetén *Ternyák Csaba* érsek köszöntötte a jelenlévőket. Örömeinek adott hangot a szentelés kapcsán, mivel több mint 15 éve, *Márfi Gyula* érsek szentelésekor volt utoljára püspökszentelés az egri bazilikában.

Palánki Ferencet közvetlen egyénisége, és a távközlésben szerzett diplomája miatt joggal nevezhetjük a kapcsolatok emberének – emelte ki a főpásztor. Később lelkipásztorként és kispapok lelki vezetőjeként tevékenykedett, ezért joggal nevezhetjük a lélek emberének, és mivel a Pázmány Péter Egyetem kánonjogi intézetében jogi diplomát is szerzett, ezért az igazság képviselője is lett. „*Úgy fogadunk mint a kapcsolatok, a lélek és az igazság emberét, aki azért jön közénk, hogy tanúságot tegyen arról, amit püspöki jelmondatául választott: Jézus a feltámadás és az élet.*”

Az evangélium felolvasása után következett a püspökszentelés. A jelölt bemutatása után *Juliusz Janusz* nuncius felolvasta a latin nyelvű kinevező okiratot, amelyet magyar nyelven *Ficzek László* kanonok, irodaigazgató ismertetett. Ezt követően a nuncius beszédében megfogalmazta, hogy különös öröm tölti el, hogy részt vehet ezen a szertartáson, amelyben a Szentatya az egri egyházmegyének új apostolutódot ajándékozik. Az evangélium új szolgáját a világ reményére (II. János Pál pápa). „Nyolc éves magyarországi szolgálatom idején sok hasonló örömben volt részem a püspök kinevezések okán. Most Palánki Ferenc atyát hozom nektek az egyetemes egyház ajándékaként.” Végül

Palánki Ferenc

nem kis dolgot sejtetően így fogalmazott: „Egy titkot is megoszthatok veletek. Mielőtt áprilisban elhagynám Magyarországot és Szlovéniába távoznék, hozni fogok a Magyar Egyháznak legalább még két hasonló ajándékot, de most ez titok!”

Szentbeszédében Erdő Péter bíboros kiemelte: „Ferenc testvérünket a mai szentmisében püspökké szenteljük. Jelmondatául ő is szentírási kijelentést választott: „*Jézus a feltámadás és az élet*” (Jn 11,25). A földön megjelent isteni uralom, az Isten országa mindazok számára, akik elfogadják ezt az ajándékot, haláluk után a feltámadásban és az örök élet boldogságában teljesedik ki. Ez keresztény hivatásunk végcélja. Ez az a mérhetetlen ajándék, amelyet Krisztus szerzett meg nekünk megváltó műve árán. Ezt kell hálás szívvel és örömmel fogadnunk. Olyan érték, olyan valóság ez, amelyet mi magunknak meg nem teremthetünk, és a magunk erejéből ki sem érdemelhetünk. Minden ember boldog akar lenni, de előbb vagy utóbb rá kell döbbsennie az életben, hogy a tartós és teljes boldogság eléréséhez az emberi erő kevésnek bizonyul. Isten ajándékozó kegyelméből kaphatjuk csak meg az életnek azt a teljességét, amelyre születünk, és amelyre mindig is vágyakozunk

A püspök felszentelése és kánoni küldetése alapján többnyire valamelyik részegyházban, egyházmegyében tölti be szolgálatát, de éppen az egyházi rend szentségének teljességénél fogva az egész világra szóló sajátos küldetést is teljesít(...) Ehhez a súlyos és elragadó feladathoz kérjük a Szentlélek ragyogó világosságát és ellenállhatatlan erejét Ferenc testvérünk számára.”

A szentbeszédet követően folytatódott a szentelés a jelölt ígéretével, majd a teljes önátadás jelképeként acra borulással, miközben a Mindenszentek litániáját énekelték. Ezt követte a kézzel való érintés és a felszentelő ima, miközben egy nyitott evangéliumos könyvet helyeztek a szentelendő fejére. A fej megkenésével, az evangéliumos könyv, valamint a főpapi jelvények átadásával folytatódott a szentelés, amelyet békecsók váltása zárt le.

A szentmise végén az új püspök végig ment a hívek között áldást osztva, majd rövid beszédben szólt a jelenlévőkhöz, amelynek első mondataiban a hála fogalmazódott meg a mindenható Istennek, szüleinek. Köszönetét fejezte ki XVI. Benedek pápának a kinevezésért, a jelenlévőknek pedig a szentelésért. Külön köszönetet mondott *Katona István* püspök atyának, aki a lelkigyakorlatát végezte, valamint *Vigyázó Miklós* atyának, aki 17 éves kora óta lelki vezetője. Köszönetét fejezte ki azoknak a közösségeknek is, ahol korábban szolgált.

Ezt követően jelmondatáról – Jézus a feltámadás és az élet – beszélt. Felidézte egy afrikai püspök alakját, akinek az egyházmegyéjében sok gond volt, de mégis derűs volt. A kérdésre, hogy miért vidám az volt a válasz: „*A sír üres...*”. Mátyás apostolt is azért választották meg, hogy legyen, aki velük együtt tanúskodik a feltámadásról. Személyes oka is van, hogy miért ezt a jelmondatot választotta. Nagyapjának öccse, *Palánki László* kispapként halt meg, akinek utolsó levelében a feltámadás reménye csillant meg. Édesanyja halálakor is a mostani jelmondata jutott eszébe, ez adott erőt számára. Püspöki címerében három motívum található: a csesztvei templom, utalva származási helyére, a sas utal az egri főegyházmegye védőszentjére, Szent Jánosra, és végül a kereszt a leplekkel pedig a feltámadásra. Végül kérte mindenki imáját püspöki szolgálatához.

A felvidéki részegyház csatlakozott az egységes Magyar Református Egyházhoz

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház zsinata május 12–14. között tartotta a VIII. ülészak negyedik ülését Hanván, amelyen döntöttek az egységes Magyar Református Egyházhoz való csatlakozásról. Mint ismert, a felvidéki részegyház 2009. május 22-től, a debreceni Alkotmányozó Zsinat óta részt vett ugyan az együttműködésben, de egyrészt a tisztújítás közelsége miatt, másrészt a szlovák ajkú egyháztagokra tekintettel nem írta alá az alkotmányt.

Az azóta eltelt időben a felvidéki egyházvezetés aktívan kereste annak a módját, hogyan történhetne meg a csatlakozás úgy, hogy a szlovák egyháztagság (körülbelül 13-14 százalék) érdekei se sérüljenek.

A mostani zsinaton az SZRKE döntött a „fenntartással való csatlakozásáról az azonos kálvinista hiten és hitvallásokon, történelmi múlton és liturgiai nyelven alapuló, regionális, határon átnyúló egyházi közösséghez, szavatolva és védve a szlovák reformátusok jogait.” A döntés szem előtt tartja a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház egységének megőrzését - írta a zsinati közlemény.

A szavazás után azonban a két szlovák nyelvű egyházmegye képviselői, Marián Hamari püspökhelyettes vezetésével elhagyták az ülést. A csatlakozásról szóló végleges döntést a Kárpát-medencei Magyar Református Generális Konvent június végi plenáris ülése hozza meg.

A két szlovák egyházmegye vezetése még a zsinat előtt kiadott egy közös állásfoglalást, mely szerint semmi sem indokolja a Magyar Református Egyházhoz való csatlakozást. Az állásfoglalásuk nem különbözteti meg a Magyarországi Református Egyházat a kálvinista hiten alapuló, regionális, határon átnyúló egyházi közösségtől, annak ugyanis a neve Magyar Református Egyház. Állításuk szerint, bár a döntés „léttüket érinti”, arról velük senki nem konzultált. Attól is tartanak, hogy ebből politikai probléma lehet, mert „nagy magyar kezdeményezésről” van szó. Úgy vélik, mivel az egyházat a szlovák állam anyagilag támogatja, lehet, hogy ezt a támogatást, illetve az egyház bejegyzését át kell értékelni.

„A Magyar Református Egyház megalakulásakor meglátásunk szerint túlzottan előtérbe került a magyar identitás vállalása. Hangsúlyozom ugyanakkor, hogy semmi kifogásunk nincs az együttműködéssel szemben. Ez nekünk is határozott szándékunk” – mondta egy évvel ezelőtt, a Generális Konvent Komáromban tartott ülése alkalmából Marián Hamari. A püspökhelyettes akkor azt mondta, a szlovák reformátusok azt szeretnék elérni, hogy változzon meg az egységes egyház elnevezése, javaslatuk a Kárpát-medencei Református Egyház név lenne.

Szlovákiában ezekben a napokban zajlik a népszámlálás, így a felvidéki reformátusok számáról a 2001-es adatok, valamint a választójogi jegyzékek adnak tájékoztatást.

Tíz évvel ezelőtt 110 ezren vallották magukat reformátusnak (ami jelentős növekedés volt az előző népszámláláshoz képest). A gyülekezet által nyilvántartottak 65 222-en vannak. A népszámlálási adatok szerint a felvidéki reformátusok körülbelül 15 százaléka szlovák anyanyelvű.

* * *

– *A Magyar Református Egyházban hogyan viszonyul egymáshoz a krisztusi közösség vállalása és a magyar identitás?* – kérdeztük Fazekas Lászlótól, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház püspökétől.

– Meggyőződésem, hogy Krisztusban feloldódnak azok az ellentétek, amelyek népek és nemzetek között az egymás mellett élés folyamán keletkeznek, s létrejön egy közösség, amely a megbékélés útján jár. Ez a közösség átéli azt, hogy Isten egy vérből teremtett mindannyiunkat, s egymásnak testvérei vagyunk. Viszont a nemzeti identitás nem szűnhet meg, és nem is szűnik meg. Hisz a Szentírás is oly gyakran beszél többféle összefüggésben népekről és nemzetekről. Még a Jelenések könyvében is olvashatunk arról, hogy „minden nemzetből és ágazatból, és népből és nyelvből” valók állnak a királyiszék előtt és a Bárány előtt (Jel. 7,9). Tehát ennek alapján fontos a nemzeti identitástudatom, mivel ezt Istentől kaptam, és ebben tudom magam a legjobban hasznossá tenni. Ezt a Magyar Református Egyház alkotmánya is hangsúlyozza, mindemellett tiszteletben tartja és garantálja a más nemzethez tartozó reformátusok jogait.

– *Mit gondol, mi a fontosabb: a nemzeti/magyar, vagy a keresztyén identitás?*

– A Szentírásban sehol sem olvasunk arról, hogy valaki is megtagadta volna nemzeti identitását keresztyén identitása miatt. Pál apostol híven vallotta, hogy ő Izráel nemzetségéből, Benjámin törzséből való, zsidókból való zsidó. Viszont az emberek üdvösségéért még arra is hajlandó, hogy ő maga kivágasson népe közül, csak hogy a nép megtérjen Krisztushoz. Németh Géza néhai lelkipásztor egyszer azt mondta: „Ha megismerik bennetek a keresztyént, akkor tisztelni fogják bennetek a magyart is.” Ez a kettő tehát általában együtt munkálkodik: csak keresztyénként tudok jó magyar lenni, és csak jó magyarként tudok igazán keresztyén lenni.

(Reformatus.hu felhasználásával)

GRÓF LAJOS

Az Úr irgalmát örökké éneklek¹

BESZÉLGETÉS CZAKÓ ISTVÁN PÁPAI PRELÁTUSSAL, GYÉMÁNTMISÉJE ALKALMÁBÓL

– *Prelátus úr, hol, milyen családban született?*

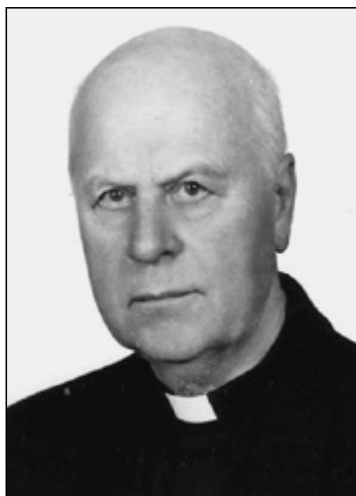
– A családunk Tiszapüspökiből származik, amely ősi település, valamikor az Árpádok családi birtoka volt. Géza fejedelem emlékére a falu egyik része őrzi, amelyet Décsének hívnak, Géza helyes olvasata ugyanis Décese. Amikor a bihari dukátust vezette, a csepeli szálláshelyéről oda-utazva, mindig Décsén szállt meg. Tovább a családunkról: 1550-ben, amikor a török összeírta a környéket, a családunk már szerepel az összeírásban.

– Édesapám Szolnokra költözött a faluból, mert a föld szép lassan kifogyott a család alól, a testvére maradt otthon. Szolnokon, a vasgyárban vállalt munkát, ami nem vasgyár volt, hanem a MÁV járműjavítója, mozdony- és kocsijavító. Onnan ment nyugdíjba lakatosként 1946-ban.

Én Szolnokon születtem, öt éves koromban telepedtünk le Szajolban. Négyen voltunk testvérek, én vagyok a legidősebb a családban. Húgom vasúti pénztárosként ment nyugdíjba, már elhunyt, az öcsém a Debreceni Orvostudományi Egyetemen volt tanár, a kisebbik öcsém pedig hitese könyvvizsgáló.

– Szolnokon végeztem a középiskolát, abban az időben természetesen hittanóráink is voltak és az érettségi bizonyítványomban hittanjegy is szerepel. A háború alatt sok mindent megértem. Szolnokot ismételtelen bombázták, de még a szajoli állomást is. A front később három hétig állt a falu alatt, Szajol ugyanis Szolnok hídfőállása volt, az orosz előnyomulás megtorpant a hídfőnél.

– 1946-ban érettségiztem, a nagy pénzromlás idejében. A pénz annyira nem ért semmit, hogy az emberek eldobálták a milliókat. A valuta a só volt, a petróleum és

Czakó István

¹ (Zs 88,2)

a napraforgóolaj. Az eldobált pénzt összeszedtem, azt gondolván, hogy egyszer majd nagyon érdekes lesz ez, egy gyönyörű albumot csináltam belőle. Egyedül a tízmillió-billió pengős hiányzik a sorból.

– Mint mondtam, az iskolában órarendben volt a hittan, természetes volt, hogy templomba jártunk, hogy egyszerűen közölték az osztállyal, hogy most megyünk győnni. Soha nem hallottam azt, hogy valaki „meghirdette volna a függetlenségét”, hogy miért kell nekem győnni menni? Ez hozzátartozott az iskolai élethez. Máig visszajár egy élményem abból az időből. Szolnok már a Nagykusnág szélén van, sokan jártak a városba Mezőtúr, Karcag környékéről, református vidékről, s emlékszem, mikor mentünk győnni, ott állt az út mellett egy református gimnazista lány, kérdezte, hová mentek? Mondtuk, megyünk győnni. Jó nektek, válaszolta. Máig megmaradt bennem ez sóvárgás a bűnbocsánat után, „jó azoknak, akik győnhatnak”.

– Érettségi után választani kellett, hova tovább, és én úgy éreztem, hogy sok mindenhez értek, és valami olyat kellene választani, amihez minden képességemre szükség van. Abban az időben, a háború után megindult valamiféle nagy szabadosság. Újjá kell építeni az országot, de ezt erkölcs nélkül nem lehet építeni. Ezért arra van a legnagyobb szükség, oda kell menni, ahol a társadalom alapját építik, mert minden ország támasza és talpköve a tiszta erkölcs, segítsem tehát Isten országát felépíteni. Ez volt a motívuma a papságomnak.

– Felfogásom alakításában egy lelkigyakorlat is segített. Mi középiskolások lelki gyakorlaton vettünk részt, Páter Kollár Ferenc jezsuita, a Szív újság főszerkesztője tartotta. Egy fiatal tanárom is alakította választásomat. Az utolsó évben elmentünk a Manrézába, a jezsuiták lelkigyakorlatos házába, jött velünk a tanárunk is, akiről nagyon szerettünk, alig volt nálunk idősebb, ő mondta, milyen nagy dolog, hogy ilyen magasztos előadásokat hallgathatunk, ezek vezetnek minket, hogy kiteljesedjünk Isten országában.

– Jelentkeztem a teológiára. Kereskedelmi iskolában érettségiztem, németül, franciául tanultunk, de latinul nem. Nagyon fogékony voltam a franciára, a dolgozatokat a tanári asztalnál írtam, oda ültetett ki a tanár, mert ha elfordult, már hárman álltak fölöttem, nézték, mit írok. Később könnyen megtanultam franciául. A szemináriumban persze latinul kellett volna tudnom. Ezt mindenképpen pótolom kellett. Rábíztak egy teológiai tanárra, hogy vezessen be engem a latinba. Ezt olyan sikerrel vettem, hogy a második félévben már latinul hallgattam az előadásokat, és latinul vizsgáztam az év végén. Dolgozatot írtunk, és valaki az évfolyamtársaim közül mondta, hogy Czakó jobb jegyet kapott a dolgozatára, mint én, pedig én nyolc évig tanultam latint. A tanár azt mondta, nézze meg a dolgozatot, én azt osztályozom, nem hogy ki hány évig tanult latint.

– *Kit érdemes, kit szeretne kiemelni prelátus úr a tanárai közül?*

– Ahogyan visszaemlékszem, nekünk nagyon jó tanáraink voltak. Mindenképpen kiemelném a spirituálist, a lelki vezetőnket, Rozmán János jezsuitát. Egy filigrán, kis ember volt, s amikor egy kispapnak látogatóba érkezett az édesanyja, s találkozott a

lelki igazgatóval, beszélgettek, majd a kispap édesanyja azt mondta a fiának, hogy itt volt egy huncut kispap, és mi mindent mondott neki. Mikor Rozmán visszajött és elhaladt a porta előtt, a kispap anyja ezt mondta: fiam, ez volt az a huncut kispap, akivel beszéltem. – De hát ez a spirituális! – mondta a fiú. - Nagyon kedves, nagy tudású ember volt. Ahogy most visszaemlékszem, ő engem tudatosan nevelt arra, hogy a papságnak is nevelője legyek. Lelki könyveket adott, a lelki irodalom legsúlyosabb könyveit, hogy olvassam el. Most találkoztam Szalézi Szent Ferenc életrajzában Scupoli: *Lelki harcával*, azt is ideadta olvasni. (Az 1500-as években írták, de most is alapvető műnek számít a lelki irodalomban.) Sok más könyvet is ajánlott nekem. A dogmatanárunkat emelném még ki, dr. Maksa Józsefet, aki a hittételeket tanította. Ő egy nagyon csendes szavú ember volt, és én mindig az első padba ültem, hogy jól halljam, amit mond. Minden előadásán jegyzeteltem, teleírtam egy füzetet azzal, amit a könyv szövegéhez hozzáfűzött. Az első félév végén, a vizsgán döbbsentem rá, hogy azt is kérdezi, ami nincs benne a könyvben, csak a jegyzetekben találtam meg. Ő lett később a rektor.

– *Ezek tehát a negyvenes évek végére, ötvenes évek elejére estek, mennyire lehetett érezni a szemináriumban a politikai változásokat?*

– A szeminárium a béke szigete volt. Később, amikor 5. éves voltam, főduktorrá neveztek ki, a növendékek képviselőjének. Egyszer tartottam egy beszédet, s abban kiemeltem, visszajöttünk ide, a zürzavaros világból a béke szigetére. Csak hallottuk, amint az utcára kivezényelt ifjúság vezényszóra tüntet az iskolák államosítása mellett. Az idők változásai abban látszottak leginkább a szemináriumban, hogy elsőéves korunkban 33-an voltunk, amikor ötödévesek, 103-an lettünk. Felszaporodott a teológia létszáma, volt olyan évfolyam, amiben harmincan voltak. Tehát a társadalom még az egyház mellett volt. Mi tizenhatan voltunk. De változtak az idők. Többek között abban lehetett a változást megérezni, hogy mi az első időben a szeminárium folyosóján, szilenciumban, csendben gyülekeztünk, karinget öltöttünk és liturgikus ruhában párosával, hosszú sorban mentünk a székesegyházba. Amikor harmadéves lettem, a párt részéről ezt tüntetésnek vették, és megtiltották, hogy így menjünk a templomba. Ekkortól a karinget összehajtván, a hónunk alatt vittük, és a székesegyházban vettük fel. De hát ezt nem vettük a szívünkre. Bent csak annyi változás volt, hogy jezsuita növendékek jöttek hozzánk, addigra ugyanis megtörtént a szerzetesrendek szétszórása. A jezsuita növendékek egyszerűen eltűntek. Kicsempésztek őket Nyugatra. Köszönés nélkül távoztak. Azt is láttuk, hogy '50-ben, a rendek szétszórásakor néhány teherautóval az érsekségre is hoztak nővéreket, behozták őket az udvarra, letették, hogy itt kell maradniuk, és az érsek úr felel értük. Az érsekség középső épületében, 1919-ben, a vörös uralom idején a vörös forradalmi brigádok felhasogattak mindent, ezek a szobák még 1950-ben is ilyen állapotban voltak, mi hoztuk őket rendbe, hogy a nővéreket el lehessen helyezni valahol. Az érsekség szalmazsákot vett a nővérek számára, mi pedig berendeztük a nővéreknek ezeket a szobákat. Alumíniumbőgréket vettek nekik. Némelyik nővér ott ült a szalmazsákon, magába roskadva. De voltak olyanok

is, akik nagyon aktívak voltak, velünk dolgoztak, kérdezték, mi hol van, hogyan tudnak segíteni. Amikor mindent befejeztünk, kérdeztük, van mindenkinek helye? Azok a nővérek, akik velünk dolgoztak, mondták, nekik még nincs. Kik voltak ezek? Nagyon érdekes, ez is egy megmaradt élmény a számomra. Győri karmelita nővérek voltak, akik a szemlélődő életre adták magukat. Akik el voltak mélyedve az imában, azok önzetlenül tudtak dolgozni a többiekért. Ők az idők felett éltek, nem rázta meg, hogy kiragadták őket éjszakának idején a kolostorukból. Ők Istenben voltak ott is, meg itt is.

– Bennünket április 8-án szenteltek. Ez nagyon fontos dolog. Abban az időben ugyanis olyan hírek keringtek az országban, hogy Sztálin az egész magyar katolikus papságot egy tehervonattal elküldi Szibériába, száműzetésbe. Már csak néhány hónap választott el bennünket a tanév végétől, amikor a kispapokat szentelni szokták, és előjáróink úgy gondolták, legyünk papok, legyünk készen, ha elvisznek. Azt a néhány hónapot megelőlegezik nekünk, felszentelnek bennünket, mi felszentelt papként fejezzük be az évet. Április 8-a a mai számítások alapján húsvét 3. vasárnapja volt. Az idén április 8-a feketevasárnap volt, a gyémántmisémet nem akartam feketevasárnap mondani, ezért tettem át május 8-ára, ami liturgiailag ugyancsak húsvét 3. vasárnapja.

– Czapik érsek úr soha nem a székesegyházban szentelt, fázós ember volt. A szeminárium kápolnájában szentelt, akkor bejöhetek oda a hozzátartozók is. Odatettek egy díszes széket az oltár elé, s azon ülve mondta a beszédét. Ő nagyon szépen beszélt, korábban újságíró volt, világosan fogalmazott, plasztikusan, jól lehetett követni a prédikációját. Volt olyan, hogy a húsvéti prédikációját meghallgattam a székesegyházban, hazamentem és leírtam, hogy egyszer majd valamikor én is elmondom. Káplánkoromban az első évben húsvétkor beszéltem, ahogy kell, ám jött a következő év húsvétja, és én úgy éreztem, az első évben mindent elmondtam, amit húsvétról mondani lehet. Csak álltam, hogy most mit is mondjak. Akkor eszembe jutott az érsek úr feljegyzett beszéde. Elmondtam azt. A kántor pedig mise után gratulált, hogy ez volt a legjobb prédikáció, amit eddig mondtam. (Egyébként: a székesegyházba nagyon szívesen mentünk, mert teológiai tanárok is prédikáltak ott, mondhatom, mintaprédikációt tartottak, érdemes volt hallgatni.)

– Fontos lélektani hatása volt annak, hogy az áldozás után, amikor már majdnem vége volt a misének, énekelték: Nem mondalak benneteket szolgának, hanem barátainak. Ezt énekelték fölöttünk latinul, hogy Krisztus pappá fogadott bennünket, és mint a barátai képviseljük az Ő ügyét a világban. Ez mindig fölöttem lebeg. Most kérdezte az énekkar, mit szeretnék, ha énekelnének a gyémántmisén. Mondtam, énekeljék el a Non dicam vos servus éneket... Az Uzuális gyűjteményben található, de ez senkinek nincs meg. Nekem volt, de valaki kölcsönkérte és nem adta vissza.

– Az újmisést Szajolban mondtam, ahol akkoriban laktunk, április 15-én. Akkor még nem volt divat, mint most, hogy 15–20 újmisést mondjunk... Újmisést emléképem jelmondata az volt, amivel az Úr Jézus megnyitotta nyilvános működését a

názáreti zsinagógában: „Az Úr lelke rajtam, fölkent engem, hogy örömhírt hirdessek a szegényeknek”. A szentelés után folytattuk és befejeztük a tanulmányainkat, majd az év végén hazamentünk. Vártuk a helyezést, ami késett. Sokat késett. Abban az időben történt, hogy az egyháziügyi hivatal rátelepedett a püspöki hivatalokra. Az érsekség központjába beült az Állami Egyháziügyi Hivatal képviselője. Elvette a pecsétet, így az érsek nem tudott semmiféle hivatalos iratot kiküldeni, csak úgy, ha előtte bemutatta a hivatal képviselőjének, és ő tette rá az érsek pecsétjét. Az érsek kiüzent a papoknak az espereseken keresztül, hogy ha valamilyen ügyük van, és tudják, hogy úgylis megengedné, ne írjanak semmit, hanem csinálják maguktól, minél kevesebb iratot mutassunk be a hivatal képviselőjének. A papság ehhez tartotta magát. Akadályozták abban is, hogy a helyezéseket kiküldje. Végül én november 5-én elfoglalhattam első kápláni állomásomat. Egész nyáron otthon voltam, és nem tudtam, mi lesz velem. Már kezdtem nézegetni, hol keressek valahol állást, ne otthon lógiak a szüleim nyakán. Baktalórántházára helyeztek. A község Szabolcs megyében van. Nagyon jó hely volt, járási székhely. Általában minden papnak az első a legjobb helye. Megnéztem térképen, hol van, hiszen még a nevét sem hallottam addig. Egy idős ember volt a plébános, nagyon öreg ember, 60 éves...Így láttam akkor. Egyébként azonban csakugyan nagyon korán megöregedett, nem volt foga, fájt a lába, nem látott jól. Az asztalnál a pohár mellé öntötte a vizet.

– Azon a helyen négy filiánk volt, a máter volt az ötödik, ott hittant tanítottam és nagy lelkesedéssel végeztem a dolgomat. Az ifjabb barátaimmal felvettem a kapcsolatot a környéken, és valaki mondta nekem, vigyázz, mert a járási párttitkár azt beszéli rólad, hogy akármerre jár, mindenhol ezzel a pappal találkozik. Ezt már le kell lőni! Nem vettem komolyan, de figyelmeztettek, ne vegyem félvállról, ha egy járási párttitkár lelő egy papot, ki kéri számon? Mégy az erdőn keresztül, kilép, és lelő. De nem került erre sor, mert őt helyezték el. Elrontotta a dolgát a párt előtt, akkor vigyáztak rá, hogy nagyon erkölcsösek legyenek, szigorúan ügyeltek rá, hogy ne lehessen beléjük kötni, de ő úgy élt, hogy hivatalosan alkalmatlannak nyilvánították, hogy párttitkár legyen.

– Ott voltam majdnem négy évig. Baktalórántháza 196 kilométerre volt Szajoltól, édesanyám azt kérdezte, helyezhetnek-e még ennél messzebbre? A következő község ugyanis már Nyírmada volt, Szatmár megye, ami a Szatmári Egyházmegyéhez tartozott. Mondtam, ennél messzebbre már nem helyezhetnek. Áthelyeztek Sajószentpéterre, 214 kilométerre Szajoltól... Ott voltam négy évig, majd Gyönösre helyeztek.

– *Akkor tehát Sajószentpéteren érte atyát ’56.*

– Igen. Mentem haza Dusnokról kerékpárral, és a vasúti sorompónál mondták, nagy baj van Miskolcon, lövik az ávósok az embereket. Kitelefonáltak a szentpéteri patikába, hogy minden kötszert szedjenek össze és küldjék be Miskolcra, mert ott nagy szükség van rá. Sajószentpéteren különösebb baj nem történt. A református templom áll a község középpontjában, az ősi templom, a katolikusokat kiszorították a település szélére. De a nagyállomásnál is volt egy kisebb templom, a

konzervgyár műhelyhelyiségét alakították át templommá. Én ott laktam, s akkor nekem még 24 ministránsom volt, szerettem velük foglalkozni. Soha senki nem szólt miattuk. Még tüntettek is ellenem, mert akkor az volt a divat. Azt mondták, mi váltsuk le a tisztelendő bácsit. Elkezdtek kiabálni, le vele, le vele! Mondtam, gyerekek, ne kiabáljatok ilyet – ez már november 4-e után volt –, az utca végében, a főúton ment az orosz páncélos Kazinbarcika felé, minden este órjára, Szentpéter és Berente között a hegynek fordította az ágyúját, belelőtt a hegybe és visszajött. Attól tartottam, hogy ha megáll, és meghallják a kiabálást, bejönnek, elkezdenek lövöldözni. Menjetek haza! – kértem a gyerekeket. De csak nevettek. Úgy oldottam meg a dolgot, hogy felültem a kerékpáromra és én mentem el... Ilyen élményeim is voltak.

– Közben dolgoztam is. Sajószentpéteren egy nyáron lefordítottam Lippertnek A szenvedő Jézus szavai című könyvét. Legépeltem, akkor nem tudtam kiadni, betettem a fiókomba, és amikor Miskolcra kerültem, elővettem és kiadtam. Újra legépeltem, hogy ellenőrizzem, jól tudtam-e németül? Örömmel állapítottam meg, hogy akkor is tudtam németül... Nem volt semmi hiba benne.

– Sajószentpéteren szóltam a plébánosomnak, hogy már szeretnék én is plébános lenni. Azt válaszolta, jó, menjünk be az espereshez, Szávához együtt, Rudabánya megüresedett, Száva ajánljon az érseknél, akkor biztosabban megkapom. Megírtam a levelet az érsekségnek, de közben kaptam egy levelet Gyöngyösről, a felsővárosi plébánostól, Frindt Jenőtől, hogy „pajtikám, idehelyeztek, nagy szeretettel várunk, gyere minél előbb”. Mutattam a plébánosomnak a levelet, azt mondta, tudod, ha nem volna ilyen rendetlen ez az írás, azt mondanám, hogy viccelsz velem. De ez olyan rendetlen írás, ilyet csak egy kanonok írhat. Ne kérd Rudabányát... Ha téged Gyöngyösre helyeztek, menj el, mielőtt plébános leszel, légy káplán egy városban is. Hallgattam rá, nem is bántam meg. Gyöngyösön voltam hat évig, mégpedig három évig a Felsővárosban, háromig az Alsóvárosban. Akkor már volt ott ugyanis egy vihar. Frindt Jenő volt az utolsó kanonok, aki egy városban megmaradhatott a régi időkből. Ott hét templom volt, s ha valaki megpályázta Gyöngyöst, Frindt azt mondta neki, gyere kedves, megmutatom neked az egészet. Nézd meg, ez a nagytemplom (ez az egyházmegye második legnagyobb temploma), '22-ben volt vakolva utoljára, nemsokára meg kell csinálni, itt az Urbán-templom, itt a Kálvária-templom, itt a Szent Erzsébet, amibe belezuhant egy légiakna, és a boltíve beszakadt. (Augusztus 20-án lett kész és szeptember 5-én beleesett a bomba a vadonatúj templomba.) Az illető végignézte az egészet, fogta a fejét és a legközelebbi vonattal hazamenekült, aztán kijelentette. dehogy jövök én ide...!

– Frindt Jenőt 1959-ben mégis elhelyezték, kellett a hely Devánszky Imrének, aki előbb Nyírteleken volt plébános. Próbálták Szávát beszervezni a békemozgalomba (Nyíregyházán), aki maga helyett Devánszkyt ajánlotta, el is mentek hozzá, elvállalta, felvitték Pestre, és Budán, a Fő utcai templomba helyezték. Az egy nagyjelentőségű templom, és '56-ban Beresztóczy Miklós, aki az Országgyűlés alelnöke volt, és a papi békemozgalom egyik vezető személyisége, hozzá menekült. Fegyveresek

keresték Beresztóczyt, de Devánszky nem engedte be őket abba a szobába, amelyben elhelyezte. Beresztóczy az ajtón keresztül hallotta, amint Devánszky kiáll mellette. Mindszenty felmentette Devánszkyt a Fő utcai plébánosság alól, őt először Jásziakóhalmára tették, onnan Gyöngyös-Felsővárosba. Szegénynek meghaladta a képességeit ez a hely. Az ezüstmiséjére meghívta Beresztóczyt szónoknak, de kapott egy névtelen levelet, hogy ide ne merje hívni, ha mégis megteszi, botrányt csinálnak az ezüstmise alatt a templomban.

– Azon töprengett, ki írhatta a levelet. Vagy Czakó, vagy Takács Nándor, aki akkor ott kántor volt, később székesfehérvári püspök lett, vagy a másik káplán, Holló Béla. Felvitte a levelet az Egyházügyi Hivatalba, ott azt mondták, ezt a három embert ki kell onnan szórni. Mi beszélgettünk egymás között, ki tud a levélről, senki sem tudott semmit, nem a mi körünkől származott. Devánszky azt kérte Brezanóczytól, az egyházmegye vezetőjétől, hogy engem minél messzebb helyezzen Gyöngyöstől, mert én akadályozom az ő lelkipásztori munkáját. Erre Brezanóczy elhelyezett az Alsóvárosba, 300 méterrel arrébb.

– Így még három évet töltöttem Gyöngyösön, de utána már nem volt pardon, Szendrőládra helyeztek plébánosnak, ahol viszont nagy zűrzavar volt, Brezanóczy kért, hozzám helyre a dolgokat. Ott ugyanis egy formális lázadás volt az egyházmegyei hatóság ellen. Nem volt leányálom az első időkben. A templomban a mise alatt kiabáltak is, a kapumat bedobták a patakba, hógolyóval bedobták az ablakomat, lemondatták a kántort, a harangozót. Az egyik misén aztán bejelentettem, hogy azok, akik lemondatták a kántort, és a harangozót, meg akarják akadályozni az egyházi életet, de én nem hagyom. Ezentúl én kezdem az énekeket, és én fogok harangozni. Amíg én itt vagyok, az élet nem áll meg Szendrőládon. Így is volt, aztán már jöttek a hívek, hogy harangoznak ők. Megmondtam, hogy nem, előbb-utóbb úgyis szégyellni fogják, hogy a pap harangoz. Jöttek hozzám, hogy tessék már abbahagyni, nem szólunk ellene, ha lesz harangozó. Hat évig voltam ott, és annyira megváltozott körülöttem a hangulat, hogy nagyon sajnáltak, amikor elhelyeztek. Látjuk, mondták, hogy amihez hozzá tetszik fogni, minden sikerül, a plébános úr mellett állunk.

– 1970-ben bevettek Egerbe, és a Fájdalmas Anya-plébánián lettem a vezetője. Az egy búcsújáró hely, nagy dolog volt az én számomra. Két év múlva meghalt Brezanóczy, és megválasztották káptalani helynöknek Mészáros Lajost, aki Miskolcra, a Szent Anna-plébániáról került Egerbe, és lett a bazilika plébánosa. Vele jóban voltam, s egyszer behívatott engem, bevitt az irodaigazgatói irodába – akkor már nem volt ott az Állami Egyházügyi Hivatal embere –, és mondta, szeretnék diktálni egy levelet, ülj le az írógéphez. Leültem, diktálni kezdett, majd megállt, kérdezte, te tíz ujjal írsz? Mondtam, igen. Jó, akkor te leszel az irodaigazgató. Az is maradtam 22 évig.

– Mészáros két évig volt káptalani helynök, utána Bánk József lett az érsek. Egyszer német vendégeim voltak, akik el voltak bűvölve a vendéglátástól, azt mondták, nem csodálják, hogy az érsek engem választott irodaigazgatónak. Nem választott,

örökölt, mondtam. Amikor Bánk visszament Vácra, Kádár László lett az érsek. Vele nagyon jóban voltam, baráti kapcsolatban voltunk egymással. Ő is azt akarta, hogy maradjak, és segítsék neki. Amikor Kádár meghalt, jött Seregély, ő sem küldött el.

– *Előbb tehát a Fájdalmas Anya, majd a bazilika plébánosa volt preláthus úr és irodaigazgató is. Lehet ezt a két feladatot együtt végezni?*

– Ha valaki rászánja magát, hogy reggel 5-től fél 11-ig csinálja a dolgokat, akkor lehet. Sok dolog volt, de úgy voltam vele, hogy az az egészséges beosztás, hogy az ember 8 órát dolgozik, 8 órát szórakozik, és 8 órát pihen. Én tehát 8 órát dolgoztam hivatalból, 8 órát dolgoztam szórakozásból és 6 órát adtam a pihenésnek is.

– *Gondolom, az olvasók többsége nem tudja, mi egy irodaigazgató feladata...?*

– Az irodaigazgató az érsek legelső munkatársa. Minden az ő kezében fut össze, onnan kezdve, hogy az érsekiség címére érkező leveleket ő veszi kézbe, bontja fel és szortírozza. Vannak olyan levelek, amelyeket nem kell bemutatni az érseknek, mert csak egy ügynek az elintézését igényli, kiadja a titkárnak, vagy az irodavezetőnek. A többit viszi az érseknek és elmondja, mit javasol az ügyvel kapcsolatban. Brezanóczi érsek még sajátkezűleg is gépelt, a többi egyházfő már nem, a legfontosabb levelekre az irodaigazgató írja meg a választ. Én mindig magam gépeltem, egyszerűbb dolognak tartottam a diktálásnál. Bizonyos ügyeket átad az érseki titkárnak, elmagyarázza neki, mit és milyen szellemben válaszoljon ezekre a levelekre. Egyszer Koncz atya végighallgatta a megbeszélést, és azt kérdezte: Ez így is lesz? Mondtam: igen, ki van próbálva.

– Az irodaigazgató feladata a diszpozíciók, a helyezések előkészítése is. A kéréseket meghallgatja, és viszi az érsek elé a véleményével együtt. De minden más is a feladatai közé tartozik, amit az érseknek intéznie kell. Előkészíti az ügyeket és mindenről javaslatot is tesz. Nem ő dönt, amit mond, az vélemény, amit az érsek mond, az intézkedés.

– *Többé-kevésbé elfogadták a véleményét?*

– Általában el, de hát én pontosan tudtam, mit lehet csinálni. Amit lehetett csinálni, azt bevittem az érsek elé, hogy jó volna ezt és ezt tenni. A javaslataim közül több maradáno dolog született. Például én javasoltam a bélapátfalvi találkozót, még Bánk érsek úrnak. A papszentelés után következő csütörtökön van ez a találkozó, amelyre az egyházmegye papságának többsége eljön. Ilyenkor hirdeti ki az érsek a helyezéseket, de nem ezért találkozunk, csak felhasználja az alkalmat, amikor mind együtt vagyunk. A találkozó fő célja az, hogy a papság találkozzon egymással, örüljünk egymásnak. A papság nívós társaság, a magyar társadalom összképében talán legnívósabb társasága, jóindulatú, jóakarátú, örüljenek ott egymásnak. Ez meg is történik azóta is minden évben, a papok szívesen jönnek oda.

– De volt olyan javaslatom, amit elfogadtak, de abbamaradt. Rám volt bízva a kántorok ügye is, az egyházi ének kérdése. Ebbe beletartozott a kántorképzés is. Javasoltam továbbá, hogy hívjuk össze az egyházmegye kántorait egy közös éneklésre. Kiküldtünk egy értesítést a plébániákra, hogy minden kántor tanulja meg a maga szólamát az adott énekekben, és összeállítottunk belőlük egy 1200 tagú ének-

kart. Tessék elképzelni, egy ilyen énekkart, hogy négyszáz szoprán énekel. Nagyon örültem neki, hogy ezt sikerült összehozni, és a kántorok is örültek. Később mégis abbamaradt.

– *Mint minden közösségben, gondolom az egyházmegyében is előfordulnak fegyelmi ügyek...*

– Az érsek nevében kellett ilyenkor is intézkednem. Azt kell mondanom, nem lázadtak ellenem sosem. Annak nagyon örülök, hogy 22 évig voltam irodaigazgató, de soha nem kiabáltam senkivel. Elhatároztam, és be is tartottam. Pontosabban eggyel mégis kiabáltam, aki többet ivott már, mint amennyit lehetett volna, elhatároztam, ennek úgy megmondom a véleményem, hogy el ne felejtse. Láttam is, hogy meg van rettenve. Reméltem is, hogy használ, három hónapig meg is állta...

– Egyébként nem volt semmi bajom. Mindig jósolgatták nekem, hogy egyszer vezetőpozícióba kerülök az egyházban. A szendrőládi plébánosságom alatt olyan dolgokat kellett megoldanom, hogy nekem már senki nem mondhatta, hogy ne csak beszéljek róla, hanem csináljam is. Én kipróbáltam, nem futottam el a nehéz helyzetek elől. Nekem tehát nem volt konfliktusom a papokkal. Néha persze húzták a szájukat. Azért viszont nagyon hálásak voltak, amikor közbenjártam értük, hogy nyugatról segílyt kapjanak. Nem egyszer én fogalmaztam meg helyettük németül a leveleket.

– *A szocialista években hogyhogy megengedték, hogy az egyház segílyt kapjon nyugatról?*

– Mert az valutát hozott az országnak. Az állam is jól járt. Abban az időben, amikor kiutalással lehetett autót szerezni, a papok soron kívül kapták az egyen-Trabantokat. Azért, mert kint befizették helyettük a dollárt, és kapták az értesítést, hogy mehetnek Debrecenbe az autóért, de pénzt a papok sosem láttak.

– Sokszor jártam, tárgyaltam külföldön. Szendrőládon megtanultam franciául, mert ott annyi lelkipásztori dologom nem volt, hogy teljesen lekössön, hozzá fogtam franciául tanulni. Később felvettem a kapcsolatot keletnémet papokkal. Ha valaki ment külföldre, odaadtam neki egy levelet, ha találkozik egy német pappal, adja oda neki. Azt írtam, szeretnék modern, német teológiai munkákat olvasni, ha tud, egy-két könyvet küldjön nekem. Visszajött az illető, könyvekkel. Francia barátokat is szereztem, többször meghívtak, fantasztikus élményeim vannak, de az nem fér ebbe a beszélgetésbe.

– Még egy nagyon fontos eseménye az életemnek, hogy Seregély érsek kinevezett a bazilika plébánosának. Akkor történt ez, amikor Szent István ereklyéjét körbehordozták az országban, és rám bízta az ifúságnak tartott szentmisét. Az érsek bejött és meghallgatta a prédikációm. Arról beszéltem, hogy Szent István sikerember volt. Sikerültek a gazdasági elképzelései, a politikai berendezkedés létesítése, az egyházszerző munkája, külföldi hadjáratai, minden sikerült. Mi volt ennek a sikernek a kulcsa? Hogy keresztény volt, az Istenre bízta magát, és aki most utána akar menni, de nincs megkeresztelkedve, menjen be a legközelebbi plébániára és mondja, hogy Szent István nyomán akar járni és szeretne megkeresztelkedni. Más-

nap valaki be is ment a plébániára, harmadnap pedig az érsek hivatott, hogy te vagy a plébános...

– Amikor betöltöttem a 75. évemet, jelentettem az érseknek. Ennek az intézkedésnek az a célja, hogy különösebb indoklás nélkül fel lehet menteni, nyugdíjba lehet küldeni azt, aki elérte ezt a korhatárt. Sokszor van úgy ugyanis, hogy egy idős pap már alkalmatlan a plébánia ellátására, és nehéz megmondani neki, de az ellen nem lázadozhat, ha azzal az indokkal küldik el, hogy betöltötte a 75. évét. Az érsek akkor arra kért, hogy ne menjek el, maradtam is még két évig. Neki olyan terve volt, hogy ameddig ő el nem megy, maradjak, de aztán beleszóltak mások is, és az érsek felmentett.

– Mikor kihirdette Bélapátfalván, hogy nyugdíjba megyek, több nagy plébánia plébánosa is odajött hozzám, hogy menjek hozzájuk. Köztük volt Berkes László is. Ő azt mondta, nekem sok orvos, egyetemi tanár hívem van, gyere Miskolcra. Vállald el a vasárnap esti miséket, azokat mindig te mondanád. Adok egy kápláni lakosztályt, gyere hozzánk. Ez 2004-ben volt, idejöttem, és már hetedik éve vagyok Miskolcon.

– *Millió dologról lehetne még beszélni Eger kapcsán is, én csak egyről kérdezem, a bazilika nagy harangjáról...*

– Egerben régi nosztalgia volt a nagy harang. Mindig mondták nekem, ha a Szent Mihály-harang újra megszólalhatna... Annak a hangja az egész Eger-patak völgyét betöltötte. Azt tudtam, hogy 1944. szeptember 29-én, Szent Mihály napján vitték el a németek a régit, egy műszaki osztag a toronyablakból ledobta a templom mellé, a harang nagyot jajdult, de nem tört össze, csak letört belőle egy kisebb darab. Ezt valaki felvette, és elvitte haza. Ezt mindenki tudta a városban, de azt nem, hogy kinél van. Én kihirdettem, hogy akinél van, hozza be azt a kis darabot, hogy az újhoz hozzáértessük. Nem kívánom elvenni. Kerestem olyan megfelelő szakembert, aki képes ilyen nagy harangot kiönteni. A régi 6 tonnás, tehát 60 mázsás volt. Jöttek magyar öntőmesterek, hogy ilyen nagy harangot ugyan még nem öntöttek, de ásnak a műhelyben egy megfelelő nagyságú gödröt, és kiöntik a harangot. Én meg azt mondtam, hogy nem kísérletezek. Ha nem sikerül, kinek nem sikerül, neki, vagy nekem? Ha nem veszem át, a cég tönkremegy, ha átveszem, én megyek tönkre. Olyat kerestem, aki biztosra megy. Így mentünk ki Passaubá. Ott elvállalták, kimentünk egy busszal, amikor öntötték, a polgármesterrel, az énekkarral, szenzációs élmény volt.

– Meghozták a harangot, letették a templom tornya mellett, mert két éjszaka még ott kellett állnia. Egy vállalkozó ugyan felajánlotta, hogy az utánfutójával beviszik az udvarra, hogy zárt helyen legyen, de én azt mondtam, a harang itt marad, a hívek majd vigyáznak rá. Kihirdettem, hogy kérem a híveket, vállaljanak egy-egy óras felügyeletet, éjjel-nappal. Kitettem egy füzetet, mindenki beírhatta a nevét arra az órára, amit elvállalt. Egy délután betelt minden hely. A harang átmérője 2 méter 8 centi. Kérdezték, hogyan fér be ez a nagy harang a kis ablakon. Mondtam, mire felhúzzák, ez is olyan kicsi lesz... Óriási élmény volt az emberek számára, rengetegen nézték,

amikor a daru felemelte a földről. A harangöntő odajött és megkérdezte, megkondíthatják-e a harangot? Fogtak egy fa rudat a segédjével, és megkondították. Óriási taps, ujjongás fogadta, nagy népünnepély lett belőle. A nép nagyra tartja a harangot. Egyszer egy fiatalasszony a főutcán odajött hozzám és azt mondta, hogy a kisfia 5 éves, és mindig el kell menniük szombaton este (akkor szólal meg a harang, mintegy bejelenti a vasárnapot) a torony tövébe, hogy ott hallgassák a hangját. Most már többször is megszólaltatják, a Szent István-rádióban is annak a hangja szól.

– *2004-ben jött tehát Miskolcra prelátus úr. Hogy érzi itt magát?*

– Úgy látom, megbecsülnek engem. Olyan intenzív lelkipásztori munkát nem tudok kifejtteni, mint korábban, már csak azért sem, mert nem én vagyok a plébános, nem én irányítok. Igyekszem lelkiismeretesen mindent elvégezni, amivel megbíznak, de ez nem tölti ki minden időmet. Ezért álltam neki, hogy ha nem hirdethetem szóban az Isten igéjét, akkor leírom azokat a gondolatokat, amelyek foglalkoztatnak. Azt hiszem, mindaz nagyon hasznos, amit közreadtam. Az utolsó a Lélek szava, ez a rádiós jegyzeteimből összeállított könyv, igen jó visszhangja van. A Kortársaim kiadásának az volt a célja, hogy a papokat és a híveket közelebb hozza egymáshoz. A papok mint emberek jelennek meg benne, sokszor hősök, de nem csinálnak kultuszt maguknak. Végzik a dolgukat, majd az Isten megítéli őket. Egy másik füzet Az egyházüldözők haláláról szól. Kiadtam a Da Vinci-kódról is egy kötetet, amelyben hozom ennek az eredeti szövegét, és mellette a megjegyzéseimet, hogy mi az igazság. Még Egerben írtam A hit világát, de a legelső, amit kiadtam, a Nagycsütörtöki Virrasztás. Egy német munkát találtam ebben a témában, azt lefordítottam, és magyar vonatkozású énekeket tettem bele, ezzel virrasztottunk a székesegyházban, a hívek nagyon szerették, teli templom virrasztott. Sok vidéki plébánián használják azóta is.

– *Május 8-án tehát sorra kerül prelátus úr gyémántmiséje. Erre az alkalomra új jelmondatot választott magának?*

– Igen. *Az Úr irgalmát örökké éneklek (Zs 88,2)*. Ez arról szól, hogy nem szüntem meg azt a feladatot teljesíteni, amivel az Isten megbízott, és a prédikációkban, vagy a rádión keresztül azzal hirdetem az Úr irgalmát, jóságát, hogy igyekszem megfelelni az Ő megbízásának.

In memoriam...

KONCZ LAJOS ATYA (1919–2011)

Az Üzenet 2009. évi augusztusi számában nagy örömmel köszöntöttem a miskolci hívek nevében dr. Koncz Lajos kanonok urat 90. születésnapja alkalmából. Lajos atya akkor még viszonylag jó erőnek és egészségnek örvendhetett. Ez az állapot azonban már nem tartott sokáig: nyolc hónappal később, 2010 áprilisában baleset érte. Megbotlott, elesett, s combnyak-környéki törést szenvedett, ami miatt műtétre szorult. Bár a műtét jól sikerült, az atya teljesen legyengült, s az események nagyon megviselték. Rendkívül szívós szervezetének köszönhetően hosszú fekvés után újra lábra állt, s még egy évet velünk maradt, ez az év azonban már csak szenvedést tartogatott számára. Az idei év első hónapjaiban újra elgyengült, egyre többet, egyre hosszabban aludt, míg aztán nem ébredt fel többé. A halál ebben az állandósult alvó-eszméletlen állapotban érte a miskolci Semmelweis Kórházban, május első péntekén.

Mindezek még nagyon közeli élmények számomra, még tele vagyok érzelmekkel, benyomásokkal, emlékekkel, még nem tudatosult bennem teljesen Lajos atya halála. Még magam mellett érzem őt, még a fülemben van a hangja, nehéz ezért kiválogatni, hogy mit mondjak el róla, hogyan fessek le őt, mely emlékeimet osszam meg e sorok olvasóival.

Az első, ami Lajos atyáról eszembe jut, az utolérhetetlen pontossága. Az elmúlt másfél évtized alatt több száz alkalommal szállítottam őt autómmal, legtöbbször misézni, néha esketni, a kórházakba betegeket áldoztatni, az egri lakásának ügyeit intézni, a szülei és a húga Bánrévén található sírját látogatni, különböző előadásokat hallgatni. Lajos atya soha nem késett, mindig ott várt a megadott időpontban, a megbeszélthelyen.

Sokszor ministráltam a Mindszenti-templomban az általa bemutatott szentmiseken. Az, hogy milyen egy pap, abból látszik leginkább, hogyan misézik, hogyan imádkozik. Az áldozati liturgia során Lajos atyából az Isten iránti teljes odaadottság, a végtelen tisztelet és a szív mélyéből jövő szeretet áradt minden alkalommal. A szentbeszédeiről pedig talán nem is kell írnom, hiszen kivételes tehetségű, híres szónok volt. Alapos felkészülés után az átlagosnál jóval hosszabb és tartalmasabb prédikációkat tartott, látszott, hogy minél többet szeretetne adni magából a hívek számára.

Érzékeny lelkű és maximalista ember volt. Lelki érzékenysége folytán a Szentlélek minden sugallatát érzekelte, s nagy empátiával bírt: mélyen át tudta élni mások bánatát, szenvedését. Az érzékenysége persze könnyen sérülékennyé is tette. Elsősorban önmagával szemben volt maximalista, de másokkal szemben is igen magas követelményeket támasztott. Ha az életben konfliktusai támadtak, általában azok mögött is e két alapvető jellemvonása állt.

Mindezek mellett a rend és a tisztaság szeretete, kimerítség, precizitás, belső összeszedettség, letisztult gondolkodás, világos, sallangoktól mentes beszéd jellemezte. A magas szintű teológiai képzettsége mellett széles körű általános műveltséggel rendelkezett. Rajongott az igazi művészetért, életének utolsó nagy élményét az jelentette, amikor a miskolci Minorita-templomban Pitti Katalin csodálatos énekhangjában gyönyörködhetett.

Mindenképpen kiemelést érdemel szolgálatkészsége: bár senki nem várta volna el tőle, még kilencvenévesen is eljárt lélekben erősíteni és megáldoztatni azokat az öreg lakótársait, akik a hejőcsabai szeretetotthonból kórházba kerültek. Szenvedélyesen szerette hazáját, felvidéki származásúként különösen szívén viselte a határainkon túli magyarok sorsát. A trianoni békediktátum fájalmát, tragikus következményeit soha nem feledte. Nagy példaképei közé tartozott Prohászka Ottokár, akiről remek könyvet írt, s akihez hasonlóan őbenne is csodálatosan ötvöződött a modernség és a konzervativizmus: a jobbító újítások iránti nyitottság, s az örök értékekhez való kötődés, az azokhoz való rendíthetetlen hűség.

Tisztában volt saját értékeivel, volt benne egy bizonyos méltóságteljesség és egy jó értelemben vett öntudat: mindig egyenes derékka, emelt fővel járt. Számomra örök példakép marad, s bízom abban, hogy egyszer újra találkozhatok vele, aki már biztosan szülei és rajongásig szeretett húga társaságában dicsőíti a Mindenség Urát.

Sáry Pál

ADEPTUS-H
MÉLY-ÉS MAGASÉPÍTŐ ZRT.

a HÍDÉPÍTŐ Csoport tagja

Azt, hogy Ön kezében tarthatja ezt a folyóiratot és elolvashatja a benne leírtakat, sokban köszönhetjük az

ADEPTUS-H Mély- és Magasépítő Zrt.-nek

(vezérigazgatója: Komáromi Gyula), mely vállalat nagylelkű támogatásával megteremtette a kiadás feltételeit. Köszönetünk jeléül illesztettük kiadványunkba ezt az oldalt, amely rövid bemutatása az ADEPTUS-H Zrt.-nek, és annak a szemléletnek, amely irányítja a vállalat vezetőit.

Komáromi Gyula életútját, vallott felfogását családja határozta meg, melybe beleszületett: református lelkipásztor édesapa és tanítónő édesanya gyermekeként. Az 50-es évekbeli Balmazújvároson egy ilyen családnak csak egy célja lehetett: erős erkölcsi nevelésben részesíteni és minél hamarabb biztos kenyeret adni a gyerekek kezébe. Az építőipari technikumot Debrecenben végezte, majd Budapesten szerzett építőmérnöki diplomát.

Állami nagyvállalatnál kezdődött azoknak az embereknek a szakmai élete, akik később 1992-ben megalapították saját vállalatukat, az ADEPTUS-t. A vállalat sikerének záloga a baráti légkör, a jó szellemű csapatmunka.

A 70-es, 80-as évekhez képest a magyar építőipar ma európai szinten teljesít. Az ADEPTUS munkáját minősíti, hogy fennállása óta három alkalommal részesült Építőipari Nívódíjban. A nagy szakmai elismerést jelentő nívódíjat először 2001-ben a tolcsvai bor- és szőlőfeldolgozó üzem (Tokaj-Oremus Kft.) építéséért, majd 2006-ban az aggteleki Baradla-barlang Vörös-tó–Jósvafő közötti szakaszának felújításáért, ill. a Vörös-tói látogatóépület kivitelezéséért (konzorcium egyik tagjaként) kapta meg a vállalat.

A harmadik nívódíjat 2007-ben vehette át a cég az erdőbényei borászati üzem (Béres Borászat) kivitelezéséért.

Fentiekén túlmenően hosszasan sorolhatnánk az elmúlt 20 év alatt felépített létesítményeket, melyek között kórházak, missziós központok, templomok, iskolák, szociális létesítmények, hidak, erőművek szerepelnek.

Az ADEPTUS megalakulása első pillanatától kezdve folytat karitatív tevékenységet is, anyagi lehetőségei függvényében. Gyermekétkeztetést, rákellenes alapítványt, inkubátorházat, ökumenikus szeretetszolgálatot éppúgy támogatnak, mint B.-A.-Z. megye művészeti és kulturális eseményeit, valamint számos sportegyesületet. Ezen túlmenően segítséget nyújtanak munkatársaiknak is, akár egészségügyi probléma, akár lakásfelújítási gondok megoldása terén.

Az ADEPTUS-H Mély- és Magasépítő Zrt.

közepes nagyságú vállalkozás. Vezetői jól tudják, mit jelent az emberek számára a segítség, és örömeikre szolgál, ha a vállalatnak anyagi lehetősége nyílik egy-egy jó ügy támogatására.

ADEPTUS-H
MÉLY-ÉS MAGASÉPÍTŐ ZRT.

a HÍDÉPÍTŐ Csoport tagja

3525 Miskolc, Szepessy u. 3-5.

Telefon: (46) 501-391, 412-706 • Telefax: (46) 501-397, 501-398

E-mail: adeptus.mi@mail.datanet.hu

CÉGÜNK TEVÉKENYSÉGI KÖRE: építőipari fővállalkozás

• magasépítés • mélyépítés • acélszerkezet-gyártás, -szerelés

E számunk szerzői

Dr. Dobrossy István a B.-A.-Z. Megyei Levéltár ny. igazgatója

Gróf Lajos újságíró

Hangóné Birtha Melinda református lelkész, Miskolc-avasi Ref. Gyülekezet

Jeney Edit újságíró

Dr. Kertész Botond PhD történész, Evangélikus Országos Múzeum

Mikolai Vince pápai prelátus, esperes, diósgyőri plébános

Dr. Miskei Antal PhD történész, egyetemi docens, Eszterházy Károly Főiskola

Papp András g. k. egyetemi lelkész

Dr. Pálhegyi Ferenc pszichológus, családgondozó

Rácsok András ref. lelkész, egyházkerületi sajtó és kommunikációs referens

Dr. Sáry Pál jogász, egyetemi docens, Miskolci Egyetem

Szabó Sándor a Miskolc-belvárosi Ref. Gyülekezet vezető lelképásztora

Dr. Szilágyi Csaba történész, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Trautwein Éva újságíró

KÖSZÖNJÜK

Olvasóink, cikkíróink és szerkesztőségünk nevében hálásan köszönjük a Tiszáninneni Református Egyházkerületnek és vezetőinek –
Főtiszteletű Csomós József Püspök Úrnak
és Főtiszteletű Ábrám Tibor Főgondnok Úrnak –, hogy jelentős adománnyal segítik a Szemle további megjelenését.
Imádságos szeretettel kívánjuk Isten gazdag áldását életükre és szolgálatukra!

Tartalomjegyzék

Berzsenyi Dániel két verse (3)

ÜNNEPEK – ALKALMAK

HANGÓNÉ BIRTHA MELINDA: Pünkösdi békesség (5)

Imádság a szivárványhídon (6)

GRÓF LAJOS: A másik én (7)

SZABÓ SÁNDOR: Húsvéti igehirdetés (9)

Áldást a nemzetre! (13)

EGYHÁZ ÉS TÁRSADALOM

JENEY EDIT: *Elöljárók*

Patkó Gyula, az egyetem rektora (14)

TRAUTWEIN ÉVA: Féltem a családot... (20)

Interjú Jókai Annával

PÁLHEGYI FERENC: Társkeresés, párválasztás (24)

Hallható Biblia (28)

EGYHÁZ ÉS TÖRTÉNELEM

MISKEI ANTAL: Szent István-i örökségünk (30)

MIKOLAI VINCE: Egyháztanítók: Aquinói Szent Tamás (42)

DOBROSSY ISTVÁN: Lévay jelenléte a civil szervezetekben (54)

SZILÁGYI CSABA: Egyházak a XX. században (59)

KERTÉSZ BOTOND: Zsarnokságról és képmutatásról
egy vándorkiállítás ürügyén (68)

KERESZTÉNY, KERESZTYÉN BELÜGYEK

PAPP ANDRÁS: A Miskolci Apostoli Exarchátus története (72)

Palánki Ferenc személyében új segédpüspököt szenteltek
az egrai bazilikában (77)

A felvidéki részegyház csatlakozott
az egységes Magyar Református Egyházhoz (79)

ÉVFORDULÓK

GRÓF LAJOS: Az Úr irgalmát örökké éneklek (81)

In memoriam... (92)

SÁRY PÁL: Koncz Lajos atya (1919–2011)